

В.І. Сапич Н.М. Сапич

Міжнародна економіка

Навчальний посібник

В.І. Сапич Н.М. Сапич

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Практикум
Навчальний посібник

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів,
які навчаються за освітньо-професійним рівнем бакалавра
з напрямку «Економіка і підприємництво»

НБ ПНУС

667736

Суми

«Університетська книга»

2003

УДК 339.9(075.8)

ББК 65.5я73

С19

Рекомендовано до друку
Вченою радою Сумського національного аграрного університету.
Протокол № 9 від 18 квітня 2003 р.

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор С.М. Ілляшенко,
кандидат економічних наук, доцент Л.І. Михайлова

Гриф надано Міністерством освіти і науки України.
Лист № 14/18.2-1292 від 17.07.03.

Сапич В.І., Сапич Н.М.

С19 Міжнародна економіка: Практикум: Навчальний посібник.
– Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. – 159 с.

ISBN 966-680-113-2

Навчальний посібник спрямований на надання методичної допомоги студентам під час вивчення курсу «Міжнародна економіка», проведення семінарських занять і підготовки до поточного та підсумкового контролю знань. Містить вузлові питання, що розглядаються на лекціях і практичних заняттях, список рекомендованої літератури, визначення основних категорій та понять, структурно-логічні схеми, завдання для самостійної роботи, питання для обговорення, задачі і тести.

Для студентів економічних спеціальностей вищих закладів освіти III–IV рівнів акредитації денної та заочної форми навчання.

ББК 65.5я73

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника © ТОВ «ВТД «Університетська книга», 2003

ISBN 966-680-113-2 код 02125266

НАУКОВА БІБЛІОТЕКА

66 773 6

Інв. № _____

З М І С Т

Вступ	4
Тематика та сітка годин з вивчення курсу «Міжнародна економіка» студентами економічних спеціальностей	6
Навчально-методичні матеріали	
<i>Тема 1. Міжнародна економіка: базові поняття, теорія і господарська практика</i>	7
<i>Тема 2. Міжнародна торгівля</i>	22
<i>Тема 3. Міжнародний рух капіталу</i>	38
<i>Тема 4. Міжнародний рух технологій</i>	50
<i>Тема 5. Міжнародна міграція робочої сили</i>	61
<i>Тема 6. Міжнародна економічна інтеграція</i>	72
<i>Тема 7. Міжнародна валютно-фінансова система</i>	94
<i>Тема 8. Платіжний баланс</i>	126
<i>Тема 9. Роль і значення окремих країн і регіонів у міжнародній економіці</i>	140
Критерії оцінювання (умови іспиту). Розподіл балів при рейтинговій системі оцінки навчальної роботи студентів	156

ВСТУП

Курс міжнародної економіки є логічним продовженням циклу таких теоретичних дисциплін, як політична економія, історія економічних вчень, мікро- та макроекономіка. При освоєнні курсу міжнародної економіки використовуються категорії і закони фундаментальних економічних дисциплін та впроваджується новий категорійний апарат. Останнє обумовлюється тим, що міжнародні економічні відносини формуються під впливом низки чинників, які не можуть проявлятися на національному рівні. Головними з них є:

- особливості політичного устрою окремих держав і, як наслідок, – різні моделі державного регулювання економіки;
- специфіка дії механізмів конкуренції і ціноутворення на світовому ринку, що є результатом значно меншої мобільності факторів виробництва, ніж на рівні окремих національних господарств;
- відсутність єдиної грошової системи і використання багатьох валют обумовлює наявність особливої системи розрахункових операцій;
- вплив на рух товарів, послуг і факторів виробництва як національних установ, що мають відмінності залежно від типу економічної моделі, так і міждержавних та наднаціональних органів.

Вивчення міжнародної економіки має особливу актуальність, оскільки в сучасних умовах жодна економіка не може розвиватися як замкнута. Вхідження України у світове господарство виступає одним із визначальних чинників піднесення нашої економіки. Поглиблення інтернаціоналізації товарних і фінансових ринків посилює взаємозалежність національних економік. Економічні і фінансові кризи, що виникають в окремих країнах та регіонах, неминуче набувають глобального характеру і впливають на розвиток кожної країни світу. Взаємозалежність національних економік ви-

магає як координації окремих заходів, так і впровадження спільної політики у сфері економічних відносин між окремими країнами. Застосування міждержавних і наднаціональних механізмів регулювання міжнародних економічних відносин не означає втрати національних економічних інтересів. Вхідження економіки України до світового господарського простору має базуватися на дотриманні закономірностей розвитку міжнародних економічних відносин. Вивчення досвіду вхідження окремих країн у світове господарство сприятиме тому, щоб українські господарюючі суб'єкти зайняли гідне місце в міжнародній економіці.

Даний посібник необхідно розглядати як додаток до курсу лекцій, призначений допомагати в самостійній роботі і підготовці до поточного й підсумкового контролю знань. Посібник відповідно до робочої програми подає до кожної з тем ключові питання, що розглядаються на лекціях і практичних заняттях, список літератури, основні поняття і категорії, структурно-логічні схеми, завдання для самостійної роботи, запитання для обговорення, а також задачі і тести.

**Тематика та сітка годин з вивчення курсу
«Міжнародна економіка»
студентами економічних спеціальностей**

№	Тема	Денна форма навчання			Заочна форма навчання		
		лекції	семінари	самостійна робота	лекції	семінари	самостійна робота
1	Міжнародна економіка: базові поняття, теорія і господарська практика	2	2	2	2	-	4
2	Міжнародна торгівля	6	6	6	2	2	14
3	Міжнародний рух капіталу	4	4	4	-	-	12
4	Світовий ринок технологій	2	2	2	-	-	6
5	Міжнародна міграція робочої сили	2	2	2	-	-	6
6	Міжнародна економічна інтеграція	4	4	4	-	2	10
7	Світова валютна система	6	6	6	2	-	16
8	Платіжний баланс	4	4	4	-	2	10
9	Роль та значення окремих країн і регіонів у міжнародній економіці	6	6	6	-	-	18
Всього		36	36	36	6	6	96
		108			108		

Міжнародна економіка: базові поняття, теорія і господарська практика

1.1. Міжнародний поділ праці та його особливості на сучасному етапі.

- 1.1.1. Суть і фактори розвитку міжнародного поділу праці.
- 1.1.2. Основні тенденції міжнародного поділу праці.
- 1.1.3. Форми і напрями розвитку міжнародної спеціалізації і кооперування виробництва.
- 1.1.4. Проблеми участі України у міжнародному поділу праці.

1.2. Світовий ринок та світове господарство.

- 1.2.1. Становлення світового ринку.
- 1.2.2. Характерні риси світового ринку.
- 1.2.3. Міжнародний рух товарів як ознака світового ринку.
- 1.2.4. Сучасне світове господарство.

1.3. Міжнародна економіка.

- 1.3.1. Загальне поняття «міжнародна економіка».
- 1.3.2. Структура міжнародної економіки.

Основні поняття

Міжнародний поділ праці (international division of labor) – вищий ступінь розвитку суспільного територіального поділу праці між країнами, що передбачає сталу концентрацію виробництва певної продукції в окремих країнах.

Міжнародна спеціалізація виробництва (international specialization of production) – концентрація основних виробничих ресурсів країни, що бере участь у міжнародному поділі праці, для виробництва певних продуктів з найбільшою економічною ефективністю з метою постачання на світовий ринок.

Міжгалузева спеціалізація (inter-industry specialization) – взаємовідносини між державами з приводу обміну продуктами різних галузей виробництва.

Внутрішньогалузева спеціалізація (intra-industry specialization) – співробітництво, основане на поділі виробничих програм у межах однієї й тієї ж галузі між підприємствами різних країн.

Предметна спеціалізація передбачає зосередження основної діяльності підприємств різних країн на виробництві та експорті повністю закінченого і готового до споживання виробу.

Подетальна спеціалізація базується на поєднанні зусиль виробництва різних країн у випуску вузлів та деталей.

Технологічна спеціалізація – концентрація діяльності підприємств різних країн на здійсненні окремих стадій технологічних процесів виробництва товарів у межах єдиного технологічного процесу.

Національний ринок (national market) – внутрішній ринок, частина якого орієнтується на іноземних покупців.

Міжнародний ринок (international market) – частина національних ринків, яка безпосередньо зв'язана із закордонними ринками.

Світовий ринок (world market) – сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, що базуються на міжнародному поділі праці та інших факторах виробництва.

Міжнародна торгівля (international trade) – сфера міжнародних товарно-грошових відносин, яка є сукупністю зовнішньої торгівлі усіх країн світу.

Експорт (export/s) – продаж та вивезення товару за кордон.

Імпорт (import/s) – купівля та ввезення товару з-за кордону.

Зовнішньоторговельне сальдо (trade balance) – різниця вартісних обсягів експорту та імпорту.

Зовнішньоторговельний оборот (trade turn over) – сума вартісних обсягів експорту та імпорту.

Світове господарство (world economy) – сукупність національних господарств, взаємозв'язаних міжнародними економічними відносинами з відповідним механізмом державного регулювання.

Міжнародна економіка (international economics) – частина теорії ринкової економіки, яка вивчає закономірності взаємодії господарських суб'єктів різної державної належності у сфері міжнародного обміну товарів, руху факторів виробництва та фінансування, а також формування міжнародної економічної політики.

Міжнародна мікроекономіка (international microeconomics) – частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності міждержавного руху конкретних товарів і факторів їх виробництва та притаманні їм ринкові характеристики (попит, пропозицію, ціну тощо).

Міжнародна макроекономіка (international macroeconomics) – частина теорії міжнародної економіки, що вивчає закономірності функціонування відкритих національних економік і світового господарства в цілому.

Структурно-логічні схеми

Міжнародний поділ праці (МПП)

Чинники МПП

- природно-географічні характеристики
- науково-технічний прогрес (НТП)
- соціально-економічні умови

Ознаки, що обумовлюють розвиток МПП під впливом НТП

- перевага інтенсивного типу економічного зростання
- поява нових галузей промисловості та прискорена модернізація існуючих
- скорочення виробничого циклу
- розширення сфери послуг (особливо банківських і страхових)

Ознаки, що обумовлюють розвиток МПП під впливом НТП

- перевага інтенсивного типу економічного зростання
- поява нових галузей промисловості та прискорена модернізація існуючих
- скорочення виробничого циклу
- розширення сфери послуг (особливо банківських і страхових)

Сучасні тенденції МПП

- поглиблення розриву між промислово розвиненими країнами і країнами, що розвиваються
- виділення із групи країн, що розвиваються, нових індустріальних країн, які швидко збільшують внутрішньогалузевий обмін продукцією обробної промисловості з промислово розвиненими країнами
- внутрішньогалузевий поділ праці на основі предметної, особливо подетальної і технологічної спеціалізації стає домінуючим
- все більшого значення для розвитку МПП набуває діяльність транснаціональних корпорацій (ТНК)
- на МПП періодично впливають структурні кризи, дисбаланси в міжнародній торгівлі
- посилюється вплив на МПП інтеграційних процесів і діяльності міжнародних економічних організацій
- залучення до МПП колишніх соціалістичних країн на основі ринкової трансформації їхніх економік

Схема 1.1. Міжнародний поділ праці, його чинники, ознаки та сучасні тенденції

Міжнародний поділ праці (МПП)

Форми прояву МПП

<i>Міжнародна спеціалізація виробництва (МСВ)</i>	<i>Міжнародна виробнича кооперація (МВК)</i>
форми МСВ	форми МВК
<ul style="list-style-type: none">• міжгалузева• внутрішньогалузева:<ul style="list-style-type: none">- предметна- подетальна- технологічна• спеціалізація окремих підприємств	<ul style="list-style-type: none">• спеціальні програми• договірна спеціалізація• спільні підприємства

Показники МСВ

- коефіцієнт відносної експортної спеціалізації
- експортна квота
- імпортна квота
- зовнішньоторговельна квота

Фактори поглиблення МПП

- нерівномірність розвитку НТП
- різне співвідношення попиту і пропозиції на національних ринках
- відмінності структури споживання
- необхідність зрівняння рівнів життя і соціально-економічного розвитку окремих країн
- потреба обміну досвідом господарювання, досягненнями НТП

Схема 1.2. Міжнародний поділ праці, форми його прояву, показники та фактори поглиблення

**Світовий ринок та світове господарство.
Міжнародна економіка**

Історична еволюція форм ринку:

внутрішній

національний

міжнародний

світовий

Характерні риси

міжнародної економіки	світового господарства	світового ринку	<ul style="list-style-type: none">• розвинута сфера міжнародного обміну товарами на базі міжнародної торгівлі
			<ul style="list-style-type: none">• розвинута сфера міжнародного руху факторів виробництва у формах вивозу – ввезення капіталу, робочої сили та технологій• міжнародні форми виробництва на підприємствах, розташованих в декількох країнах, в першу чергу в межах ТНК
			<ul style="list-style-type: none">• самостійна фінансова сфера, не пов'язана ні з обслуговуванням руху товарів, ні з рухом товарів, ні з рухом факторів виробництва• система міжнаціональних і наднаціональних, міждержавних і недержавних механізмів регулювання з метою забезпечення збалансованості і економічного розвитку• економічна політика держав, заснована на принципах відкритої економіки

Схема 1.3. Світовий ринок, світове господарство, міжнародна економіка: їх еволюція та характерні риси

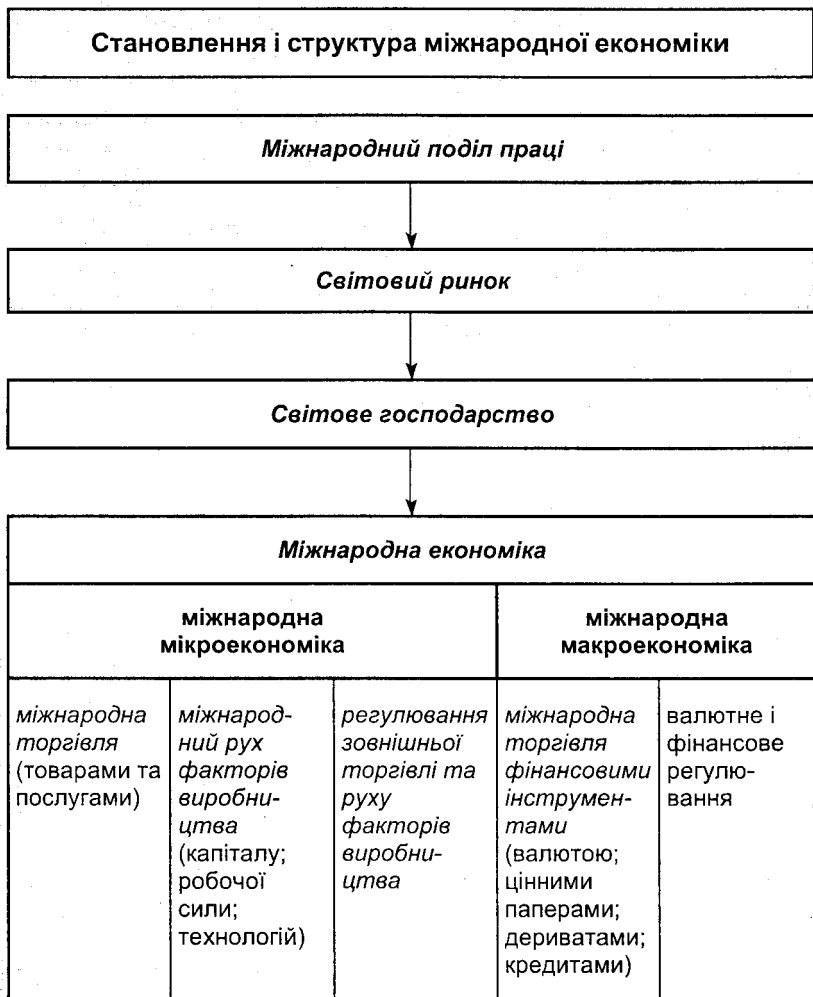

Схема 1.4. Становлення і структура міжнародної економіки

Рекомендована література

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1997. – С. 4–29.
2. Иохин В.Я. Экономическая теория. – М.: Юристъ, 2000. – С. 809–812.
3. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 11–14, 22–45.
4. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 9–33.
5. Міжнародна економіка: Навчальний посібник / За ред. Ю.Г. Козака, В.М. Новацького. – К.: Центр навчальної літератури, Видавництво «АртЕк», 2002. – С. 8–25.
6. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергу та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 66–82.
7. Михайлушкин А.И., Шимко П.Д. Международная экономика: Учебник. – М.: Высш. шк., 2002. – С. 7–14, 16–21.
8. Основи економічної теорії: У 2 кн. Кн. 2: Підприємництво, маркетинг, менеджмент. Відтворення в національному та світовому господарстві / За ред. Ю.В. Ніколенка. – К.: 1998. – С. 211–216.
9. Политэкономия (история экономических учений, экономическая теория, мировая экономика) / Под ред. Д.В. Валового. – М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-синтез», 1999. – С. 326–332.
10. Савельев Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник для магістрантів з міжнародної економіки і державної служби. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 9–45.
11. Экономическая теория / Под ред. А.И. Добрынина, Л.С. Тарасевича. – СПб.: Изд. СПб. ГУЭФ; изд. «Питер», 1999. – С. 461–465.

Завдання для самостійної роботи

1. Поясніть, який зв'язок між міжнародним поділом праці і функціональними формами суспільного поділу праці (Див.: Киреев А.П. Международная экономика. Ч. I. – С. 25.)
2. Наведіть перші відомі приклади міжнародного поділу праці. (Див.: Киреев А.П. Международная экономика. Ч. I. – С. 27.)
3. Чи можна галузь вважати міжнародною спеціалізованою, якщо коефіцієнт відносної експортної спеціалізації дорівнює 1,2? (Див.: Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – С. 15.)
4. Розрахуйте експортну квоту у виробництві основних видів сільськогосподарської продукції провідними країнами світу. (Див.: Галушко В.П. Економіка світового сільського господарства. – К.: НАУ, 1996. – С. 114, 140, 147, 168, 205, 210, 215, 220.)
5. У яких межах ціна рівноваги товару на світовому ринку може відрізнятись від цін рівноваги на цей же товар в кожній із торгових країн? Чи може внутрішня ціна кожної з країн бути вищою, ніж світова ціна рівноваги? (Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I. – С. 31–33; 2. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – С. 22–25.)

Запитання для обговорення

1. Яким чином міжнародний поділ праці впливає на темпи економічного розвитку і якість життя? Поясніть на прикладі порівняння двох протилежних країн.
2. Вирішенню яких проблем сприятиме активізація участі України в міжнародному поділі праці?
3. Які галузі української економіки і за яких умов мають шанс увійти у світове господарство?
4. В межах яких регіонів можлива участь українських підприємств у міжнародній кооперації виробництва?

5. Які форми міжнародних економічних відносин виникають, якщо спільне українсько-швейцарське підприємство по виробництву цукерок:
 - а) ввозить в Україну сировину;
 - б) вивозить у Західну Європу готову продукцію?
6. Які критерії є головними у визначенні сутності таких категорій, як:
 - а) світовий ринок;
 - б) світове господарство;
 - в) міжнародна економіка?
7. Які чинники і коли обумовили появу міжнародної економіки?

Задачі і тести

1. Який з чинників розвитку міжнародного поділу праці є визначальним у сучасних умовах:
 - а) природно-кліматичні умови;
 - б) географічне розташування;
 - в) технічний прогрес;
 - г) соціально-економічні умови?
2. Визначте чинники, які не входять до соціально-економічних умов розвитку міжнародного поділу праці:
 - а) впровадження інтенсивних технологій;
 - б) досягнутий рівень економічного і науково-технічного розвитку;
 - в) механізм організації національного виробництва;
 - г) механізм організації зовнішньоекономічних відносин.
3. Яка з форм міжнародної спеціалізації виробництва є основною в сучасних умовах:
 - а) міжгалузєва спеціалізація між комплексними галузями;
 - б) міжгалузєва спеціалізація на рівні первинних галузей;
 - в) внутрішньогалузєва спеціалізація;
 - г) міжгалузєва та внутрішньогалузєва спеціалізація?
4. Виробництво та експорт соняшнику основними товаровиробниками світу в 1994 р. характеризувалися такими даними (млн. т):

Країна	Виробництво	Експорт
Світ, усього	22,35	2,50
США	2,19	0,25
Аргентина	3,70	0,34
Франція	2,15	0,63
Іспанія	1,02	0,03
Росія	2,80	0,55
Україна	1,60	0,20
Китай	1,35	0,04
Індія	1,50	0

Визначте експортну квоту виробництва соняшнику і зробіть відповідні висновки.

5. Світовий ринок – це:

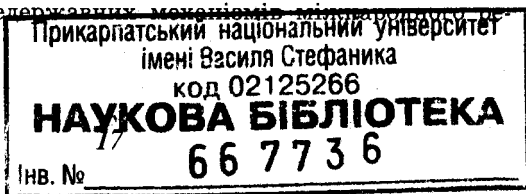
- сукупність внутрішніх ринків усіх країн світу;
- сукупність національних ринків усіх країн світу;
- сфера стійких товарно-грошових відносин між країнами, яка базується на міжнародному поділі праці;
- сукупність національних господарств, пов'язаних між собою системою міжнародних економічних відносин.

6. Світове господарство – це:

- сукупність національних економік;
- сфера міжнародних економічних відносин;
- товари, послуги і фактори виробництва всіх країн світу;
- сукупність національних господарств, пов'язаних між собою системою міжнародних економічних відносин з відповідним механізмом регулювання та управління.

7. Які ознаки міжнародної економіки є відмінними від ознак світового господарства:

- розвинута сфера міжнародного обміну товарами;
- розвинута сфера міжнародного руху факторів виробництва;
- міжнародна спеціалізація і кооперація виробництва;
- самостійна міжнародна фінансова сфера, не пов'язана з обслуговуванням міжнародного руху товарів та факторів виробництва; система міжнародних, наднаціональних, міждержавних і недержавних механізмів міжнародного регулювання?

8. Назвіть ознаки світового господарства, які є відмінними від ознак світового ринку:

- розвинута сфера міжнародного обміну товарами;
- розвинута сфера міжнародного руху факторів виробництва;
- самостійна міжнародна фінансова сфера, не пов'язана з обслуговуванням міжнародного руху товарів та факторів виробництва;
- система міжнародних, наднаціональних, міждержавних і недержавних механізмів міжнародного регулювання.

9. Країни розміщені по мірі зростання їх зовнішньо-торговельної квоти (індексу товарності) – оберіть правильний варіант:

- Японія, США, Німеччина, Англія;
- США, Японія, Англія, Німеччина;
- Німеччина, Англія, Японія, США;
- Англія, Японія, США, Німеччина.

10. Дві країни A і B незалежно одна від одної виробляють та споживають один і той самий товар X . Якою буде світова ціна товару X в умовах вільної торгівлі між країнами A і B ? Яка з країн є експортером товару X і який обсяг експорту (в натуральних одиницях)? Характеристику ринків у країнах A і B наведено в таблиці (P – ціна, Q_d – попит, Q_s – пропозиції).

Показники	Країна А					Країна В				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
P										
Q_d	70	60	50	40	30	60	50	40	30	20
Q_s	10	20	30	40	50	50	60	70	80	90

11. В умовах вільної торгівлі між двома країнами одним і тим же товаром, що виготовляється і споживається в цих країнах, світова ціна на цей товар буде визначатися:

- внутрішньою ціною країни-експортера;
- внутрішньою ціною країни-імпортера;
- перехрещенням кривої попиту, що утворилася як різниця між попитом в країні-імпортері та пропозицією в країні-експортері, і кривої пропозиції, що утворилася як різниця між пропозицією в країні-експортері і попитом у країні-імпортері;

- г) перехрещенням кривої попиту, що утворилася як різниця між попитом і пропозицією в країні-імпортері, та кривої пропозиції, що утворилася як різниця між пропозицією і попитом у країні-експортері.

12. Національний ринок – це:

- а) ринок, що задовольняє потреби вітчизняних споживачів;
- б) внутрішній ринок, частина якого орієнтується на іноземних покупців;
- в) ринок однієї країни;
- г) ринок, де територіально розташована одна нація.

13. Внутрішній ринок – це:

- а) ринок, що задовольняє потреби вітчизняних споживачів;
- б) ринок, що базується на використанні внутрішніх ресурсів;
- в) ринок, що забезпечує внутрішньогалузеве споживання;
- г) ринок, основою якого є внутрішньогалузевий поділ праці.

14. Світове господарство сформувалося:

- а) під час великих географічних відкриттів XV–XVI століть;
- б) на початку XIX століття;
- в) в кінці XIX – на початку XX століття;
- г) у другій половині XX століття.

15. Міжнародна економіка сформувалася:

- а) під час великих географічних відкриттів XV–XVI століть;
- б) на початку XIX століття;
- в) в кінці XIX – на початку XX століття;
- г) у другій половині XX століття.

16. Населення якої стародавньої держави історично першим започаткувало міжнародну торгівлю:

- а) Китаю;
- б) Єгипту;
- в) Греції;
- г) Риму?

17. Східні країни займали провідне місце у світовому господарстві в період:

- а) I–II століття;
- б) IV–V століття;
- в) першої половини XIV століття;
- г) другої половини XVI століття.

18. Країни Західної Європи почали відігравати визначальну роль у світовому господарстві, починаючи з:
- а) першої половини XIV століття;
 - б) другої половини XVI століття;
 - в) кінця XVI – початку XVII століття;
 - г) початку XIX століття.
19. Становлення світового господарства найбільшою мірою є результатом:
- а) великих географічних відкриттів;
 - б) міжнародного поділу праці;
 - в) розвитку міжнародної торгівлі;
 - г) впровадження машинного виробництва.
20. Наслідки яких подій обумовили становлення міжнародної економіки:
- а) великих географічних відкриттів;
 - б) Першої світової війни;
 - в) кризи 30-х років та Другої світової війни;
 - г) розпаду СРСР.
21. За обсягами операцій серед зазначених форм міжнародної економіки перше місце належить:
- а) експорту товарів;
 - б) експорту послуг;
 - в) прямим інвестиціям;
 - г) кредитам.
22. За обсягами операцій серед зазначених форм міжнародної економіки друге місце належить:
- а) експорту товарів;
 - б) експорту послуг;
 - в) прямим інвестиціям;
 - г) кредитам.
23. За обсягами операцій серед зазначених форм міжнародної економіки третє місце належить:
- а) експорту товарів;
 - б) експорту послуг;
 - в) прямим інвестиціям;
 - г) кредитам.
24. За обсягами операцій серед зазначених форм міжнародної економіки четверте місце належить:

- а) експорту товарів;
- б) експорту послуг;
- в) прямим інвестиціям;
- г) кредитам.

25. Закономірності взаємодії господарських суб'єктів різної державної належності у сфері міжнародного обміну товарів, руху факторів виробництва та фінансування, а також формування міжнародної економічної політики вивчає:

- а) економіка світового господарства;
- б) міжнародна економіка;
- в) міжнародна макроекономіка;
- г) міжнародна мікроекономіка.

26. Закономірності міждержавного руху конкретних товарів і факторів їх виробництва та притаманні їм ринкові характеристики вивчає:

- а) економіка світового господарства;
- б) міжнародна економіка;
- в) міжнародна макроекономіка;
- г) міжнародна мікроекономіка.

27. Закономірності функціонування відкритих національних економік і світового господарства загалом вивчає:

- а) економіка світового господарства;
- б) міжнародна економіка;
- в) міжнародна макроекономіка;
- г) міжнародна мікроекономіка.

Міжнародна торгівля

- 2.1. Суть, структура та показники міжнародної торгівлі.
 - 2.1.1. Суть і структура міжнародної торгівлі.
 - 2.1.2. Показники міжнародної торгівлі.
- 2.2. Класична та альтернативні теорії міжнародної торгівлі.
 - 2.2.1. Класичні теорії міжнародної торгівлі.
 - 2.2.1.1. Меркантилістська теорія.
 - 2.2.1.2. Критика меркантилізму.
 - 2.2.1.3. Теорія порівняльних переваг.
 - 2.2.1.4. Торгівля в умовах зростаючих альтернативних витрат.
 - 2.2.1.5. Теорія співвідношення факторів виробництва.
 - 2.2.1.6. Парадокс Леонтьєва.
 - 2.2.2. Альтернативні теорії міжнародної торгівлі.
 - 2.2.2.1. Теорія життєвого циклу товару.
 - 2.2.2.2. Теорія подібності країн, або теорія попиту, що перетинається.
 - 2.2.2.3. Теорія конкурентних переваг.
- 2.3. Зовнішньо-торговельна політика та її регулювання.
 - 2.3.1. Типи зовнішньо-торговельної політики держав.
 - 2.3.2. Види державного регулювання міжнародної торгівлі.
 - 2.3.3. Методи зовнішньо-торговельної політики.
- 2.4. Сучасний стан і тенденції розвитку міжнародної торгівлі.
- 2.5. Зовнішня торгівля України.

Основні поняття

Меркантилізм (mercantilism, від італ. *mercante* – торговець, купець) – перша цілісна теорія міжнародної торгівлі (XV–XVII ст.), яка обґрунтувала необхідність стимулювання експорту, щоб забезпечити його перевищення над імпортом з метою притоку грошей (золота) в країну.

Теорія абсолютних переваг (absolute advantage theory) – країни експортують ті товари, які вони виготовляють з меншими витратами (у виробництві яких вони мають абсолютну перевагу), та імпортують ті товари, які виготовляються іншими країнами з меншими витратами (у виробництві яких перевага належить їхнім торговим партнерам).

Альтернативні витрати (opportunity costs) ототожнюються з категорією «альтернативна ціна» – співвідношення робочого часу, потрібного для виробництва одиниці одного товару, виражене через робочий час, необхідний для виробництва одиниці іншого товару.

Теорія порівняльних переваг (comparative advantage theory) – якщо країни спеціалізуються на виробництві тих товарів, які вони можуть виробляти з відносно нижчими витратами порівняно з іншими країнами (або, інакше кажучи, з меншими альтернативними витратами), то торгівля буде взаємовигідною для обох країн незалежно від того, чи є виробництво в одній з них абсолютно ефективнішим, ніж в іншій.

Вигода від торгівлі (gains from trade) – економічний ефект, який отримують країни, що беруть участь у міжнародній торгівлі, коли кожна з них спеціалізується на торгівлі тим товаром, у виробництві якого вона має порівняльну перевагу.

Політика вільної торгівлі, лібералізм, фрітредерство (free trade) – політика мінімального втручання держави у зовнішню торгівлю, що розвивається на основі вільних ринкових сил попиту і пропозиції.

Протекціонізм (protectionism) – державна політика захисту внутрішнього ринку від іноземної конкуренції з використанням системи обмежень імпорту.

Теорія Хекшера-Оліна (Heckscher-Ohlin theory) – країни намагаються експортувати ті товари, які потребують для свого виробництва значних затрат відносно надлишкових факторів виробництва та менших затрат дефіцитних факторів,

в обмін на товари, які виготовляються з використанням факторів у оберненій пропорції.

Парадокс Леонт'єва (Leontief paradox) – емпіричні дослідження В. Леонт'єва не відповідали теорії співвідношення факторів виробництва Хекшера-Оліна: після Другої світової війни в експорті США переважали відносно працемісткі товари, а в імпорті – капіталомісткі.

Теорія життєвого циклу продукту (product life cycle theory) – деякі види продукції проходять цикл, що складається з чотирьох етапів (впровадження, зростання, зрілість та занепад) і виробництво цієї продукції переміщується з однієї країни в інші залежно від етапу циклу.

Теорія подібності країн (country-similar theory), або теорія перетинного попиту (*overlapping demand theory*), – розробивши нову продукцію у відповідь на знайдену на внутрішньому ринку потребу, виробник намагається вийти на ринки тих країн, які є найбільш подібними до ринків його країни.

Теорія конкурентних переваг (competitive advantage theory) пояснює роль економічного середовища (розглядаються чотири складові: забезпеченість факторами виробництва, умови попиту, наявність у країні споріднених галузей та галузей постачальників, стратегія фірми), випадкових подій (винахідництво, великі технологічні зрушення, різкі зміни цін на ресурси, політичні рішення закордонних урядів, війни тощо), а також дій уряду в забезпеченості міжнародного успіху фірм цієї країни в певних сегментах ринку та конкретних галузях економіки.

Мито (customs duty) – обов'язковий грошовий збір, що отримує держава через мережу митних закладів при експорті або імпорті товару.

Тарифна квота (tariff quota) – різновид змінних мит, ставки яких залежать від обсягу імпорту товару: при імпорті в межах певної кількості розраховується по базовій внутріквотовій ставці тарифу (*within-quota rate*), при перевищенні визначеного обсягу імпорту розраховується по більш високій, понадквотовій ставці тарифу (*over-quota rate*).

Митний тариф (customs tariff) – 1) інструмент торгової політики і державного регулювання внутрішнього ринку країни в умовах його взаємодії зі світовим ринком; 2) систематизоване відповідно до товарної номенклатури зібрання ставок мит, що застосовуються до імпортованих, екс-

портованих або транзитних товарів; 3) конкретна ставка мита, яке необхідно сплатити при вивозі або ввезенні певного товару на митну територію країни.

Квота (quota) – обмеження на певний термін в кількісному або вартісному вираженні обсягу продукції, дозволеної до ввезення в країну (імпортна квота – *import quota*) або вивезення із країни (експортна квота – *export quota*).

Лицензування (licensing) – дозвіл, що видається державними установами на експорт або імпорт товарів у певній кількості за певний проміжок часу.

Добровільне обмеження експорту (voluntary export restraint) – кількісне обмеження експорту, що базується на зобов'язанні одного з партнерів по торгівлі обмежити обсяг експорту, яке фіксується в офіційній міжурядовій або неофіційній угоді про встановлення квот на експорт товарів.

Експортна субсидія (export subsidy) – пільга фінансово-го характеру, яку надає держава експортеру для розширення вивозу товарів за кордон.

Компенсаційне мито (countervailing duty) – імпортне мито, що встановлюється країною-імпортером з метою нейтралізації дії субсидії або пільги, яку надає країна-експортер своїм виробникам.

Демпінг (dumping) – продаж товару на зовнішньому ринку за ціною нижчою, ніж нормальний рівень, тобто нижче ціни аналогічного товару на внутрішньому ринку країни-експортера.

Міжнародний картель (international cartel) – угода між експортерами певного товару з різних країн, спрямована на забезпечення контролю за обсягами виробництва і встановлення вигідних цін.

Ембарго (embargo) – 1) заборона державою ввезення в будь-яку країну або вивезення з будь-якої країни товарів або валютних цінностей; 2) блокування торгівлі або введення обмежень на торгові операції Організації Об'єднаних Націй внаслідок порушення цією країною Уставу ООН або інших неприпустимих дій.

Технічні бар'єри (technical barriers) – приховані методи торгової політики, які виникають через те, що національні технічні, адміністративні, санітарні та інші норми і правила визначено таким чином, щоб обмежувати ввезення товарів з-за кордону.

Структурно-логічні схеми

Міжнародна торгівля

<i>Експорт товарів</i>	<i>Імпорт товарів</i>
<ul style="list-style-type: none"> • вивезення товарів, виготовлених у даній країні • вивезення вітчизняних товарів, сировини і напівфабрикатів для переробки за кордоном під митним контролем з наступним поверненням • реекспорт – вивезення товарів, раніше завезених з-за кордону • тимчасове вивезення вітчизняних товарів за кордон (на виставки, ярмарки тощо) з наступним їх поверненням, а також вивезення тимчасово завезених зарубіжних товарів (на аукціони, виставки, ярмарки тощо) • постачання в рамках ТНК, а також вивезення продукції в порядку прямих виробничих процесів 	<ul style="list-style-type: none"> • ввезення з-за кордону товарів для реалізації на ринку • реімпорт – зворотне ввезення з-за кордону вітчизняних товарів, раніше вивезених туди • імпорт товарів (сировини, напівфабрикатів, вузлів, деталей) для переробки у даній країні й вивезення за кордон • тимчасово завезені товари (на міжнародні виставки, аукціони, ярмарки) • імпортне постачання продукції в рамках ТНК

Вартісна оцінка

<i>експорту</i>	<i>імпорту</i>
<ul style="list-style-type: none"> • в цінах ФОБ (FOB – <i>Free on Board</i> – “вільний на борту судна”), за якими продавець зобов’язаний доставити товар у порт відвантаження і завантажити його на борт судна 	<ul style="list-style-type: none"> • в цінах СІФ (CIF – <i>Cost, Insurance and Freight</i> – “вартість страхування і фрахт”), за якими продавець за свій кошт вантажить товар, страхує його і фрахтує судно

Схема 2.1. Міжнародна торгівля: структура і показники

Міжнародна торгівля послугами

- транспортні послуги
- фрахт (перевезення вантажів водним шляхом)
- міжнародний туризм
- банківські, біржові та посередницькі операції
- страхові операції
- рекламні заходи
- ярмарки
- обмін у галузі культури, інформації та інші "невидимі" блага

Структура міжнародної торгівлі

<i>географічна</i>	<i>товарна</i>
показує розподіл торговельних потоків між окремими країнами та їх групами, виділеними за територіальною або організаційною ознаками	характеризує поповнення експорту та імпорту певними видами товарів та їх групами (промислові товари, сільськогосподарські продукти, продукти видобувної промисловості тощо)

Показники міжнародної торгівлі

- експортна квота
- імпортна квота
- структура експорту
- структура імпорту
- зовнішньоторговельна квота
- порівняльне відношення частки країни у світовому виробництві ВВП/ВНП та її частки у світовій торгівлі

Схема 2.1. Міжнародна торгівля: структура і показники (продовження)

Теорії міжнародної торгівлі	
<i>класичні</i>	<i>альтернативні</i>
<ul style="list-style-type: none"> • меркантилізм (Томас Мен, 1571–1641; Чарльз Давенант, 1656–1714; Жан-Батіст Кольбер, 1619–1683; Уільям Петті, 1623–1687) • теорія абсолютних переваг (Адам Сміт, 1723–1790) • теорія порівняльних переваг (Давід Рікардо, 1772–1823) • теорія співвідношення факторів виробництва (Ені Хекшер, 1879–1952; Бертіл Олін, 1899–1979) • парадокс Леонтьєва (Василій Леонтьєв, народ. 1906) 	<ul style="list-style-type: none"> • теорія життєвого циклу товару (Раймонд Вернон, 1996 р. – “Теорія міжнародного життєвого циклу продукту”) • теорія подібності країн, або теорія перетинного попиту, (Стефан Ліндер, 1961 р. – “Нариси з торгівлі та трансформації”) • теорія конкурентних переваг (Майкл Портер, 1991 р. – “Конкурентні переваги країн”)

Схема 2.2. Теорії міжнародної торгівлі

Особливості розвитку міжнародної торгівлі на сучасному етапі
<ul style="list-style-type: none"> • більш високі темпи зростання міжнародної торгівлі порівняно з розвитком світового виробництва • змінюється товарна структура: скорочується питома вага сировини і підвищується частка готових виробів • в експорті дедалі більшого значення набуває наукомістка продукція • темпи приросту торгівлі послугами значно випереджають темпи приросту торгівлі товарами • зміни у географічній структурі: збільшується частка торгівлі промислово розвинених країн між собою, зростає питома вага нових індустріальних країн • все більшого значення набуває торгівля патентами, ліцензіями, ноу-хау та іншими експертними документами і пов'язаний з нею обіг товарів, послуг, капіталу • зростає внутрішньокорпоративний обіг

Схема 2.3. Особливості розвитку міжнародної торгівлі на сучасному етапі

Зовнішньоторговельна політика

Основні форми:

протекціонізм

лібералізм (вільна торгівля)

Протекціонізм

<i>форми</i>	<i>методи</i>
<ul style="list-style-type: none">• <i>селективний</i> – спрямований проти окремих країн або певних видів товарів• <i>галузевий</i> – захищає окремі галузі (найчастіше – сільське господарство)• <i>колективний</i> – проводиться об'єднанням зусиль декількох країн• <i>прихований</i> – здійснюється методами внутрішньої політики	<ul style="list-style-type: none">• високі митні тарифи• добровільне обмеження імпорту надання експортних субсидій

Методи зовнішньоторговельної політики

<i>тарифні</i>	<i>нетарифні</i>
<ul style="list-style-type: none">• <i>мито</i> (митний тариф)• <i>тарифна квота</i>	<ul style="list-style-type: none">• <i>кількісні</i> (квотування, ліцензування, "добровільні обмеження")• <i>приховані</i> (державні закупівлі, вимоги про вміст місцевих компонентів, технічні бар'єри, податки і збори)• <i>фінансові</i> (субсидії, кредитування, демпінг)• <i>неекономічні</i> (торгові угоди, правові режими)

Особливості зовнішньоторговельної політики на сучасному етапі

- посилюється значення координаційних дій і формування міжнародного економічного порядку
- розширюється лібералізація міжнародної торгівлі

Схема 2.4. Зовнішньоторговельна політика: основні форми, методи та особливості на сучасному етапі

Рекомендована література

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учеб. пособие. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1997. – С. 29–48.
2. Загашвили В., Шишков Ю. Мировая торговля и международные инвестиции // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 17–24.
3. Иохин В.Я. Экономическая теория: Учебник. – М.: Юристъ, 2000. – С. 812–826.
4. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. – Ч. I. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: Учеб. пособ. для вузов. – М.: Междунар. отношения, 2000. – С. 77–281; Ч. II. Международная экономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учеб. пособ. для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 281–291.
5. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 39–104.
6. Лузан Ю.Я. Україна та світова організація торгівлі // Економіка АПК. – 2002. – № 10. – С. 3–8.
7. Лука О.Ф. Порівняльні переваги АПК України у зовнішньоекономічній діяльності та перспективи їх реалізації // Економіка АПК. – 2002. – № 8. – С. 81–86.
8. Макконелл Кэмпбелл Р., Брю Стенли Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика: В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. – Т. 2. – М.: Республика, 1992. – С. 320–340.
9. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика: Учебник / Под общ. ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2-е изд., доп. – М.: Издательство «Дело и Сервис», 2000. – С. 11–104.
10. Михайлушкин А.И., Шимко П.Д. Международная экономика: Учебник. – М.: Высш. шк.; 2002. – С. 26–103.
11. Міжнародна економіка: Навч. посіб. / За ред. Ю.Г. Козака, В.М. Новацького. – К.: Центр навчальної літератури, Видавництво «АртЕк», 2002. – С. 8–25.

12. Міжнародні економічні відносини: Система регулювання міжнародних економічних відносин: Підручник / А.С. Філіпенко, І.В. Бураковський, В.С. Будкін та ін. – К.: Либідь, 1994. – С. 225–234.
13. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студентів економ. вузів / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 131–144.
14. Основи економічної теорії: Підручник: У 2 кн. Кн. 2: Підприємництво, маркетинг, менеджмент. Відтворення в національному та світовому господарстві / Ю.В. Ніколенко, М.М. Діденко, А.В. Шегда та ін.; За ред. Ю.В. Ніколенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1998. – С. 222–226.
15. Петти В. Трактат о налогах и сборах. Глава 6. О таможенных пошлинах и вольных гаванях // Классика экономической мысли: Сочинения. – М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2000. – С. 39–45.
16. Рокоча В.В. Міжнародна економіка. Кн. 1: Міжнародна торгівля: теорія та політика. – К.: Таксон, 2000. – С. 51–96, 123–130, 171–236, 253–299.
17. Рубан А. Про деякі питання і тенденції сучасної зовнішньої торгівлі України // Економіка України. – 2000. – № 7. – С. 66–69.
18. Саблук П.Т. Основні мотиви щодо вступу України до Світової організації торгівлі // Економіка АПК. – 2002. – № 10. – С. 8–11.
19. Савельєв Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник для магістрантів з міжнародної економіки і державної служби. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 46–185, 240–293.
20. Сажина М.А., Чибриков Г.Г. Экономическая теория: Учебник для вузов. – М.: Издательская группа НОРМА – ИНФРА-М, 1998. – С. 397–414.
21. Самуэльсон П. Экономика: В 2 т. Т. II. – М.: НПО «Алгон», 1992. – С. 268–301.
22. Статистичний щорічник Сумської області за 2000 рік. – Суми, 2001. – С. 252–261.

23. Щедрина Т.І. Розвиток експортно-імпортного потенціалу високотехнологічних товарів в Україні. – Економіка і прогнозування. – 2002. – № 1. – С. 102–109.
24. Україна у цифрах у 2000 році: Корот. стат. довід. / Держкомстат України: За ред. О.Г. Осауленка; Відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Техніка, 2001. – С. 143–154.

Завдання для самостійної роботи

1. За яких умов та на які витрати вартість світового експорту менша від вартості світового імпорту? (Див.: Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 39–104.)
2. Порівняйте співвідношення середньорічних темпів зростання світової торгівлі й світового продукту в другій половині ХХ ст. і зробіть відповідні висновки. (Див.: Економіка зарубіжних країн: Підручник / А.С. Філіпенко, В.А. Вергун, І.В. Бураківський та ін. – К.: Либідь, 1998. – С. 13.)
3. Проаналізуйте наведені статистичні дані і зробіть висновки стосовно географічної структури міжнародної торгівлі. (Див.: Економіка зарубіжних країн: Підручник / А.С. Філіпенко, В.А. Вергун, І.В. Бураківський та ін. – К.: Либідь, 1998. – С. 86, 92, 154.)
4. Наведіть математичні розрахунки, які б підтверджували правильність теорії Хекшера – Оліна. (Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. – Ч. I. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. Учеб. пособ. для вузов. – М.: Международ. отношения, 2000. – С. 100–109; 2. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 77–81.)
5. Накресліть графіки і поясніть закономірності зовнішньої торгівлі відповідно до теорії міжнародного життєвого циклу продукту. (Див.: Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – С. 92–93.)

6. Проаналізуйте економічні наслідки введення протекціоністських імпорتنих мит. Накресліть відповідний графік. (Див.: Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика. – М.: Издательство «Дело и Сервис», 2000. – С. 65–73; Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 46–49; Рокоча В.В. Міжнародна економіка. Кн. 1: Міжнародна торгівля: теорія та політика. – К.: Таксон, 2000. – С. 188–189.)
7. Розгляньте фактори, що визначають конкурентоспроможність України на російському ринку. (Див.: Зрушення до ринкової економіки. Реформи в Україні: погляд зсередини / За ред. Лутца Гоффмана і Акселя Зіденберга. – К., 1998. – С. 236–259.)
8. Яким чином Україна вдосконалює митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності з метою вступу до Світової організації торгівлі? (Див.: Ващенко В.В. Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності // Фінанси України. – 2000. – № 3. – С. 40–46.)

Запитання для обговорення

1. Обґрунтуйте, яке співвідношення показників є більш економічно доцільним:
 - а) активне сальдо торгового балансу і річна інфляція 5–6%;
 - б) пасивне сальдо торгового балансу і річна інфляція 3–4%;
 - в) урівноваження обсягів експорту та імпорту і річна інфляція 7–8%?
2. Як можна характеризувати економічний стан країни, якщо вона має перевагу:
 - а) у світовому виробництві;
 - б) у світовій торгівлі;
 - в) у світовому виробництві і світовій торгівлі?

Наведіть відповідні приклади країн.

3. Чому історично першою виникла теорія абсолютних переваг і лише після неї – теорія порівняльних переваг?
4. Яка теорія і яким чином пояснює перевагу в експорті США у XIX столітті сільськогосподарської продукції, а у XX–XXI століттях – промислової?

5. Які є напрями вдосконалення товарної і географічної структури зовнішньої торгівлі України?
6. Які форми протекціонізму доцільні для України?
7. Чому в останні роки надається перевага нетарифним методам регулювання зовнішньої торгівлі?

Задачі і тести

1. Міжнародна торгівля є визначальною ознакою:
 - а) світового ринку;
 - б) світового господарства;
 - в) міжнародного поділу праці;
 - г) міжнародної економіки.
2. Базу цін ФОб використовують для вартісної оцінки:
 - а) світового сукупного продукту;
 - б) зовнішньо-торговельного товарообігу;
 - в) експорту;
 - г) імпорту.
3. Базу цін СІФ використовують для вартісної оцінки:
 - а) світового сукупного продукту;
 - б) зовнішньо-торговельного товарообігу;
 - в) експорту;
 - г) імпорту.
4. Позитивним наслідком політики меркантилізму стало:
 - а) забезпечення повної зайнятості;
 - б) розширення національного ринку;
 - в) розширення внутрішнього ринку;
 - г) стабілізація грошового обігу.
5. Негативним наслідком політики меркантилізму стало:
 - а) виникнення безробіття;
 - б) обмеження національного ринку;
 - в) обмеження внутрішнього ринку;
 - г) посилення інфляції.
6. Засновником теорії абсолютних переваг є:
 - а) К. Маркс;
 - б) У. Петті;
 - в) А. Сміт;
 - г) Д. Рікардо.

7. В умовах відсутності зовнішньої торгівлі між двома країнами A і B кожна з них виробляє лише два товари: каву і чай, повністю використовуючи всі свої ресурси. У країні A може бути виготовлено в розрахунку на одиницю ресурсів 1100 т чаю або 80 т кави, а виробляють і споживають 400 т чаю та 50 т кави. У країні B відповідно може бути виготовлено 800 т чаю або 200 т кави, але виробляють і споживають у країні 300 т чаю та 130 т кави.
Необхідно:

- 1) накреслити криві виробничих можливостей цих країн;
- 2) в умовах товарообміну між країнами визначити:
 - а) переваги кожної країни;
 - б) пропорції обміну товарів і вигоди від зовнішньої торгівлі для кожної із країн;
- 3) накреслити криві торгових можливостей.

8. Засновником теорії порівняльних переваг є:

- а) К. Маркс;
- б) У. Петті;
- в) А. Сміт;
- г) Д. Рікардо.

9. Дві країни незалежно одна від одної виготовляють і споживають два однакових товари, маючи відповідні витрати на виробництво одиниці товару (годин):

	Країна А	Країна Б
одиниця товару m	1	4
одиниця товару n	3	8

Якщо країни почнуть торгувати, якими будуть напрями експорту та імпорту:

- а) країна A експортує товар m та імпортує товар n ;
- б) країна A експортує товар m і товар n ;
- в) країна A імпортує товар m та експортує товар n ;
- г) країна A імпортує товар m і товар n ?

10. Дві країни незалежно одна від одної виготовляють і споживають лише два однакових товари, витрати виробництва цих товарів наведено в таблиці:

	Витрати на виробництво одиниці товару Р, години	Витрати на виробництво товару S, години
Країна А	10	15
Країна Б	20	25

Витрати виробництва постійні. Якщо країни почнуть торгувати між собою, якими будуть:

- а) напрями експорту та імпорту;
- б) співвідношення цін на товари в умовах вільної торгівлі між країнами?

11. Хто з учених визначив співвідношення обміну товарів на світовому ринку в умовах вільної торгівлі:

- а) У. Петті;
- б) А. Сміт;
- в) Д. Рікардо;
- г) Дж. С. Мілль?

12. Хто з учених розробив теорію співвідношення факторів виробництва:

- а) У. Петті;
- б) А. Сміт, Д. Рікардо;
- в) Дж. С. Мілль;
- г) Е. Хекшер, В. Олін?

13. Засновником теорії життєвого циклу товару є:

- а) С. Ліндер;
- б) Р. Вернон;
- в) М. Портер;
- г) Дж. С. Мілль.

14. Засновником теорії подібності країн є:

- а) С. Ліндер;
- б) Р. Вернон;
- в) М. Портер;
- г) Дж. С. Мілль.

15. Засновником теорії конкурентних переваг є:

- а) М. Портер;
- б) Д. Рікардо;
- в) С. Ліндер;
- г) Р. Вернон.

16. Політику протекціонізму вперше рекомендували:
- а) фізіократи;
 - б) ранні меркантилісти;
 - в) пізні меркантилісти;
 - г) класики.
17. Політику лібералізму вперше рекомендували:
- а) фізіократи;
 - б) ранні меркантилісти;
 - в) пізні меркантилісти;
 - г) класики.
18. Головною метою діяльності Світової організації торгівлі є:
- а) впровадження протекціоністських заходів;
 - б) надання допомоги країнам, що розвиваються;
 - в) лібералізація торгових відносин;
 - г) стимулювання експорту.
19. Функція попиту на цукор в країні A має вигляд: $D = 500 - 100P$, а функція пропозиції $S = 100 + 100P$. У країні B попит на цукор характеризується функцією $D^* = 400 - 100P$, а пропозиція $S^* = 200 + 100P$. Визначте:
- а) вид функції попиту на імпорту в країні A і накресліть криву попиту на імпорту, ціну на цукор при відсутності зовнішньої торгівлі;
 - б) вид функції експортної пропозиції в країні B і накресліть криву експортної пропозиції; ціну на цукор у країні B при відсутності зовнішньої торгівлі;
 - в) світову ціну на цукор і обсяг торгівлі за умови, що країни A і B почали торгувати між собою (припустимо, що транспортні витрати дорівнюють нулю).
20. Із методів зовнішньоторговельної політики Світова організація торгівлі рекомендує застосовувати:
- а) квотування;
 - б) ліцензування;
 - в) митний тариф;
 - г) субсидії.
21. На сучасному етапі найбільш високими темпами розвивається товарообмін:
- а) енергоносіями;
 - б) готовими промисловими виробами;
 - в) продовольчими товарами;
 - г) комплектуючими, вузлами агрегатів.

Міжнародний рух капіталу

- 3.1. Сутність та причини міжнародного руху капіталу.
 - 3.1.1. Сутність міжнародного руху капіталу.
 - 3.1.2. Головний мотив і причини міжнародного руху капіталу.
 - 3.1.3. Фактори, що сприяють міжнародній міграції капіталу.
- 3.2. Форми та показники міжнародного руху капіталу.
 - 3.2.1. Форми міжнародного руху капіталу за джерелами походження.
 - 3.2.2. Форми міжнародного руху капіталу за характером використання.
 - 3.2.3. Показники міжнародного руху капіталу.
 - 3.2.4. Правило Вальраса.
- 3.3. Особливості сучасного міжнародного руху капіталів.
 - 3.3.1. Зміни географічної структури міжнародного руху капіталу.
 - 3.3.2. Зміни товарної структури міжнародного руху капіталу.
 - 3.3.3. Зміни форм міжнародного руху капіталу.
 - 3.3.4. Інші тенденції сучасного міжнародного руху капіталів.
- 3.4. Стан та проблеми іноземного інвестування в Україні.
 - 3.4.1. Характеристика сучасного стану іноземних інвестицій в Україні.
 - 3.4.2. Шляхи активізації іноземного інвестування в Україні.

Основні поняття

Міжнародний рух капіталу (international capital transfer, movement) – рух капіталу між країнами.

Державний капітал (government, official capital) – кошти з державного бюджету, які спрямовані за кордон або приймаються з-за кордону за рішенням уряду чи міжурядових організацій.

Недержавний (приватний) капітал (private capital) – кошти приватних фірм чи організацій, які спрямовуються за кордон або отримуються з-за кордону за рішенням їх керівних органів.

Підприємницький капітал (entrepreneurial capital) – кошти, які вкладаються у підприємства виробничої і невиробничої сфери для отримання доходу.

Прямі інвестиції (direct investment) – підприємницький капітал за кордоном, що забезпечує контроль над підприємствами, у які він вкладений.

Портфельні інвестиції (portfolio investment) – вкладення капіталу в цінні папери підприємств у розмірах, які не забезпечують права власності або контролю над ними.

Позиковий капітал (borrowed, loan capital) – капітал, що вивозиться за межі країни у вигляді надання позик на короткий (до 1 року) чи тривалий строк (понад 1 рік) для отримання доходу у формі процента.

Інвестиційний клімат (investment climate) – ситуація в країні з погляду іноземних інвесторів, які вкладають в її економіку свої капітали.

Структурно-логічні схеми

Міжнародний рух капіталу

Причини

- намагання отримати більший прибуток, ніж у країні походження капіталу
- відносний надлишок капіталу на національних ринках, що перешкоджає високоприбутковому його використанню
- невідповідність попиту на капітал і його пропозиції в різних ланках світового господарства, що зумовлено нерівномірністю економічного розвитку країн
- різниця у витратах виробництва в різних країнах, головним чином, внаслідок низької вартості у країнах – імпортерах капіталу сировини, енергоносіїв і робочої сили
- відмінності в екологічних нормативах і стандартах різних країн
- інтернаціоналізація виробництва, яка значною мірою розширюється в результаті діяльності ТНК
- бажання обійти тарифні та нетарифні бар'єри, які є у звичайній міжнародній торгівлі
- потреба країн – експортерів капіталу в забезпеченні високоєфективної роботи національних підприємств
- наявність у країн – імпортерів капіталу необхідності переозброєння та модернізації національних підприємств
- створення в країнах – імпортерах капіталу стабільної політичної системи та сприятливого інвестиційного клімату

Схема 3.1. Причини міжнародного руху капіталу

Форми вивозу капіталу

<i>за джерелами походження</i>	<i>за термінами розміщення</i>	<i>за характером використання</i>
<ul style="list-style-type: none"> • державний капітал • приватний капітал 	<ul style="list-style-type: none"> • короткострокові інвестиції • середньострокові інвестиції • довгострокові інвестиції 	<ul style="list-style-type: none"> • підприємницький капітал • позиковий капітал

Підприємницький капітал
залежно від ступеня контролю за діяльністю створених підприємств поділяється на

прямі інвестиції

портфельні інвестиції

Ринок позикових капіталів

<i>Грошовий ринок</i>			<i>Ринок капіталів</i>	
<i>обліковий ринок</i>	<i>міжбанківський ринок</i>	<i>валютний ринок</i>	<i>ринок цінних паперів</i>	<i>ринок середньо- і довгострокових кредитів</i>

Схема 3.2. Форми вивозу капіталу та його структура

Особливості сучасного міжнародного руху капіталу

- Змінюється географічна структура:
 - а) якщо в 1950–60-х рр. основним експортером капіталу були США, а його імпортерами – країни Західної Європи і Японія, то починаючи з 1980-х рр. усі промислово розвинені країни є одночасно як експортерами, так і імпортерами капіталу
 - б) якщо раніше країни залежно від стану балансу ввезення і вивезення капіталу поділялися на дві групи країн (експортерів і імпортерів капіталу), то сьогодні – на три групи (нетто-експортери, нетто-імпортери та країни, у яких є приблизна рівновага експорту та імпорту капіталу)
 - в) якщо до Другої світової війни більша частина експорту капіталу спрямовувалась у колонії та інші відсталі країни, то тепер основна частка закордонних інвестицій припадає на розвинені країни
 - г) активізувалася міграція капіталу між країнами, що розвиваються, і особливо між новими індустриальними та нафтодобувними країнами
 - д) збільшилася кількість країн, залучених до міжнародного руху капіталу
- Зростає роль держави у вивезенні капіталу:
 - а) держава сама стає інвестором за кордоном
 - б) посилюється державний контроль і регулювання приватних інвестицій
- Прискорено зростають портфельні інвестиції
- Основна частина міжнародного руху капіталу здійснюється ТНК
- Суттєво зросла питома вага інвестицій в обробну промисловість і, відповідно, скоротилася – у добувну
- З 1980–90-х рр. переважна частка прямих інвестицій спрямовується до сфери послуг
- У другій половині ХХ ст. збільшився розрив між обсягами виробництва за кордоном на основі вивезеного капіталу і експортом товарів
- Зростає обсяг реінвестицій

Схема 3.3. Особливості сучасного міжнародного руху капіталу

Сприятливий інвестиційний клімат

<i>Податкові стимули</i>	<i>Фінансові методи</i>	<i>Нефінансові методи</i>
<ul style="list-style-type: none"> • надання прямих податкових пільг • “податкові канікули” • прискорена амортизація • звільнення від митних платежів імпорту обладнання, комплектуючих виробів, сировини • диференціація ставок оподаткування 	<ul style="list-style-type: none"> • субсидії • позики • кредити та гарантії їх надання • фінансові пільги 	<ul style="list-style-type: none"> • спрямовані на створення сприятливого середовища для ефективного функціонування підприємств

Схема 3.4. Чинники сприятливого інвестиційного клімату

Рекомендована література

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учеб. пособие. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1997. – С. 48–82.
2. Иохин В.Я. Экономическая теория: Учебник. – М.: Юристъ, 2000. С. 831–839.
3. Карпінський Б.А. Інвестиційний клімат в Україні // Фінанси України. – 2001. – № 7. – С. 139–148.
4. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: Учебное пособие для вузов. – М.: Междунар. отношения, 2000. – С. 285–320.
5. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 119–137.
6. Кравчук Н.Я. Міжнародні фінансові ресурси та проблеми втечі капіталу // Фінанси України. – 2000. – № 4. – С. 80–85.
7. Кругман П.Р., Обстфельд М. Международная экономика. Теория и политика: Учебник для вузов: Пер. с англ. / Под ред. В.П. Колесова, М.В. Кулакова. – М.: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, 1997. – С. 150–156, 637–664.
8. Міжнародна економіка: Навчальний посібник / За ред. Ю.Г. Козака, В.М. Новацького. – К.: Центр навчальної літератури, Видавництво «АртЕк», 2002. – С. 104–113, 141–157.
9. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика: Учебник / Под общ. ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2-е изд., доп. – М.: Дело и Сервис, 2000. – С. 106–114.
10. Михайлушкин А.И., Шимко П.Д. Международная экономика: Учебник. – М.: Высш. шк., 2002. – С. 150–165.
11. Основи економічної теорії: Підручник: У 2 кн. Кн. 2: Підприємництво, маркетинг, менеджмент. Відтворення в національному та світовому господарстві / Ю.В. Ніколенко, М.М. Діденко, А.В. Шегда та ін.; За ред. Ю.В. Ні-

коленка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1998. – С. 218–222.

12. Савельев Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник для магістрантів з міжнародної економіки і державної служби. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 193–197.
13. Сажина М.А., Чибриков Г.Г. Экономическая теория: Учебник для вузов. – М.: Издательская группа НОРМА – ИНФРА-М., 1998. – С. 415–418.
14. Семенов А. Міжнародний рух прямих інвестицій // Економіка України. – 2000. – № 2. – С. 67–73.
15. Статистичний щорічник Сумської області за 2000 рік. – Суми, 2001. – С. 262–264.
16. Україна у цифрах у 2000 році: Корот. стат. дов. / Держкомстат України: За ред. О.Г. Осауленка; Відп. за вип. В.А. Головка. – К.: Техніка, 2001. – С. 155–162.
17. Экономика: Учебник / Под ред. А.С. Булатова. – М.: Издательство БЕК, 1994. – С. 513–534.
18. Экономическая теория / Под ред. А.И. Добрынина, Л.С. Тарасевича. – СПб.: Изд. СПб. ГУЭФ; Изд. «Питер», 1999. – С. 468–473.

Завдання для самостійної роботи

1. Поясніть і графічно проілюструйте економічні наслідки міжнародного руху капіталу. (Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 299–300; 2. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 130–133; 3. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика. – М.: Дело и Сервис, 2000. – С. 107–110.)
2. Охарактеризуйте роль міжнародних корпорацій у реалізації прямих інвестицій. (Див.: Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 303–308.)

3. Поясніть сутність і складові поняття «інвестиційний клімат». (Див.: Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 135–136.)
4. Висвітліть проблему «витоку капіталу». (Див.: Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учеб. пособ. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1997. – С. 63–66.)
5. Сформулюйте правило Вальраса і поясніть місце міжнародних інвестицій у здійсненні експортно-імпорتنих операцій. (Див.: Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 290–291.)
6. Визначте причини та основні напрями лібералізації державного регулювання прямих іноземних інвестицій. (Див.: 1. Діденко Я.О. Удосконалення прямого іноземного інвестування // Фінанси України. – 2001. – № 12. – С. 96–105; 2. Загашвили В., Шимков Ю. Мировая торговля и международные инвестиции // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 19–20; 3. Павличенко Р. Регулирование прямых иностранных инвестиций: тенденции и причины // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 4. – С. 30–35.)
7. Проаналізуйте чинники, що перешкоджають зарубіжним інвестиціям в Україну, та визначте шляхи їх усунення. (Див.: 1. Зрушення до ринкової економіки. Реформи в Україні: погляд зсередини / За ред. Лутца Гоффмана і Аксенія Зіденберга. – К., 1997. – С. 225–235; 2. Україна на роздоріжжі / За ред. Акселя Зіденберга і Лутца Хоффмана. – К.: Фенікс, 1998. – С. 148–170.)

Запитання для обговорення

1. Чому вважається за краще ввозити в країну підприємницький капітал, ніж позиковий?
2. За рахунок яких факторів компанія може підвищити свою конкурентоспроможність, створюючи за кордоном своє підприємство?

3. За яких умов яку з форм підприємств доцільніше створювати за кордоном?
4. Яким чином можна вдосконалити географічну і галузеву структуру іноземних інвестицій в економіку України?
5. Чи слід за сучасних умов розширювати вивіз капіталу з України?

Задачі і тести

1. Основною причиною міграції капіталу є:

- а) міжнародний поділ праці;
- б) максимізація прибутку;
- в) надлишок капіталу в країні його походження;
- г) вирішення політичних проблем.

2. Міжнародний рух підприємницького капіталу – це:

- а) вивіз капіталу в ті країни, де є сприятливий інвестиційний клімат;
- б) вивіз капіталу у формі надання державних і приватних позик з метою отримання доходу у вигляді процента, рівень якого заздалегідь обумовлюється;
- в) кошти, які вкладаються у виробничі, фінансові, торгові й інші закордонні підприємства з метою отримання прибутку;
- г) державні капіталовкладення за кордоном.

3. Міжнародний рух позикового капіталу – це:

- а) вивіз капіталу в ті країни, де є сприятливий інвестиційний клімат;
- б) вивіз капіталу у формі надання державних і приватних позик з метою отримання доходу у вигляді процента, рівень якого заздалегідь обумовлюється;
- в) кошти, які вкладаються у виробничі, фінансові, торгові й інші підприємства з метою отримання прибутку;
- г) державні капіталовкладення за кордоном.

4. Які з наведених прикладів вкладень капіталу можна вважати за прямі закордонні інвестиції:

- а) австралійський інвестиційний фонд придбав казначейські векселі Міністерства фінансів США на суму 100 млн. дол.;
- б) німецька автомобільна компанія придбала акції англійської автомобільної фірми на суму 20 млн. дол.; загальна вартість акцій цієї фірми складає 300 млн. дол.;

- в) відома американська фірма «Локхід» придбала акції каліфорнійської компанії по виробництву хімічної продукції на суму 160 млн. дол.; загальна вартість акцій цієї компанії складає 300 млн. дол.;
- г) англійська і французька компанії створили в Мадриді спільне підприємство з рівними частками в уставному капіталі.

5. Проаналізуйте наведені в таблиці дані і обґрунтуйте тенденції, що склалися в динаміці географічної структури міжнародного руху капіталу. Чому в цілому обсяги експортних та імпорتنних операцій не збігаються?

Таблиця. Прямі зарубіжні інвестиції (млрд. дол.)

		1987	1990	1993
Всього	Експорт	137,0	238,5	188,0
	Імпорт	126,9	206,3	173,3
Індустріально розвинені країни	Експорт	133,9	228,3	179,9
	Імпорт	113,2	174,6	103,2
Країни, що розвиваються	Експорт	3,1	10,2	8,1
	Імпорт	13,7	31,7	70,1

6. Найбільшим чистим кредитором на світовому ринку капіталів є:
- Японія;
 - Німеччина;
 - Швейцарія;
 - США.
7. Найбільшим чистим позичальником на світовому ринку капіталів є:
- Японія;
 - Німеччина;
 - Швейцарія;
 - США.
8. Сучасною тенденцією міжнародного руху капіталу є:
- використання основної частини приросту міжнародних інвестицій у виробничій сфері;

- б) прискорене зростання прямих інвестицій;
- в) прискорене зростання портфельних інвестицій;
- г) послаблення державного контролю над приватними інвестиціями.

9. Основна частина прямих інвестицій на світовому ринку капіталів контролюється:

- а) США;
- б) Міжнародним валютним фондом;
- в) Європейським співтовариством;
- г) міжнародними корпораціями.

10. Основна частка інвестицій індустриально розвинених країн спрямована до:

- а) Латинської Америки;
- б) Південно-Східної Азії;
- в) Південної Америки;
- г) Африки.

Міжнародний рух технологій

4.1. Сутність і об'єктивна обумовленість міжнародного руху технологій.

4.2. Міжнародна передача технологій.

4.2.1. Правові інструменти захисту технологій.

4.2.2. Форми передачі технологій.

4.2.3. Торгівля ліцензіями.

4.3. Міжнародне технічне сприяння.

4.4. Державне регулювання передачі технологій.

4.4.1. Причини обмеження передачі технологій.

4.4.2. Засоби регулювання передачі технологій.

4.5. Перспективи включення України в міжнародний рух технологій.

4.5.1. Передумови активної участі України в міжнародному русі технологій.

4.5.2. Чинники, що стримують включення України до міжнародного руху технологій.

Основні поняття

Технологія (technology) – наукові методи досягнення практичних цілей.

Міжнародний рух технологій (international technology transfer) – міждержавне переміщення науково-технічних досягнень на комерційній або безоплатній основі.

Патент (patent) – документ, свідоцтво, що видається винахіднику і засвідчує його авторство і виключне право на використання винаходу.

Ліцензія (license) – дозвіл, що видається власником технології (ліцензіаром), захищеної чи незахищеної патентом, зацікавленій стороні (ліцензіату) на використання цієї технології протягом певного часу за визначену плату.

Копірайт (copyright) – виключне ексклюзивне право автора друкованого, аудіо- чи відеотвору на показ і відтворення своєї роботи.

Товарна марка (trademark) – символ певної організації, підприємства, який використовується для індивідуалізації виробника товару і який не може використовуватися іншими без офіційного дозволу власника.

Патентна угода (patent agreement) – міжнародна торгова операція, за якою власник патенту поступається правами на використання винаходу покупцеві.

Ліцензійна угода (licensing agreement) – міжнародна торгова операція, за якою власник винаходу дає іншій стороні дозвіл на його використання.

«Ной-хау» (know-how) – передача технічного досвіду і секретів виробництва, використання яких забезпечує певні переваги в досягненні кінцевої мети.

Інжиніринг (engineering) – угода про надання інженерно-консультаційних послуг покупцеві для реалізації технічного проекту (підготовка техніко-економічного обґрунтування проектів, проведення науково-дослідних робіт, здійснення консультацій, нагляду, випробування тощо).

Франчайзинг (franchising) – надання великою «батьківською» фірмою права малій фірмі вести протягом певного періоду свою справу під її опікою та використовувати її технології, обладнання; мала фірма при цьому веде свій бізнес у формі, визначеній «батьківською» фірмою.

Патентна ліцензія (patent license) – документ, який підтверджує право використання патенту.

Безпатентна ліцензія (non-patent license) – документ, який підтверджує право використання винаходу без патенту.

Проста, звичайна (невиключна) ліцензія (non-exclusive license) – ліцензія, яка залишає за ліцензіаром право використовувати об'єкт угоди і передавати його третім особам.

Виключна ліцензія (exclusive license) – ліцензія, яка надає ліцензіату монопольне право використання технології, ліцензіар відмовляється від самостійного використання технології і права передавати її третім особам.

Ліцензійні платежі (license fees) – винагорода ліцензіару, яка виплачується ліцензіатом за використання предмета угоди.

Роялті (royalty) – платежі в розрахунок за одиницю виготовленої на основі ліцензії продукції чи відсоток від отриманого прибутку від використання ліцензії або відсоток від суми продажів (може дорівнювати 3–5%); сплачуються в обумовлений термін.

Паушальні платежі – фіксована загальна сума за використання ліцензії, сплачується відразу (іноді допускається поетапна сплата), встановлюється на основі експертних оцінок очікуваного економічного ефекту, прибутку ліцензіата.

Участь у прибутках – відрахування на користь ліцензіара частки прибутку, що отримує ліцензіат від комерційного використання предмета ліцензії.

Участь у власності – передача ліцензіатом ліцензіару частки акцій своїх підприємств у розрахунок за надану ліцензію.

Технічне сприяння (technical assistance) – надання країнам сприяння на компенсаційній або безкоштовній основі у сферах технологій процесів, продуктів і управління.

Структурно-логічні схеми

Міжнародний рух технологій (МРТ)

Сутність МРТ

Складові МРТ

технології продуктів

технології процесів

технології управління

Носії технологій

товар

капітал

праця

земля

міжнародна торгівля високо-технологічними товарами

міжнародна торгівля високотехнологічними капіталомісткими товарами

міжнародна міграція висококваліфікованих науково-технічних кадрів

міжнародна торгівля природними ресурсами, розробка яких потребує використання новітніх науково-технічних досягнень

Причини МРТ

- нерівномірність розвитку науки і техніки в різних країнах внаслідок відмінностей у забезпеченні факторами виробництва
- необхідність значних коштів на проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських розробок
- високі темпи розвитку НТП
- різке скорочення термінів нововведень

Напрями МРТ

міжнародна передача технологій

міжнародне технічне сприяння

Схема 4.1. Міжнародний рух технологій: сутність, причини, основні напрями

Міжнародна передача технологій

Правові інструменти

патент	ліцензія	копірайт	товарна марка
--------	----------	----------	---------------

Форми

патентні угоди	ліцензійні угоди	"ноу-хау"	інжиніринг	франчайзинг
----------------	------------------	-----------	------------	-------------

Схема 4.2. Правові інструменти та форми міжнародної передачі технологій

Торгівля ліцензіями

Форми ліцензій

за способом передачі технологій		залежно від правової основи використання винаходу		залежно від права ліцензіара на подальше використання винаходу	
самостійна	супутна	патентна	безпатентна	проста	виключна

Види ліцензійних платежів

роялті	паушальні платежі	участь у прибутках	участь у власності
--------	-------------------	--------------------	--------------------

Схема 4.3. Торгівля ліцензіями: форми ліцензій та види ліцензійних платежів

Міжнародне технічне сприяння

Мета

підвищення технологічного рівня країн-отримувачів

Напрями

розробка програм економічного розвитку, статистики, грошової та бюджетної політики, техніко-економічного обґрунтування окремих проектів (за галузями, регіонами) тощо

Види

технологічні гранти

співфінансування технічного сприяння

Схема 4.4. Міжнародне технічне сприяння

Державне регулювання передачі технологій

Причини обмеження передачі технологій

прагнення утримати технологічне лідерство

міркування національної безпеки

Засоби регулювання передачі технологій

пряме державне регулювання через органи експортного контролю, методи митного і прикордонного контролю

непряме регулювання через систему державної реєстрації патентів і торгових знаків

Схема 4.5. Державне регулювання передачі технологій

Рекомендована література

1. Економіка зарубіжних країн: Підручник / А.С. Філіпенко, В.А. Вергун, І.В. Бураківський та ін. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 1998. – С. 22–30.
2. Замоторына Е. Программа «Эврика» – инструмент индустриальных инноваций // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 5. – С. 108–114.
3. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 341–360.
4. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 193–197.
5. Кудров В.М. Мировая экономика: Учебник. – М.: Издательство БЕК, 1997. – С. 135–159.
6. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студентів ек. вузів і фак. / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 100–112.
7. Основи економічної теорії: Підручник: У 2 кн. Кн. 2: Підприємництво, маркетинг, менеджмент. Відтворення в національному та світовому господарстві / Ю.В. Ніколенко, М.М. Діденко, А.В. Шегда та ін.; За ред. Ю.В. Ніколенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1998. – С. 253–260.
8. Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2000. – С. 183–201.
9. Тэор Т.Р. Мировая экономика. – СПб.: Питер, 2001. – С. 76–83.
10. Янковский М. Міжнародний обмін технологіями як фактор науково-технічного розвитку // Економіст. – 2001. – № 12. – С. 36–37.

Завдання для самостійної роботи

1. Проаналізуйте географічну структуру сучасного ринку технологій. (Див.: Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2000. – С. 192–193.)
2. Охарактеризуйте цілі, методи фінансування і механізм реалізації міжнародних науково-технічних програм. (Див.: Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студентів ек. вузів і фак. / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 105–109.)
3. Поясніть вплив науково-технічного прогресу на міжнародну торгівлю відповідно до моделі Джона Хікса. (Див.: Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 342–346.)
4. Охарактеризуйте державну систему реєстрації патентів і торгових марок у США. (Див.: Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 356.)
5. Проаналізуйте зміну пріоритетів у інноваційній діяльності. (Див.: Иванова Н. Инновационная сфера: контуры будущего // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 54–60.)

Запитання для обговорення

1. Наведіть аргументи «за» і «проти» імпорту технологій.
2. Обґрунтуйте, за яких умов слід надавати перевагу тому чи іншому виду ліцензійних платежів?
3. Який рух технологій (експорт чи імпорт) держава повинна контролювати більш жорстко?
4. Що слід упровадити для активізації діяльності України на світовому ринку технологій?

5. Які напрями експортної та імпоротної діяльності українських підприємств і організацій на світовому ринку технологій є найдоцільнішими?

Задачі і тести

1. Високотехнологічною продукцією вважається:
- а) нафта;
 - б) вироби з металу;
 - в) автомобілі;
 - г) аерокосмічні прилади.
2. Середньотехнологічною продукцією вважаються:
- а) нафта;
 - б) вироби з металу;
 - в) автомобілі;
 - г) аерокосмічні прилади.
3. Недостатньо технологічною продукцією вважаються:
- а) вироби з металу;
 - б) кольорові метали;
 - в) автомобілі;
 - г) аерокосмічні прилади.
4. Ліцензія – це:
- а) виключне право автора друкованого, аудіо- чи відеотовару на показ і відтворення своєї роботи;
 - б) дозвіл, що видається власником технології зацікавленій стороні на використання цієї технології протягом певного часу за визначену плату;
 - в) символ певної організації, підприємства, який використовується для індивідуалізації виробника товару і не може використовуватися іншими без офіційного дозволу власника;
 - г) документ, свідоцтво, що видається винахіднику і засвідчує його авторство і виключне право на використання винаходу.
5. Патент – це:
- а) виключне право автора друкованого, аудіо- чи відеотвору на показ і відтворення своєї роботи;

- б) дозвіл, що видається власником технології зацікавленій стороні на використання цієї технології протягом певного часу за визначену плату;
- в) символ певної організації, підприємства, який використовується для індивідуалізації виробника товару і не може використовуватися іншими без офіційного дозволу власника;
- г) документ, свідоцтво, що видається винахіднику і засвідчує його авторство і виключне право на використання винаходу.

6. Ліцензіат – це:

- а) особа, що оформлює ліцензійну угоду;
- б) власник технології, який продає її іншій особі;
- в) особа, що купує технологію;
- г) реєстратор ліцензійної угоди.

7. Ліцензіар – це:

- а) особа, що оформлює ліцензійну угоду;
- б) власник технології, який продає її іншій особі;
- в) особа, що купує технологію;
- г) реєстратор ліцензійної угоди.

8. Ліцензія, яка залишає її власнику право використовувати об'єкт угоди і передавати його третім особам, – це:

- а) патентна ліцензія;
- б) разова ліцензія;
- в) проста ліцензія;
- г) виключна ліцензія.

9. Ліцензія, яка надає її покупцеві монопольне право використання технології, продавець ліцензії відмовляється від самостійного використання технології і передачі її третім особам, – це:

- а) патентна ліцензія;
- б) разова ліцензія;
- в) проста ліцензія;
- г) виключна ліцензія.

10. Американська компанія «Майкрософт» продає за ліцензією оновлену версію своєї комп'ютерної програми Window's 95. Обґрунтуйте, який з видів ліцензійних платежів слід застосовувати при продажу програми:

- а) індивідуальним користувачам;

- б) компаніям, що розробляють прикладні програми, які працюють в режимі Window's;
- в) компанії, яка хоче стати генеральним дистриб'ютором усієї продукції «Майкрософт».

11. Технічне сприяння надається на комерційній основі, якщо це:

- а) технологічні гранти;
- б) співфінансування технічного сприяння;
- в) комерційний кредит;
- г) компенсаційна угода.

12. Технічне сприяння надається на безоплатній основі, якщо це:

- а) технологічні гранти;
- б) співфінансування технічного сприяння;
- в) благодійний фонд;
- г) трансферт.

Міжнародна міграція робочої сили

- 5.1. Сутність, причини і сучасні риси міжнародної трудової міграції.
 - 5.1.1. Сутність міграції. Базові категорії, що характеризують міжнародну трудову міграцію.
 - 5.1.2. Причини міграції робочої сили.
 - 5.1.3. Етапи розвитку міжнародної трудової міграції.
 - 5.1.4. Особливості сучасного етапу міграції робочої сили.
- 5.2. Основні світові ринки і експортери робочої сили.
- 5.3. Наслідки міжнародної трудової міграції.
 - 5.3.1. Наслідки для країн імміграції:
 - а) позитивні наслідки;
 - б) негативні наслідки.
 - 5.3.2. Наслідки для країн еміграції:
 - а) позитивні наслідки;
 - б) негативні наслідки.
 - 5.3.3. Економічні ефекти міграції.
- 5.4. Міжнародне регулювання міграції робочої сили.
 - 5.4.1. Регулювання міграції робочої сили на основі багатосторонніх угод та нормативних актів міжнародної організації праці.
 - 5.4.2. Регулювання імміграції. Імміграційне законодавство.
 - 5.4.3. Стимулювання рееміграції.
- 5.5. Міжнародна міграція робочої сили і Україна.
 - 5.5.1. Причини і сучасний стан міграції робочої сили з України.
 - 5.5.2. Шляхи підвищення ефективності трудової міграції з України.
 - 5.5.3. Проблеми імміграції в Україну.

Основні поняття

Міграція робочої сили (labor force migration) – переселення працездатного населення з однієї країни в іншу терміном більше ніж на один рік, обумовлене причинами економічного та іншого характеру.

Імміграція (immigration) – в'їзд працездатного населення в дану країну з-за кордону.

Еміграція (emigration) – виїзд працездатного населення із даної країни за її межі.

«Відплив інтелекту» («brain drain») – міжнародна міграція висококваліфікованої робочої сили.

Рееміграція (re-emigration) – виїзд іммігрантів з країни імміграції або повернення емігрантів на батьківщину.

Міграційне сальдо (net migration) – різниця еміграції із країни та імміграції в країну.

Структурно-логічні схеми

Міжнародна міграція робочої сили

Економічні причини

- національні відмінності в рівнях реальної заробітної плати
- відносне перенаселення в країнах еміграції та відносна нестача робочої сили в країнах імміграції
- міжнародний рух капіталу і функціонування міжнародних корпорацій

Інші причини

політичні	релігійні	національні	психологічні
-----------	-----------	-------------	--------------

Форми міграції

За відповідністю чинному законодавству	За характером переміщення населення	За причинами переміщення	За термінами міграції
<ul style="list-style-type: none"> • легальна • нелегальна 	<ul style="list-style-type: none"> • періодична • сезонна • маятникова 	<ul style="list-style-type: none"> • добровільна • вимушена 	<ul style="list-style-type: none"> • остаточна (безповоротна) • тимчасова

Етапи міграції

1-й етап – кінець XVIII ст. – до 80-х рр. XIX ст.	2-й етап – 80 рр. XIX ст. – до Першої світової війни	3-й етап – період між двома світовими війнами	4-й етап – після Другої світової війни і до сьогодні
---	--	---	--

Основні напрями міграції

із Західної Європи до Північної Америки, Австралії, Нової Зеландії	зі Східної та Південної Європи, азіатських, східно-африканських та латиноамериканських країн до Північної Америки, Австралії, Нової Зеландії	аналогічно до 2-го етапу; особливість – скорочення континентальної міграції та рееміграція із США	із країн, що розвиваються, а з 90-х рр. також із країн з перехідною економікою до Північної Америки, Австралії, Західної і Північної Європи, нафтодобувних країн, НІК, Ізраїлю, ПАР
--	--	---	---

Схема 5.1. Причини і основні елементи, форми та етапи міжнародної міграції робочої сили

Сучасний етап міграції робочої сили

Основні напрями

- міграція із країн, що розвиваються, до промислово розвинених країн
- міграція в межах промислово розвинених країн
- міграція робочої сили між країнами, що розвиваються
- міграція робочої сили із колишніх соціалістичних країн до промислово розвинених країн
- міграція наукових працівників, кваліфікованих спеціалістів із промислово розвинених країн до країн, що розвиваються

Особливості

- зростання масштабів міграції
- збільшення питомої ваги мігрантів у загальній кількості працездатного населення країн
- активізація "відпливу інтелекту"
- зростання нелегальної міграції
- ротаційний характер міграції
- поява нових напрямів і центрів залучення робочої сили
- посилення державного і міжнародного регулювання міграції робочої сили

Основні світові ринки

США, Канада, Австралія	Західна та Північна Європа	Нафтодо- бувні країни Близького Сходу	Латинська Америка	Ізраїль, Пів- денно-Афри- канська Республіка, Південно- Східна Азія
------------------------------	----------------------------------	--	----------------------	--

Схема 5.2. Сучасний етап міжнародної міграції робочої сили

«Відплив інтелекту»

<i>зовнішній</i>		<i>внутрішній</i>
<i>тимчасовий</i>	<i>постійний</i>	
<ul style="list-style-type: none"> • укладення контрактів; • працевлаштування за фахом в іноземних компаніях на території даної країни 	виїзд учених і висококваліфікованих спеціалістів за кордон на постійне місце проживання і роботу	перехід учених і висококваліфікованих спеціалістів із науково-технічної сфери в інші галузі національної економіки

Схема 5.3. «Відплив інтелекту»

Наслідки міжнародної трудової міграції	
Для країн імміграції	
позитивні	негативні
<ul style="list-style-type: none"> • підвищується конкурентоспроможність товарів унаслідок зменшення витрат на робочу силу • безкоштовно оновлюється і нарощується людський капітал • виникає додатковий попит на товари і послуги • надходження фінансових ресурсів іммігрантів • зменшується податкове навантаження на державний бюджет • омолоджується структура трудових ресурсів • під час економічних криз за рахунок іммігрантів у першу чергу вирішуються гострі соціальні проблеми 	<ul style="list-style-type: none"> • ускладнюється проблема зайнятості, погіршується економічний стан місцевих робітників • можливість відтоку іммігрантів на батьківщину з набутими досвідом і капіталом • можливі соціальні, культурні, правові та інші проблеми
Для країн еміграції	
позитивні	негативні
<ul style="list-style-type: none"> • скорочення безробіття при наявності надлишкової пропозиції на ринку • послаблення навантаження на державний бюджет внаслідок зменшення витрат по безробіттю і соціальному забезпеченню • отримання грошових переказів від емігрантів • якщо емігранти настільки зменшують пропозицію робочої сили в країні еміграції, що на неї виникає надлишковий попит, то результатом буде зростання заробітної плати • можлива рееміграція з набутими знаннями, капіталом буде сприяти піднесенню національної економіки 	<ul style="list-style-type: none"> • національна економіка втрачає наймолодшу і найкращу робочу силу • марно витрачаються кошти на освіту та інші соціальні виплати (особливо значні ці витрати у випадках "відпливу інтелекту") • посилюється податкове навантаження на зайняте населення, що залишилось у країні, щоб фінансувати державні витрати • можуть виникати серйозні проблеми у зв'язку з реадаптацією реемігрантів
Загальний результат	
для країн імміграції	для країн еміграції
<i>переважають позитивні наслідки</i>	<i>переважають негативні наслідки</i>

Схема 5.4. Наслідки міжнародної трудової міграції

Рекомендована література

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учеб. пособ. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1997. – С. 102–114.
2. Иохин В.Я. Экономическая теория: Учебник. – М.: Юристъ, 2000. – С. 839–843.
3. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 321–340.
4. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини.: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 138–146.
5. Ломакин В.К. Мировая экономика. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1998. – С. 264–272.
6. Міжнародна економіка: Навч. посіб. / За ред. Ю.Г. Козака, В.М. Новацького. – К.: Центр навчальної літератури, Видавництво «АртЕк», 2002. – С. 157–169.
7. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика: Учебник / Под общ. ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2-е изд., доп. – М.: Дело и Сервис, 2000. – С. 114–127.
8. Михайлушкин А.И., Шимко П.Д. Международная экономика: Учебник. – М.: Высш. шк.; 2002. – С. 145–149.
9. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 113–131.
10. Основи економічної теорії: Підручник: У 2 кн. Кн. 2: Підприємництво, маркетинг, менеджмент. Відтворення в національному та світовому господарстві / Ю.В. Ніколенко, М.М. Діденко, А.В. Шегда та ін.; За ред. Ю.В. Ніколенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1998. – С. 226–228.
11. Савельев Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник для магістрантів з

міжнародної економіки і державної служби. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 189–193.

12. Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпченко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2001. – С. 202–231.
13. Тэор Т.Р. Мировая экономика. – СПб.: Питер, 2001. – С. 195–200.

Завдання для самостійної роботи

1. Поясніть зв'язок між «відпливом інтелекту» і розвитком індустріальних країн та країн, що розвиваються. (Див.: 1. Ломакин В.К. Мировая экономика. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1998. – С. 269–271; 2. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 140.)
2. Розкрийте напрями регулювання міжнародної міграції робочої сили Міжнародною організацією праці. (Див.: 1. Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпченко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2001. – С. 219–220; 2. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини.: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 145.)
3. Охарактеризуйте імміграційне законодавство США. (Див.: Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 331–337.)
4. Розгляньте вплив НТР і транснаціональних корпорацій на міжнародну трудову міграцію. (Див.: 1. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 122–125; 2. Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпченко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2001. – С. 220–223.)

Запитання для обговорення

1. Чи можна назвати масове переміщення рабів із Африки на Американський континент у XVII–XIX ст. міграцією робочої сили?
2. Який зв'язок між темпами економічного зростання країн і напрямками міжнародної трудової міграції?
3. Які важелі і заходи повинні переважати в державному регулюванні імміграції?
4. Яка з проблем міжнародної трудової міграції є найактуальнішою для України?
5. Яким чином можна стимулювати рееміграцію до України? Які фактори при цьому слід урахувати?

Задачі і тести

1. Перенесення працездатного населення із однієї країни в іншу – це:
 - а) імміграція;
 - б) міграція;
 - в) еміграція;
 - г) рееміграція.
2. Повернення емігрантів на батьківщину – це:
 - а) імміграція;
 - б) міграція;
 - в) еміграція;
 - г) рееміграція.
3. Виїзд працездатних громадян із країни за її межі – це:
 - а) імміграція;
 - б) міграція;
 - в) еміграція;
 - г) рееміграція.
4. В'їзд працездатного населення в дану країну із-за її меж – це:
 - а) імміграція;
 - б) міграція;
 - в) еміграція;
 - г) рееміграція.

5. Збільшення еміграції робочої сили із країн Східної Європи відбулося:
 - а) на першому етапі міграції;
 - б) на другому етапі міграції;
 - в) на четвертому етапі міграції;
 - г) на другому і четвертому етапі міграції.
6. Збільшення еміграції робочої сили із країн Західної Європи відбулося:
 - а) на першому етапі міграції;
 - б) на другому етапі міграції;
 - в) на третьому етапі міграції;
 - г) на третьому і четвертому етапах міграції.
7. Збільшення еміграції робочої сили із країн, що розвиваються, відбулося:
 - а) на першому етапі міграції;
 - б) на другому етапі міграції;
 - в) на третьому і четвертому етапах міграції;
 - г) на четвертому етапі міграції.
8. Найзначнішим світовим ринком робочої сили на сучасному етапі є:
 - а) країни Західної та Північної Європи;
 - б) США, Канада і Австралія;
 - в) нафтодобувні країни Близького Сходу;
 - г) країни Латинської Америки.
9. Другим за величиною світовим ринком робочої сили на сучасному етапі є:
 - а) країни Західної та Північної Європи;
 - б) США, Канада і Австралія;
 - в) нафтодобувні країни Близького Сходу;
 - г) країни Латинської Америки.
10. Третім за величиною світовим ринком робочої сили на сучасному етапі є:
 - а) країни Західної та Північної Європи;
 - б) США, Канада і Австралія;
 - в) нафтодобувні країни Близького Сходу;
 - г) країни Латинської Америки.
11. Четвертим за величиною світовим ринком робочої сили на сучасному етапі є:

- а) країни Західної та Північної Європи;
 - б) США, Канада і Австралія;
 - в) нафтодобувні країни Близького Сходу;
 - г) країни Латинської Америки.
12. Між країнами яких інтеграційних угруповань існує вільне переміщення робочої сили:
- а) ЄС;
 - б) НАФТА;
 - в) ЄС та НАФТА;
 - г) МЕРКОСУР?
13. У яких країнах питома вага іноземних робітників найвища:
- а) країни Західної та Північної Європи;
 - б) США, Канада і Австралія;
 - в) нафтодобувні країни Близького Сходу;
 - г) країни Латинської Америки?
14. Найбільшу вигоду країни імміграції мають від залучення «середнього»:
- а) вченого-гуманітарія;
 - б) вченого в галузі суспільних наук;
 - в) інженера;
 - г) лікаря.
15. Кількісне квотування імміграції робочої сили – це:
- а) внесення в державний бюджет певних платежів;
 - б) визначення кількості іммігрантів;
 - в) інвестування певної суми для створення певної кількості робочих місць;
 - г) обмеження особистого характеру.
16. Економічне регулювання імміграції робочої сили – це:
- а) вимоги до професійної кваліфікації;
 - б) визначення кількості іммігрантів;
 - в) інвестування певної суми для створення певної кількості робочих місць;
 - г) обмеження особистого характеру.
17. Україна має позитивне сальдо руху населення з:
- а) країн СНД;
 - б) країн Балтії;
 - в) країн Західної Європи;
 - г) США та Канади.

18. Основний потік міграції населення України йде до:
- Росії;
 - Ізраїлю;
 - США;
 - Німеччини.
19. Основний потік міграції населення України йде до:
- Канади;
 - Ізраїлю;
 - США;
 - Німеччини.
20. Є дві країни – A та B , ринок праці в яких характеризується такими даними. Функція попиту на працю в країні A має вигляд $D_L = 500 - 25W$, а функція пропозиції праці $S_L = 260 + 15W$, де W – реальна заробітна плата в у.г.о. за годину. В країні B відповідні функції мають вигляд $D'_L = 600 - 15W$; $S'_L = 200 + 25W$. Необхідно визначити:
- рівень зайнятості (млн. чол.) і рівноважний рівень заробітної плати (у.г.о. за год.) в обох країнах;
 - потенційний напрямок міграції сили;
 - рівень еміграції в країні еміграції за умови, що в обох країнах скасовано всі міграційні обмеження, і в результаті переміщення робочої сили в країні еміграції рівноважна погодинна ставка заробітної плати збільшилась на 1 у.г.о.;
 - новий рівень рівноважної заробітної плати в країні імміграції.
21. У країні під час структурної перебудови економіки при загальній кількості зайнятих 35 млн. чол. чисельність безробітних склала 5 млн. чол. Із 300 тис. учених 20 тис. стали безробітними, 10 тис. перекваліфікувалися і працевлаштувалися в інших галузях економіки, 5 тис. отримали роботу за фахом в іноземних країнах, що розташовані на території даної країни. Із 1 залишили країну, 25 тис. учених.
- визначити масштаби «відпливу та відносних показниках) та по обумовлюють;
 - порівняти масштаби «відпливу грації і безробіття та зробити

6.5.
в інших

Структурно-логічні схеми

Міжнародна економічна інтеграція

Основні передумови

- формування спільного міждержавного господарського простору з оптимальним поєднанням можливостей і потреб національних економік (форма прояву – інтернаціоналізація виробництва)
- соціально-економічна однорідність національних господарств; близькі рівні економічного розвитку
- наявність досить тривалого періоду і досвіду взаємного економічного співробітництва
- географічна близькість, наявність спільних кордонів
- цілеспрямована діяльність державних органів, партій, соціальних груп і класів щодо інтеграційних процесів

Етапи розвитку

			преференційна торгова угода	надання більш сприятливого режиму у взаємній торгівлі, ніж третім країнам
		зона вільної торгівлі		ліквідація митних бар'єрів у взаємній торгівлі
		митний союз		єдина митна політика стосовно третіх країн
		спільний ринок		вільне пересування капіталів і робочої сили
		економічний союз		узгодження економічної політики, укладення валютного союзу
		повна інтеграція		здійснення єдиної економічної політики

Схема 6.1. Основні передумови та етапи розвитку міжнародної економічної інтеграції

Характерні ознаки валютного союзу

- узгоджене (сумісне) плавання національних валют
- встановлення за узгодженням фіксованих валютних курсів, які цілеспрямовано підтримуються Центральними банками країн-учасниць
- створення єдиної регіональної валюти
- функціонування єдиного регіонального банку, який є емісійним центром цієї міжнародної одиниці

Примітка: у країнах, що розвиваються, під валютним союзом розуміють клірингові угоди

Схема 6.2. Характерні ознаки валютного союзу

Наслідки міжнародної економічної інтеграції для країн-учасниць

позитивні	негативні
<ul style="list-style-type: none"> • розширення ринків – ефект від масштабів виробництва (для країн з недостатньо містким національним ринком), що обумовлює необхідність визначення оптимального розміру підприємства • посилення конкуренції між країнами • забезпечення більш сприятливих умов торгівлі • розширення торгівлі з одночасним покращанням інфраструктури • поширення передової технології 	<ul style="list-style-type: none"> • вплив ресурсів (факторів виробництва) з менш розвинених країн перерозподіляє їх на користь більш розвинених країн • олігопольний зговір між ТНК країн-учасниць веде до підвищення цін • ефект втрат від збільшення масштабів виробництва при дуже значній концентрації

Схема 6.3. Наслідки міжнародної економічної інтеграції для країн-учасниць

Основні етапи розвитку Європейської інтеграції

1951	Укладено угоду про створення Європейського об'єднання вугілля і сталі – ЄОВС (Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург)
1957	Франція, ФРН, Італія, Бельгія, Нідерланди та Люксембург укладають угоду про створення Європейського економічного співтовариства (ЄЕС) та Європейського об'єднання по атомній енергетиці (Євроатом)
1958–1969	Етап зони вільної торгівлі
1962	Впровадження єдиної сільськогосподарської політики
1963	Яундська угода про асоціацію з ЄЕС 18 країн Африки. Асоційоване членство в ЄЕС одержує також Туреччина
1965	Укладено угоду про об'єднання виконавчих органів ЄЕС, ЄОВС та Євроатому
1968–1976	Етап митного союзу
1972	Застосування європейської "валютної змії". Впровадження єдиної політики у сфері охорони навколишнього середовища
1973	До ЄЕС приєдналися Великобританія, Данія та Ірландія
1974	Впровадження єдиної політики у сфері досліджень і технологічного розвитку
1975	Перша Ломейська конвенція. Асоційованими членами ЄЕС стали 46 країн, що розвиваються
1979	Створено Європейську валютну систему. Друга Ломейська конвенція. Асоційованими членами ЄЕС стали 58 країн, що розвиваються. Перші вибори до Європейського парламенту
1981	Вступ до ЄЕС Греції. Перші прямі вибори до Європейського парламенту
1984	Третя Ломейська конвенція. Асоційованими членами ЄЕС стали 66 країн, що розвиваються

Схема 6.4. Основні етапи розвитку європейської інтеграції

1985	Підписання "Єдиного Європейського Акта" (набув чинності з 1 липня 1987 р.) та White Paper, які створили умови для функціонування спільного ринку
1986	Вступ до ЄЕС Іспанії та Португалії
1987–1992	Етап спільного ринку
1988	Впровадження єдиної політики у сфері енергетики та єдиної структурної, соціальної і регіональної політики
1989	Четверта Ломейська конвенція. Асоційованими членами ЄЕС стали 69 країн, що розвиваються
Грудень 1991 – лютий 1992	Підписання Маастрихтських угод (набули чинності з 1 листопада 1993 р.). Європейський Союз (ЄС) набуває офіційного статусу
1993 – до сьогодні	Етап економічного союзу
1994	Утворено Європейський валютний інститут. Підписання Угоди про партнерство та співробітництво між Європейським Союзом та Україною (Європарламент ратифікував її 30 листопада 1995 р.)
1995	Підписання ЄС та МЕРКОСУР Рамкової угоди про розширення співробітництва, згідно з якою у 2005 р. передбачено створення зони вільної торгівлі між двома регіональними об'єднаннями. Вступ до ЄС Австрії, Фінляндії та Швеції
1998	Початок переговорів про вступ до ЄС Естонії, Польщі, Словенії, Чехії, Угорщини та Кіпру
1999	Введення в безготівковий обіг євро. Прийняття "Загальної стратегії Європейського Союзу по відношенню до України"
2000	Початок переговорів про вступ до ЄС Болгарії, Литви, Латвії, Мальти, Румунії, Словаччини
2002	Введення євро в готівковий обіг 12 країн – членів ЄС

Схема 6.4. Основні етапи розвитку європейської інтеграції (продовження)

Єдина аграрна політика ЄС
Мета
<i>створення сприятливих умов для виробників сільськогосподарської продукції, що входять до інтеграційного об'єднання</i>
Основні напрями
<ul style="list-style-type: none"> • використання системи цін, яка включає: <ul style="list-style-type: none"> а) орієнтовні, контрольні або довідкові – ціни, які країни ЄС вважають за необхідні; б) ціни втручання – ціни, за якими скуповуються або продаються надлишки сільгосппродукції, коли коливання цін на них досягають встановленої межі від рівня орієнтовної ціни; в) зовнішньоторговельні (порогові, шлюзові) – ціни реалізації сільгосптоварів на зовнішньому ринку • забезпечення умов вільної конкуренції у внутрішній торгівлі (застосування компенсаційних стягнень для імпортерів та субсидій для експортерів, укладання договорів із зовнішніми постачальниками, у яких визначається мінімальна ціна на сільгосппродукцію, що ними ввозиться) • спільне фінансування сільського господарства через Європейський фонд орієнтації та гарантії сільського господарства (ФЕОГА) • стримування перевиробництва сільськогосподарської продукції • підтримка дрібних фермерів

Схема 6.5. Єдина аграрна політика ЄС

Система органів управління ЄС

Європейський парламент

*представницький і консультативний орган
(626 депутатів обираються прямим голосуванням
від усіх країн на п'ять років)*

виконує такі функції:

- прийняття бюджету ЄС
- контроль за діяльністю комісії ЄС і надання їй доручень по розробці заходів щодо розвитку інтеграції
- прийняття спільно з Радою ЄС рішень по законодавству у всіх важливих сферах
- укладання міжнародних угод (про вступ нових членів, про асоційоване членство), а також контроль за фінансуванням зовнішньополітичних акцій, що здійснюються з бюджету ЄС

Європейська Рада

директивний орган ЄС, збирається на періодичні засідання (не менш ніж два рази на рік) у складі керівників держав і урядів та голови Комісії ЄС

приймає рішення з ключових питань інтеграції:

- прямі вибори в Європейський парламент
- прийняття нових членів
- створення і функціонування Європейської валютної системи
- реформування єдиної аграрної політики
- відносини з третіми країнами

Схема 6.6. Система органів управління ЄС

Рада ЄС (Рада Міністрів)

міжурядовий орган, представляє національні інтереси окремих країн-членів; засідає залежно від необхідності і відповідно до обговорюваних проблем на рівні Міністрів закордонних справ, фінансів, економіки, сільського господарства, транспорту тощо (найбільшу кількість голосів мають ФРН, Італія і Великобританія)

приймає рішення:

- з таких питань, як створення і функціонування спільного ринку, технологічна, регіональна і соціальна політика, кваліфікаційною більшістю голосів
- з проблем аграрної політики, антимонопольного і податкового законодавства на основі консенсусу спільно з Парламентом, який при цьому виконує роль консультативного органу

Комісія ЄС

наддержавний виконавчий орган, складається із 20 членів (комісарів), призначених на п'ятирічний термін урядами країн ЄС, кожний з них відповідає за певну сферу діяльності ЄС, не підпорядковується своєму уряду; зобов'язаний діяти в інтересах інтеграційного угруповання; голова Комісії ЄС призначається за домовленістю між урядами країн ЄС і за узгодженням з Європейським парламентом на п'ять років

виконує такі функції

- управління поточною діяльністю ЄС (забезпечення виконання бюджету, дотримання митного режиму, системи оподаткування, реалізація спільної політики ЄС в окремих галузях, контроль за приведенням у відповідність до норм ЄС, національних законодавств, стандартів тощо)
- фінансування зі своїх фондів заходів аграрної, регіональної та соціальної політики
- підготовка проектів документів на розгляд Ради ЄС
- здійснення контролю за виконанням рішень Ради ЄС національними урядами
- ведення переговорів з урядами третіх країн

Схема 6.6. Система органів управління ЄС (продовження)

Європейський суд

вищий судовий орган, забезпечує дотримання права у тлумаченні і застосуванні угод, укладених ЄС; рішення Європейського суду є обов'язковим для виконання національним судом; складається із 15 суддів і 9 прокурорів, призначених на 6 років за взаємною згодою між урядами країн ЄС

Європейське ревізійне відомство

вищий контролюючий орган, перевіряє надходження і видатки бюджету ЄС, їх правомірність і реалістичність; відповідно до установчого договору кожна держава-учасниця зобов'язана боротися з шахрайством не лише по відношенню до бюджету ЄС, але й при використанні власних коштів; до складу Європейського ревізійного відомства входять 15 членів від усіх країн-учасниць та 469 службовців

Правові документи, що приймаються органами ЄС

регламенти (<i>regulations</i>)	директиви (<i>directives</i>)	рішення (<i>decisions</i>)	рекомендації (<i>recommendations</i>)
норми, які є вищими від національних законів і мають на території країн – членів ЄС силу закону	загальні положення, які конкретизуються в спеціальних постановах країн – членів ЄС	розпорядження, які є обов'язковими лише для конкретних країн, підприємств або приватних осіб, яким вони адресовані	розпорядження, що не є обов'язковими для виконання, а виступають як певні орієнтири для національних урядів

Схема 6.6. Система органів управління ЄС (г)

Рада ЄС (Рада Міністрів)

міжурядовий орган, представляє національні інтереси окремих країн-членів; засідає залежно від необхідності і відповідно до обговорюваних проблем на рівні Міністрів закордонних справ, фінансів, економіки, сільського господарства, транспорту тощо (найбільшу кількість голосів мають ФРН, Італія і Великобританія)

приймає рішення:

- з таких питань, як створення і функціонування спільного ринку, технологічна, регіональна і соціальна політика, кваліфікаційною більшістю голосів
- з проблем аграрної політики, антимонопольного і податкового законодавства на основі консенсусу спільно з Парламентом, який при цьому виконує роль консультативного органу

Комісія ЄС

наддержавний виконавчий орган, складається із 20 членів (комісарів), призначених на п'ятирічний термін урядами країн ЄС, кожний з них відповідає за певну сферу діяльності ЄС, не підпорядковується своєму уряду; зобов'язаний діяти в інтересах інтеграційного угруповання; голова Комісії ЄС призначається за домовленістю між урядами країн ЄС і за узгодженням з Європейським парламентом на п'ять років

виконує такі функції

- управління поточною діяльністю ЄС (забезпечення виконання бюджету, дотримання митного режиму, системи оподаткування, реалізація спільної політики ЄС в окремих галузях, контроль за приведенням у відповідність до норм ЄС, національних законодавств, стандартів тощо)
- фінансування зі своїх фондів заходів аграрної, регіональної та соціальної політики
- підготовка проектів документів на розгляд Ради ЄС
- здійснення контролю за виконанням рішень Ради ЄС національними урядами
- ведення переговорів з урядами третіх країн

Схема 6.6. Система органів управління ЄС (продовження)

Європейський суд

вищий судовий орган, забезпечує дотримання права у тлумаченні і застосуванні угод, укладених ЄС; рішення Європейського суду є обов'язковим для виконання національним судом; складається із 15 суддів і 9 прокурорів, призначених на 6 років за взаємною згодою між урядами країн ЄС

Європейське ревізійне відомство

вищий контролюючий орган, перевіряє надходження і видатки бюджету ЄС, їх правомірність і реалістичність; відповідно до установчого договору кожна держава-учасниця зобов'язана боротися з шахрайством не лише по відношенню до бюджету ЄС, але й при використанні власних коштів; до складу Європейського ревізійного відомства входять 15 членів від усіх країн-учасниць та 469 службовців

Правові документи, що приймаються органами ЄС

регламенти (regulations)	директиви (directives)	рішення (decisions)	рекомендації (recommendations)
норми, які є вищими від національних законів і мають на території країн – членів ЄС силу закону	загальні положення, які конкретизуються в спеціальних постановках країн – членів ЄС	розпорядження, які є обов'язковими лише для конкретних країн, підприємств або приватних осіб, яким вони адресовані	розпорядження, що не є обов'язковими для виконання, а виступають як певні орієнтири для національних урядів

Схема 6.6. Система органів управління ЄС (продовження)

Спільні фінансові інститути ЄС	
Європейський фонд розвитку	Європейський інвестиційний банк
<p style="text-align: center;"><i>надає фінанси:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • стабілізаційним фондам Стабекс (Stabex – фонд стабілізації доходів від експорту), Сисмін (Sysmin – фонд стабілізації добувної промисловості) • для допомоги у випадках надзвичайних природних ситуацій, а також біженцям • для структурних перетворень у країнах, що здійснюють економічні реформи 	<p style="text-align: center;"><i>основні напрями діяльності:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • сприяння наближенню рівнів економічного розвитку країн ЄС шляхом фінансування проєктів у менш розвинених країнах • підтримка проєктів загальноєвропейського масштабу у сфері транспорту, зв'язку, охорони навколишнього середовища, енергетики • надання кредитів країнам – асоційованим членам ЄС, що підписали Ломейську конвенцію

Схема 6.7. Спільні фінансові інститути ЄС

Провідні інтеграційні об'єднання				
Рівень інтеграції	Назва, рік створення	Країни-члени	Населення, млн. чол. (2001)	ВВП, млрд. дол. за ПКС (2001)
Зони вільної торгівлі (ЗВТ)	Європейська асоціація вільної торгівлі – ЄАВТ (European Free Trade Association – EFTA), 1960	Австрія, Фінляндія, Ісландія, Ліхтенштейн, Норвегія, Швеція	38,2	726,8
	Європейська економічна зона (European Economic Area – EEA), 1994	Країни ЄС, Ісландія, Ліхтенштейн	376,9	9237,1
	Балтійська ЗВТ (Baltic FTA), 1993	Естонія, Латвія, Литва	7,5	59,3
	Центральноєвропейська ЗВТ (Central European FTA), 1992	Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина	64,4	708,6
	Північноамериканська ЗВТ (North American Free Trade Agreement – NAFTA), 1994	Канада, Мексика, США	410,4	11686,0
	Угода про вільну торгівлю країн АСЕАН (ASEAN Free Trade Agreement – AFTA), 1967	Індонезія, Малайзія, Сінгапур, Таїланд, Філіппіни (1967), Бруней (1984), В'єтнам (1995), Лаос та М'янма (1997)	374,3	1675,3
	Австралійсько-новозеландська торгова угода про поглиблення економічних зв'язків (Australia – New Zealand Closer Economic Relations Trade Agreement – ANZCERTA), 1983	Австралія, Нова Зеландія	24,1	594,5

Схема 6.8. Провідні інтеграційні об'єднання

Митні союзи	Асоціація ЄС з Туреччиною (Turkey Association Agreement – EU), 1963	Країни ЄС, Туреччина	441,8	9672,6
	Арабський спільний ринок (Arab Common Market – ACM), 1964	Єгипет, Ірак, Йорданія, Лівія, Мавританія, Сирія, Ємен	133,9	425,4
	Центральноамериканський спільний ринок (Central American Common Market – CACM), 1961	Коста-Ріка, Сальвадор, Гватемала, Гондурас, Нікарагуа	33,0	126,2
	ЗВТ між Колумбією, Еквадором та Венесуелою (Colombia, Ecuador, Venezuela – PTA), 1992	Колумбія, Еквадор, Венесуела	79,1	456,3
	Рада співробітництва арабських країн Персидської затоки (The Gulf Cooperation Council), 1981	Бахрейн, Кувейт, Оман, Катар, Саудівська Аравія, ОАЕ	29,2	345,7
	Андський спільний ринок (Andean Common Market, Andean Pact), 1990	Болівія, Колумбія, Еквадор, Перу, Венесуела	113,1	570,6
	Спільний ринок південного конуса – МЕРКОСУР (Southern Cone Common Market - MERKOSUR), 1991	Аргентина, Бразилія, Парагвай, Уругвай	216,2	1846,5
	Економічний союз	Європейське співтовариство (European Communities – EC), 1957, пізніше – Європейський Союз (European Union – EU), 1993	Австрія, Бельгія, Великобританія, Данія, Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Португалія, Фінляндія, Франція, ФРН, Швеція	376,5

Схема 6.8. Провідні інтеграційні об'єднання (продовження)

Рекомендована література

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учеб. пособие. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1997. – С. 29–48.
2. Баштаник В. Пріоритетні напрями державної інтеграції України до Європейського Союзу // Вісник Української Академії державного управління при Президенті України. – 2000. – № 2. – С. 49–57.
3. Бондарук Т.Г. Особистості аграрної політики країн ЄС // Економіка АПК. – 1997. – № 1. – С. 93–95.
4. Будкін В. Проблеми і перспективи співробітництва між Європейським Союзом та Україною // Економіка України. – 2000. – № 9. – С. 82–89.
5. Годин Ю. Вступит ли Украина в славянский союз? // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 4. – С. 101–106.
6. Иохин В.Я. Экономическая теория: Учебник. – М.: Юристъ, 2000. – С. 843–848.
7. Киреев А.П. Международная экономика: Учебное пособие для вузов: В 2 ч. Ч. I: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства. – М.: Междунар. отношения, 2000. – С. 361–388.
8. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 147–166.
9. Кучма Л.Д. Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002–2011 роки. Послання Президента України до Верховної Ради України // Економіст. – 2002. – № 5. – С. 20–33.
10. Михайлушкин А.И., Шимко П.Д. Международная экономика: Учебник. – М.: Высш. школа, 2002. – С. 165–180.
11. Міжнародна економіка: Навч. посіб. / За ред. Ю.Г. Козака, В.М. Новацького. – К.: Центр навчальної літератури, Видавництво «АртЕк», 2002. – С. 233–281.
12. Міжнародні економічні відносини: Сучасні міжнародні економічні відносини: Підручник для студентів економ.

- вузів і факультетів / А.С. Філіпенко, С.Я. Боринець, В.А. Вергун та ін. – К.: Либідь, 1992. – С. 212–230.
13. Основи економічної теорії: політичний аспект: Підручник / Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Конещенко та ін.; За ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка. – К.: Вища школа; – Знання, 1997. – С. 491–499, 531–535.
 14. Подколзина И. Единая Европа: эксперимент в реальном времени // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 89–92.
 15. Романюк О. Историчні віхи та сьогодення Європейського Союзу: загальний огляд // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 1999. – № 1. – С. 89–100.
 16. Сіденко В.Р. Концептуальні засади стратегії інтеграції України в структурі Європейського Союзу // Економіка і прогнозування. – 2001. – № 2. – С. 26–41.
 17. Тэор Т.Р. Мировая экономика. – СПб.: Питер, 2001. – С. 201–207.
 18. Шапиро Н. Интеграция стран СНГ: политический и экономико-теоретический аспект // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 7. – С. 84–85.
 19. Экономика: Учебник / Под ред. А.С. Булатова. – М.: Издательство БЕК, 1994. – С. 558–576.

Завдання для самостійної роботи

1. Використовуючи графічні зображення, наведіть пояснення економічних наслідків утворення митного союзу відповідно до теорії Джекоба Вайнера. (Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. I: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: Учеб. пособие для вузов. – М.: Междунар. отношения, 2000. – С. 370–376; 2. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посібник. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 160–166.)
2. Поясніть теорію «другого кращого» (theory «of the second best») Джеймса Міда. (Див.: Киреев А.П. Международная

- економика: В 2 ч. Ч. I: Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства: Учебное пособие для вузов. – М.: Междунар. отношения, 2000. – С. 376–379.)
3. Охарактеризуйте інтеграційні процеси в Африці та Азії. (Див.: 1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения: Учеб. пособие. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1997. – С. 29–48; 2. Основи економічної теорії: політичний аспект: Підручник / Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Конещенко та ін.; За ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка. – К.: Вища школа; Знання, 1997. – С. 492–494.)
 4. Наведіть характеристику економічної інтеграції у Північній Америці. (Див.: 1. Экономика: Учебник / Под ред. А.С. Булатова. – М.: Издательство БЕК, 1994. – С. 571–572; 2. Світова економіка / А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2001. – С. 336–348.)
 5. Яким чином входження України до інтеграційних угруповань пов'язане з внутрішніми перетвореннями в українській економіці зокрема і державі в цілому. (Див.: Сіденко В.Р. Концептуальні засади стратегії інтеграції України в структурі Європейського Союзу // Економіка і прогнозування. – 2001. – № 2. – С. 26–41.)

Запитання для обговорення

1. Які можна навести критерії відповідності (сприяння) інтеграційних угруповань розвитку міжнародної економіки в цілому?
2. Наскільки справедливою є критика структури витратної частини бюджету ЄС?
3. Чи має достатню ефективність система управління ЄС?
4. Як можна оцінити перспективи входження України до ЄС?
5. Наскільки реальним є створення інтеграційного угруповання, аналогічного ЄС, у межах СНД?
6. Які напрями розвитку європейської економічної інтеграції є сприятливими і які несприятливими для економіки України?

Задачі і тести

1. Процес економічної взаємодії країн, який має певні етапи розвитку, здійснюється на основі міждержавних угод і регулюється наддержавними органами. Ці органи:
 - а) міжнародна кооперація і спеціалізація виробництва;
 - б) міжнародна економічна інтеграція;
 - в) макроекономічна політика;
 - г) міжнародний поділ праці.
2. Єдині тарифи стосовно третіх країн відсутні в умовах:
 - а) зони вільної торгівлі;
 - б) митного союзу;
 - в) спільного ринку;
 - г) економічного союзу.
3. Вільне пересування капіталів і робочої сили відсутні в умовах:
 - а) зони вільної торгівлі і спільного ринку;
 - б) митного союзу;
 - в) спільного ринку;
 - г) економічного союзу.
4. Узгодження економічної політики має місце в умовах:
 - а) зони вільної торгівлі;
 - б) митного союзу;
 - в) спільного ринку;
 - г) економічного союзу.
5. Інтеграція у сфері виробництва починається на етапі:
 - а) зони вільної торгівлі;
 - б) митного союзу;
 - в) спільного ринку;
 - г) економічного союзу.
6. Валютний союз є складовою частиною:
 - а) зони вільної торгівлі;
 - б) митного союзу;
 - в) спільного ринку;
 - г) економічного союзу.
7. Узгоджене плавання національних валют виникає на етапі:
 - а) зони вільної торгівлі;
 - б) митного союзу;
 - в) спільного ринку;
 - г) економічного союзу.

8. Встановлення за узгодженням фіксованих валютних курсів, які цілеспрямовано підтримуються Центральними банками країн, відбувається на етапі:
- а) зони вільної торгівлі;
 - б) митного союзу;
 - в) спільного ринку;
 - г) економічного союзу.
9. Більшість сучасних інтеграційних угруповань знаходяться на етапі:
- а) митного союзу;
 - б) зони вільної торгівлі;
 - в) митного союзу і зони вільної торгівлі;
 - г) спільного ринку.
10. Офіційне рішення про утворення Європейського союзу було прийнято в:
- а) 1967 р.;
 - б) 1976 р.;
 - в) 1992 р.;
 - г) 1993 р.
11. Європейське співтовариство було утворено в:
- а) 1967 р.;
 - б) 1976 р.;
 - в) 1992 р.;
 - г) 1993 р.
12. Угода про створення Європейського економічного співтовариства була укладена в:
- а) 1957 р.;
 - б) 1967 р.;
 - в) 1976 р.;
 - г) 1992 р.
13. Країни, що входять до західноєвропейського інтеграційного угруповання, розпочали впроваджувати єдину сільськогосподарську політику з:
- а) 1957 р.;
 - б) 1962 р.;
 - в) 1976 р.;
 - г) 1992 р.

14. Асоційоване членство з'явилося в західноєвропейському інтеграційному угрупованні в:
- а) 1957 р.;
 - б) 1963 р.;
 - в) 1976 р.;
 - г) 1992 р.
15. Європейська валютна система розпочала функціонувати з:
- а) 1979 р.;
 - б) 1992 р.;
 - в) 1993 р.;
 - г) 1999 р.
16. Які з заходів не входять до єдиної аграрної політики країн – членів ЄС:
- а) закупівля надлишків сільгосппродукції за цінами втручання;
 - б) система компенсаційних стягнень при імпорті сільгосппродукції;
 - в) стягнення мита при експорті сільгосппродукції;
 - г) стримування перевиробництва сільгосппродукції.
17. Наднаціональні органи управління західноєвропейською інтеграцією з'явилися в:
- а) 1967 р.;
 - б) 1976 р.;
 - в) 1993 р.;
 - г) 1999 р.
18. Представницьким і консультативним органом ЄС є:
- а) Європейський парламент;
 - б) Європейська Рада;
 - в) Рада ЄС (Рада Міністрів);
 - г) Комісія ЄС.
19. Директивним органом ЄС є:
- а) Європейський парламент;
 - б) Європейська Рада;
 - в) Рада ЄС (Рада Міністрів);
 - г) Комісія ЄС.
20. Міжурядовим органом ЄС є:
- а) Європейський парламент;
 - б) Європейська Рада;

- в) Рада ЄС (Рада Міністрів);
- г) Комісія ЄС.

21. Наддержавним виконавчим органом є:

- а) Європейський парламент;
- б) Європейська Рада;
- в) Рада ЄС (Рада Міністрів);
- г) Комісія ЄС.

22. Норми, які є вищими від національних законів і мають на території країн – членів ЄС силу закону, – це:

- а) регламенти;
- б) директиви;
- в) рішення;
- г) рекомендації.

23. Розпорядження, які є обов'язковими лише для конкретних країн, підприємств або приватних осіб, яким вони адресовані, – це:

- а) регламенти;
- б) директиви;
- в) рішення;
- г) рекомендації.

24. Загальні положення, які конкретизуються в спеціальних постановах країн – членів ЄС, – це:

- а) регламенти;
- б) директиви;
- в) рішення;
- г) рекомендації.

25. Найбільшим інтеграційним угрупованням у Північній Америці є:

- а) НАФТА;
- б) МЕРКОСУР;
- в) АСЕАН;
- г) АПЕК.

26. Найбільшим інтеграційним угрупованням у Південній Америці є:

- а) НАФТА;
- б) МЕРКОСУР;
- в) АСЕАН;
- г) АПЕК.

27. Найбільшим інтеграційним угрупованням в Азіатському регіоні є:
- а) НАФТА;
 - б) МЕРКОСУР;
 - в) АСЕАН;
 - г) АПЕК.
28. Угоду про партнерство та співробітництво між Україною і ЄС було укладено в:
- а) 1992 р.;
 - б) 1994 р.;
 - в) 1997 р.;
 - г) 1999 р.
29. «Загальну стратегію Європейського Співтовариства по відношенню до України» було прийнято в:
- а) 1992 р.;
 - б) 1994 р.;
 - в) 1997 р.;
 - г) 1999 р.
30. Віконне скло однакової якості коштує в Росії 7 дол., в Білорусі – 4 дол. і в Україні – 3,6 дол. за 1 кв. м. При імпорті транспортні витрати в розрахунку на 1 кв. м скла відносно продажної ціни невеликі і їх можна не враховувати.
- А. В Росії введено 100-відсотковий тариф на імпорт скла із Білорусі та України. Чи буде Росія продовжувати імпортувати скло?
 - Б. Якщо після цього Росія і Білорусь створять митний союз, Росія сама виготовлятиме скло чи імпортуватиме його? Які наслідки при цьому будуть для України?
31. Автомобільне колесо коштує в Угорщині 30 дол., в Росії – 25 дол., в Україні – 20 дол. При імпорті транспортні витрати в розрахунку на одне колесо відносно продажної ціни невеликі і їх можна не враховувати.
- А. В Угорщині введено 100-відсотковий тариф на імпорт коліс із України і Росії. Чи буде Угорщина продовжувати імпортувати колеса?
 - Б. Якщо після цього Угорщина створить з Росією митний союз, то буде вона сама виготовляти колеса чи й надалі їх імпортуватиме?

- В. Який ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникає при утворенні митного союзу між Росією та Угорщиною? Які наслідки при цьому мають місце для України?
- Г. Припустимо, що в Угорщині вводиться 40-, а не 100-відсотковий тариф на імпорт коліс з Росії та України. Чи продовжуватиме Угорщина імпортувати колеса?
- Д. Якщо тепер Угорщина створить митний союз з Росією, буде вона сама виготовляти колеса чи й далі їх імпортуватиме?
- Е. Який тепер ефект – створення торгівлі чи відхилення торгівлі – виникає при утворенні митного союзу між Угорщиною та Росією? Які наслідки при цьому мають місце для України?

Міжнародна валютно-фінансова система

- ✓ 7.1. Поняття міжнародної валютно-фінансової системи та її основні елементи.
- ✓ 7.2. Етапи еволюції світової валютної системи.
 - 7.2.1. Золотий стандарт.
 - 7.2.2. Золотодев'язний стандарт. Бреттон-Вудська валютна система.
 - 7.2.3. Основні принципи сучасної валютної системи.
- ✓ 7.3. Становлення європейської валютної системи.
 - 7.3.1. Координація валютної політики і регулювання валютних курсів.
 - 7.3.2. Створення Європейського валютного союзу. Умови конвергенції. Функції Європейського валютного інституту.
- 7.4. Міжнародні валютно-фінансові організації.
 - 7.4.1. Умови створення і основні напрями діяльності Банку міжнародних розрахунків.
 - 7.4.2. Організаційні принципи та умови кредитування Міжнародного валютного фонду.
 - 7.4.3. Фінансові установи Світового банку та їх функції.
 - 7.4.4. Валютно-фінансові організації Європейського Союзу.
 - 7.4.5. Лондонський та Паризький клуби кредиторів.
- ✓ 7.5. Міжнародні валютні ринки.
 - 7.5.1. Сутність та організаційна структура валютних ринків.
 - 7.5.2. Валютний кліринг.
 - 7.5.3. Страхування, або хеджування, валюти.
 - 7.5.4. Валютні спекуляції. Структура валютного ринку залежно від терміновості укладених угод (СПОТ-ринок; строковий ринок; СВОП-ринок).

7.5.5. Структура валютного ринку залежно від місця здійснення валютних операцій.

7.5.6. Провідні центри світового валютного ринку, обсяги і структура їх обороту.

7.6. Валютні курси.

✓ 7.6.1. Загальні поняття (валютний курс, валютне котирування, види валютного курсу за ознаками, маржа).

7.6.2. Фактори, що впливають на зміну валютних курсів (структурні та кон'юктурні).

7.7. Валютна політика.

✓ 7.7.1. Сутність валютної політики та заходи державного впливу на величину валютного курсу.

7.7.2. Економічні важелі відновлення порушеної рівноваги на валютному ринку.

Основні поняття і категорії

Міжнародна валютно-фінансова система (international monetary system) – закріплена міжнародними угодами форма організації валютно-фінансових відносин.

Міжнародна ліквідність (international liquidity) – сукупність всіх платіжних інструментів, які можуть використовуватися у міжнародних розрахунках (золото, вільно конвертовані валютні запаси держав, кредитні кошти – векселі, банкноти, чеки, депозити, а також міжнародні або композитивні, тобто штучні, гроші – СПЗ).

Валютний курс (exchange rate) – співвідношення обміну двох грошових одиниць або ціна грошової одиниці однієї країни, виражена в грошовій одиниці іншої країни.

Валютний паритет (exchange parity) – фіксоване, офіційно встановлене співвідношення обміну однієї валюти на іншу.

Конвертованість валют (currency convertibility) – вільний обмін національної валюти на іноземну.

Валютні ринки (exchange market) – офіційні центри, де відбувається купівля-продаж валют на основі попиту і пропозиції.

Золотий стандарт (gold standard) – визначення курсу національних валют за кількісним вмістом золота.

Золотодев'язний стандарт (gold-exchange standard) – така валютна система, при якій функцію світових грошей поряд із золотом могли виконувати паперові гроші – девізи (долар США та англійський фунт стерлінгів).

СПОТ-ринок (spot market) – ринок торгівлі з негайним постачанням валюти (протягом двох робочих днів).

Строковий (форвардний) ринок (forward exchange market) – ринок, на якому укладаються угоди про купівлю або продаж фіксованої кількості валюти на визначену дату в майбутньому за заздалегідь обумовленим (форвардним) валютним курсом.

Валютні спекуляції (foreign exchange speculation) – гра на майбутній ціні з метою отримання максимального доходу від валютної угоди.

Девальвація (devaluation) – при системі фіксованого валютного курсу рішення Національного (Центрального) банку про пониження курсу національної валюти.

Ревальвация (revaluation) – при системі валютного фіксованого курсу рішення Національного (Центрального) банку про підвищення курсу національної валюти.

Форвардні валютні операції (forward exchange transactions) – угоди про поставку обумовленої суми іноземної валюти через певний строк після здійснення угоди за курсом, зафіксованим у момент її укладання.

Строкові (форвардні) курси валют (forward exchange rate) – курси валют, обумовлені в даний час для обміну валюти в майбутньому.

Курс СПОТ (spot rate) – той курс, який є на ринку на певну дату.

Ажіо (agio) – плюсова різниця (премія), що утворюється при обміні валют внаслідок того, що форвардний курс вищий за курс СПОТ.

Дисконт (discount) – мінусова різниця, що утворюється при обміні валют внаслідок того, що форвардний курс нижчий за курс СПОТ.

Ф'ючерси (futures) – стандартні форвардні контракти купівлі-продажу валют, в яких детально регламентовані всі умови – сума, термін, метод розрахунку тощо.

Хеджування (hedging, від англ. hedge – «огороджувати») – страхування валютних ризиків.

Валютні ризики (foreign exchange risks) – група ризиків, що виникають у зв'язку з використанням декількох валют у міжнародних операціях.

Опціони (options) – контракти, що дають за визначену плату право, яке не є зобов'язанням, купити (опціон «кол» – option call) або продати (опціон «пут» – option put) валюту на основі стандартної угоди в майбутньому у визначений день за курсом, зафіксованим у момент укладання угоди.

СВОП ринок (swap market) – ринок, що поєднує операції СПОТ та форвард.

СВОП угода (swap agreement) – валютна операція, що передбачає купівлю-продаж двох валют на умовах негайної поставки з одночасною контругодою на визначений строк з тими ж валютами.

Валютне котирування (currency quotation) – фіксування курсу національної грошової одиниці.

Пряме котирування (direct quotation) – якщо 1, 10, 100 одиниць іноземної валюти дорівнюють X одиниць національної валюти.

Обернене котирування (indirect quotation) – якщо 1, 10, 100 одиниць національної валюти дорівнюють X одиниць іноземної валюти.

Курс продавця (sellers', selling rate) – курс, за яким банк-резидент продає іноземну валюту за національну.

Курс покупця (buyers', buying rate) – курс, за яким банк-резидент купує іноземну валюту за національну.

Середній курс (average rate) – середнє арифметичне курсів продавця і покупця.

Крос-курс – котирування двох іноземних валют, жодна з яких не є національною.

Фіксинг (fixing) – визначення міжбанківського курсу послідовним порівнянням попиту та пропозиції по кожній з валют, а потім на цій основі установалення курсів продавця і покупця.

Валютна політика (exchange rate policy) – це сукупність економічних, правових та організаційних норм і заходів, що застосовуються державними органами, центральними банками і фінансовими установами, міжнародними валютно-фінансовими організаціями в галузі валютних відносин.

Валютна інтервенція (exchange intervention) – цільова операція з купівлі-продажу іноземної валюти для обмеження динаміки курсу національної валюти певними межами підвищення або пониження.

Дисконтна політика (discount policy) – зміна Національним (Центральним) банком облікової ставки з метою регулювання валютного курсу шляхом впливу на вартість кредиту на внутрішньому ринку і тим самим – на міжнародний рух капіталу.

Протекціоністські заходи (protective measures) – заходи, спрямовані на підтримку національної економіки через захист національної валюти.

Валютні обмеження (exchange restrictions) – система законодавчих норм, спрямованих на обмеження операцій з іноземною валютою та іншими валютними цінностями.

Фіксований валютний курс (fixed exchange rate) – курс валюти, вільне підвищення або зниження якого не допускається.

Плаваючий валютний курс (floating exchange rate) – гнучкий валютний курс, коли Національний (Центральний) банк не втручається у діяльність валютного ринку і рівноважний валютний курс визначається взаємодією попиту та пропозиції.

Підвищення обмінного курсу (exchange rate appreciation) – збільшення вартості національної валюти на ринках іноземних валют; зниження курсу іноземних валют.

Структурно-логічні схеми

Структура міжнародної валютно-фінансової системи

Структурні елементи

<i>міжнародна ліквідність</i>	<i>режим обміну валют</i>	<i>валютні ринки</i>	<i>міжнародні валютно-фінансові організації</i>
-------------------------------	---------------------------	----------------------	---

Суб'єкти

Об'єкти

<ul style="list-style-type: none">• урядові структури• центральні банки країн• міжнародні банки• великі комерційні банки• фінансові інститути• валютні біржі• промислово-торгові фірми• брокерські організації• фізичні особи та інші	<ul style="list-style-type: none">• національні валюти країн• міжнародні валютні одиниці:<ul style="list-style-type: none">а) СПЗ – спеціальні права запозичення;б) євро – валютна одиниця Європейського союзу• золото• акредитиви, векселі, дорожні чеки тощо
---	--

Сфери функціонування

- міжнародна торгівля
- міжнародний рух капіталу
- світовий ринок технологій
- міжнародні послуги: туризм, транспорт, страхування, зв'язок, посередницькі операції та інші

Схема 7.1. Структура міжнародної валютно-фінансової системи

Етапи еволюції міжнародної валютно-фінансової системи		
<i>Система "золотого стандарту" (1867–1914 рр.; частково – міжвоєнний період)</i>	<i>Бреттон-Вудська система (1944–1971)</i>	<i>Ямайська система (з 1976 р. до сьогодні)</i>
Основні принципи		
<ul style="list-style-type: none"> • валютна одиниця кожної держави прирівнювалась до певної вагової кількості золота • відповідно до золотого вмісту валют визначались їх золоті паритети, тобто валютні курси • кожна валюта вільно обмінювалась на золото • існував вільний експорт та імпорт золота • склався режим вільно плаваючих курсів у межах, що визначалися співвідношенням попиту та пропозиції, а також транспортними і страховими витратами на перевезення золота 	<ul style="list-style-type: none"> • грошові розрахунки між країнами здійснювалися в доларах • долар є резервною валютою, що поряд із золотом визнається як міра вартості валют інших країн, а також міжнародного кредитного платежу • було встановлено обмінні курси валют країн-учасниць до курсу долара • долар обмінювався на золото центральними банками та урядовими установами інших країн у казначействі США по курсу 35 дол. за одну тройську унцію (до 1971 р.) 	<ul style="list-style-type: none"> • скасовано офіційну ціну на золото і воно перестало виконувати функцію офіційного платіжного засобу між МВФ і його членами, хоча країни продовжують використовувати золото як резервний засіб для забезпечення своєї валюти • у міжнародних розрахунках використовується декілька ключових валют • країни самостійно визначають режим валютного курсу • не встановлено меж коливань валютних курсів

Схема 7.2. Міжнародна валютно-фінансова система: етапи еволюції та основні принципи

<ul style="list-style-type: none"> • у міжнародних розрахунках встановлювався фіксований курс (через вміст золота в кожній валюті) • держави дотримувалися жорсткого співвідношення між національним золотим запасом і внутрішньою пропозицією грошей 	<ul style="list-style-type: none"> • центральні банки підтримували стабільні курси своїх валют до долара (у межах $\pm 1\%$) за допомогою валютних інтервенцій • кожна держава мала право змінювати курс своєї валюти через її девальвацію чи ревальвацію • для міждержавного регулювання валютних відносин було створено міжнародні валютно-фінансові організації (МВФ, як головна з них, надає кредити для покриття дефіциту платіжних балансів з метою підтримки нестабільних валют, а також здійснює контроль за дотриманням країнами – учасницями встановлених принципів) 	<ul style="list-style-type: none"> • МВФ контролює рух курсів і угоди про їх встановлення, а також має право вимагати від країн-членів підтримувати свої фінанси у належному стані, не допускати вільних маніпуляцій валютних курсів, що може завдати збитків іншим країнам • посилена роль МВФ як регулятора валютно-фінансових відносин через поширення практики надання стабілізаційних кредитів країнам, валюти яких потребують підтримки • статус резервного засобу міжнародної валютної системи надано СПЗ, які випускаються МВФ
---	--	---

Схема 7.2. Міжнародна валютно-фінансова система: етапи еволюції та основні принципи (продовження)

Становлення Європейської валютної системи	
1969–1971	Спеціальна комісія на чолі з Президентом Ради Міністрів Люксембургу П'єром Вернером розробила "план Вернера", який у березні 1971 р. затверджено главами держав та урядів членів Європейського співтовариства. Мета плану – розробка програми створення економічного та валютного союзу.
1970–1980	Координація валютної політики, впровадження загальної розрахункової одиниці (єкю), створення і розвиток механізму обмеження взаємних коливань обмінних валютних курсів. У 1988 р. група експертів під керівництвом Президента Європейської комісії Жака Делора розробила план створення Європейського валютного союзу, який отримав назву "звіт Делора" і передбачав три етапи.
з 1990 р. і по сьогодні	Доопрацювання "звіту Делора" та його схвалення у грудні 1991 р. у формі Маастрихтського договору, який стає основним правовим документом сучасного процесу європейської економічної інтеграції та створення Європейського валютного союзу.

Етапи створення Європейського валютного союзу	
I етап (01.07.90– 31.12.93)	Усунено всі обмеження на рух капіталу між країнами ЄС, розпочалося поступове зближення макроекономічних показників
II етап (01.01.94– 31.12.98)	Забезпечено умови конвергенції – дотримання чітко визначених показників зближення національних господарств у сфері фінансів, процентних ставок і валютних курсів. Створено Європейській валютний інститут, діяльність якого охопила такі напрями: <ul style="list-style-type: none"> - координація грошової політики національних емісійних банків; - контроль за дотриманням механізму валютних курсів; - підготовча робота по створенню Європейського центрального банку (ЄЦБ); - розробка єдиної валютної політики
III етап (з 01.01.99 і до сьогодні)	З 2 січня 1999 р. введено євро у безготівкових розрахунках (замість екю по курсу 1:1), а з 1 січня 2002 р. – у готівковий обіг. Повноваження єдиної монетарної політики передані ЄЦБ

Схема 7.3. Становлення Європейської валютної системи і створення Європейського валютного союзу

Міжнародні валютно-фінансові організації

<p>Банк міжнародних розрахунків (БМР), створено в 1930 р. у Базелі (Швейцарія)</p> <p>Міжнародний валютний фонд (МВФ), було створено на конференції в Бреттон-Вудсі у 1944 р., розпочав працювати з 1947 р.</p>	<p>Був створений для спрощення розрахунків по репараційних платежах Німеччини і воєнних боргах. У сучасних умовах його основна функція – сприяння співробітництву центральних банків і розрахункам між ними. Об'єднує центральні банки 30 країн</p> <p>Має статус спеціалізованого закладу ООН. Відповідно до Уставу МВФ його офіційними цілями є:</p> <ul style="list-style-type: none"> - сприяння розвитку міжнародної торгівлі і валютного співробітництва шляхом встановлення норм регулювання валютних курсів і контролю за їх дотриманням; - сприяння багатосторонній системі платежів і усуненню валютних обмежень; - надання державам-членам коштів у іноземній валюті для урівноваження платіжних балансів; - організація консультативної допомоги з фінансових і валютних питань
<p>Світовий банк, заснований за рішенням Бреттон-Вудської конференції у 1944 р.</p>	<p>Об'єднує чотири пов'язаних між собою фінансових установи: Міжнародний банк реконструкції і розвитку, Міжнародну асоціацію розвитку, Міжнародну фінансову корпорацію, Багатостороннє агентство гарантії інвестицій</p>
<p>Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), створено на конференції в Бреттон-Вудсі у 1944 р., розпочав працювати з 1946 р.</p>	<p>Головна мета – сприяння країнам-членам у розвитку їх економіки через надання довгострокових кредитів (терміном до 20 років під гарантію урядів) і гарантування приватних інвестицій. До 1/3 кредитів надається на умовах спільного фінансування</p>

Схема 7.4. Міжнародні валютно-фінансові організації

Багатостороннє агентство гарантії інвестицій (БАГІ), створене у 1988 р.	Здійснює страхування інвестицій від некомерційних ризиків (війна, націоналізація, громадські заворушення); також надає консультативні послуги на рівні урядів, допомагаючи останнім залучати приватні інвестиції
Міжамериканський банк розвитку (1949 р.)	Об'єднує 27 учасників з країн, що розвиваються, та з 16 розвинених країн
Африканський банк розвитку, створений у 1964 р.	Об'єднує 50 країн, що розвиваються, та 25 розвинених країн
Азіатський банк розвитку, створений у 1966 р.	Об'єднує 31 країну, що розвивається, та 14 розвинених країн
Європейський інвестиційний банк (ЄІБ), створений у 1958 р.	Надає кредити на термін від 20 до 25 років під найнижчу з можливих процентних ставок для освоєння відсталих районів, здійснення міждержавних проєктів, модернізації галузевої структури виробництва, поліпшення систем зв'язку та охорони довкілля
Європейський фонд валютного співробітництва (ЄФВС), створений у 1973 р.	Надає кредити країнам – членам ЄС для покриття дефіциту платіжного балансу за умови виконання ними програми стабілізації економіки, а також виконує функції кредитно-розрахункового обслуговування
Європейський банк реконструкції і розвитку (ЄБРР), створений у 1990 р.	Надає кредити країнам Східної і Центральної Європи при переході до ринкової економіки під великі проєкти (вартістю не менше 15–17 млн. дол. США) в галузях енергетики, транспорту, зв'язку, охорони довкілля тощо. Перевага надається кредитуванню приватного сектора. Максимальний річний процент – 16–18%

Схема 7.4. Міжнародні валютно-фінансові організації (продовження)

<p>Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР), створена у 1961 р.</p> <p>Лондонський клуб кредиторів, розпочав діяльність у 1976 р.</p> <p>Паризький клуб країн-кредиторів, розпочав діяльність у 1956 р.</p>	<p>Попередником ОЕСР була Організація Європейського економічного співробітництва, створена в 1948 р. для реалізації "плану Маршалла", а потім переорієнтована на забезпечення діяльності Європейського платіжного союзу (1950–1958 рр.). Нині ОЕСР об'єднує 24 розвинутих країни. Мета ОЕСР – сприяння економічному зростанню, фінансовій стабілізації, вільній торгівлі та розвитку молодих держав.</p> <p>Міжнародне об'єднання майже 600 приватних комерційних банків, яке координує дії своїх членів у вирішенні питань заборгованості перед ними.</p> <p>Організація промислово розвинених країн, яка розглядає проблеми врегулювання, відстрочки платежів по державних боргах країн.</p>
---	--

Схема 7.4. Міжнародні валютно-фінансові організації (продовження)

Валютний ринок		
Функції		
Кліринг	Страховання (хеджування)	Спекуляція
Структура залежно від терміновості укладених угод		
СПОТ-ринок	Строковий ринок (форвард, ф'ючерс, опціон)	СВОП-ринок
Структура залежно від місця здійснення операцій		
Міжбанківський ринок	Біржовий ринок	

Схема 7.5. Функції та структура валютного ринку

Конвертованість валют

Режими (форми) конвертованості			
Вільна (повна) – охоплює всі види зовнішньо-економічних операцій і поширюється на всіх власників валюти	Часткова – мають місце обмеження на ті чи інші операції	Внутрішня – вільно обмінювати національні грошові одиниці на іноземну валюту можуть лише підприємства, установи та громадяни даної країни (резиденти)	Зовнішня – вільно обмінювати національні грошові одиниці на іноземну валюту можуть лише іноземні підприємства, установи та громадяни (нерезиденти)

Умови конвертованості	
<ul style="list-style-type: none"> • наявність рівноважного товарного і грошового ринку, що задовольняє попит на товари і послуги • юридична і організаційна можливість вільного обміну національної валюти на іноземні • стабільність національної грошово-кредитної та фінансової систем • значні надходження до країни іноземної валюти як результат високої конкурентоспроможності національних експортерів 	
Способи забезпечення конвертованості	
Попередня стабілізація економіки і фінансів як наслідок зростання виробництва і експорту (країни Західної Європи протягом 10–15 років після Другої світової війни)	Конвертованість як один із заходів “шокової терапії” по оздоровленню економіки і фінансів (країни СНД на початку 1990-х років)

Схема 7.6. Конвертованість валют

Валютні курси

Види валютних курсів залежно від обраних критеріїв

<i>Критерії (ознаки)</i>	<i>Види валютних курсів</i>
Спосіб фіксації	<ul style="list-style-type: none">• плаваючий• фіксований
Суб'єкт, що встановлює курс	<ul style="list-style-type: none">• національного (центрального) банку• комерційного банку• міжбанківський• біржовий
Спосіб розрахунку	<ul style="list-style-type: none">• паритетний• фактичний
Метод розрахунку	<ul style="list-style-type: none">• крос-курс• фіксинг
Врахування інфляції	<ul style="list-style-type: none">• реальний• номінальний
Відношення до паритету купівельної спроможності валют	<ul style="list-style-type: none">• завищений• занижений• паритетний
Відношення до учасників угоди	<ul style="list-style-type: none">• курс продавця• курс покупця• середній курс
Вид угод	<ul style="list-style-type: none">• СПОТ-угоди• строкові угоди• СВОП-угоди
Спосіб продажу	<ul style="list-style-type: none">• курс готівкового продажу• курс безготівкового продажу• оптовий курс обміну валют• банкнотний
Спосіб встановлення	<ul style="list-style-type: none">• офіційний• неофіційний

Схема 7.7. Валютні курси

Фактори, що впливають на величину валютного курсу	
<i>Структурні (довгострокові)</i>	<i>Кон'юнктурні (короткострокові)</i>
<ul style="list-style-type: none"> • конкурентоспроможність товарів даної країни на світовому ринку • стан платіжного балансу країни • структура і динаміка національного доходу • купівельна спроможність грошової одиниці і темпи інфляції • різниця процентних ставок у різних країнах • державне регулювання валютного курсу • ступінь відкритості економіки 	<ul style="list-style-type: none"> • діяльність валютних ринків • спекулятивні валютні операції • кризи, війни, стихійні лиха • циклічність ділової активності країни • заходи, що очікуються від уряду та законодавчої влади щодо змін у приватизації, податковій системі, зовнішньоекономічній політиці та інші прогнози • прискорення або затримання міжнародних розрахунків • ступінь довіри до валюти на національному та світовому ринках

Схема 7.7. Валютні курси (продовження)

Валютна політика			
Заходи державного регулювання валютних відносин			
<i>Валютні інтервенції</i>	<i>Дисконтна політика</i>	<i>Протекціоністські заходи</i>	
Основні важелі			
<i>Валюта</i>	<i>Валютний курс</i>	<i>Процент</i>	<i>Міжнародний кредит</i>
Види валютних обмежень			
<ul style="list-style-type: none"> • валютна блокада, заборона вільної купівлі-продажу валюти • регулювання міжнародних платежів, руху капіталів, репатріації прибутку, руху золота і цінних паперів • система багатьох (диверсифікованих) валютних курсів • вимога здачі валютних надходжень експортерами за заниженим валютним курсом • концентрація державою валютних надходжень 			

Наслідки політики регулювання валютних курсів	
<i>При зниженні валютного курсу</i>	<i>При підвищенні валютного курсу</i>
<ul style="list-style-type: none"> • стимулюється експорт і скорочується імпорт • зменшується реальна заборгованість у національній валюті • збільшується зовнішній борг в іноземній валюті • не вигідним стає вивіз прибутку, процентів, дивідендів, отриманих іноземними інвесторами у валюті країни перебування, що скорочує надходження капіталу з-за кордону 	<ul style="list-style-type: none"> • стимулюється імпорт і скорочується експорт • внутрішні ціни стають менш конкурентоспроможними • збільшення прибутку по іноземних інвестиціях стимулює зростання їх обсягів • зменшується реальна сума зовнішнього боргу в знеціненій іноземній валюті • зростає реальна заборгованість у національній валюті

Схема 7.8. Валютна політика

Рекомендована література

1. Авдокушин Е.Ф. Международные экономические отношения. – М.: ИВЦ «Маркетинг», 1997. – С. 4–29.
2. Боринець С.Я. Міжнародні фінанси: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2002. – С. 202–222, 234–267.
3. Вахненко Т.П. Стабілізація програми Міжнародного валютного фонду та їх адекватність умовам перехідної економіки // Економіка та прогнозування. – 2001. – № 2. – С. 42–51.
4. Зубко Н.М. Экономическая теория / Н.М. Зубко, А.Н. Зубко. – Минск, НТЦ «АПИ», 2001. – С. 313–332.
5. Іваненко Ю. Кредити Світового банку України та ефективність їх використання // Банківська справа. – 2001. – № 2 – С. 12–18.
6. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II: Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 17–125, 157–192.
7. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 172–192.
8. Кораблін С.О. Валютно-курсова стратегія України // Економіка і прогнозування. – 2002. – № 1. – С. 30–36.
9. Макконелл Кэмпбелл Р., Брю Стенли Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика: В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992. – Т. 2. – С. 346–357.
10. Максимова Л.М., Носкова И.Я. Международные экономические отношения: Учеб. пособие. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1995. – С. 42–95, 125–134, 136–142.
11. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика: Учебник / Под общ. ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2-е изд., доп. – М.: Дело и Сервис, 2000. – С. 155–228.
12. Мировая экономика / Под ред. Л. Тарасевича. – СПб.: Питер, 2001. – С. 144–206.

13. Михайличенко С. Євро – повноцінна валюта Європи, що об'єднується. – Вісник Національного банку України. – 2002. – № 1. – С. 46–51.
14. Михайлушкин А.И., Шимко П.Д. Международная экономика: Учебник. – М.: Высш. школа; 2002. – С. 181–217, 304–329.
15. Міжнародна економіка: Навч. посіб. / За ред. Ю.Г. Козака, В.М. Новацького. – К.: Центр навчальної літератури, Видавництво «АртЕк», 2002. – С. 113–140, 170–187, 204–232.
16. Міжнародні економічні відносини: Система регулювання міжнародних економічних відносин: Підручник / А.С. Філіпенко, І.В. Бураковський, В.С. Будкін та ін. – К.: Либідь, 1994. – С. 46–61, 212–224.
17. Основи економічної теорії: Підручник: У 2 кн. Кн. 2: Підприємництво, маркетинг, менеджмент. Відтворення в національному та світовому господарстві / Ю.В. Ніколенко, М.М. Діденко, А.В. Шегда та ін.; За ред. Ю.В. Ніколенка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 1998. – С. 228–234.
18. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник / Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Канищенко та ін.; За ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка. – К.: Вища школа; Знання, 1997. – С. 525–526.
19. Резнікова О.О. Удосконалення чинної системи валютного регулювання // Фінанси України. – 2001. – № 7. – С. 16–21.
20. Савельєв Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник для магістрантів з міжнародної економіки і державної служби. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 334–449.
21. Сажина М.А., Чибриков Г.Г. Экономическая теория: Учебник для вузов. – М.: Издательская группа НОРМА – ИНФРА-М., 1998. – С. 430–446.
22. Тэор Т.Р. Мировае еканоміка. – СПб.: Пітер, 2001. – С. 84–126.

Завдання для самостійної роботи

1. Розкрийте сутність і наслідки доларизації економіки. (Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II: Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учебное пособие для вузов. – М.: Международн. отношения, 2000. – С. 24–25; 2. Жан-Поль Бландіньєр. Валютний курс: його місце і роль у перехідній економіці // Фінанси України. – 2000. – № 8. – С. 107–113.)
2. Охарактеризуйте можливі наслідки використання режимів:
 - а) фіксованих валютних курсів;
 - б) плаваючих валютних курсів.Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II: Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учебное пособие для вузов. – М.: Международн. отношения, 2000. – С. 49–52; 2. Макконелл Кэмпбелл Р., Брю Стенли Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика: В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992. – Т. 2. – С. 346–351.
3. Покажіть можливості використання теорії паритету купівельної спроможності для прогнозування і оцінки валютного курсу. (Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II: Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование. Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 24–25; 2. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика: Учебник / Под общ. ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2-е изд., доп. – М.: Дело и Сервис, 2000. – С. 181–183.)
4. Визначте сутність, структуру і значення валютних резервів. (Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II: Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 24–25; 2. Міжнародні економічні відносини: Система регулювання міжнародних економічних

відносин: Підручник / А.С. Філіпенко, І.В. Бураковський, В.С. Будкін та ін. – К.: Либідь, 1994. – С. 55–56; 3. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика: Учебник / Под общ. ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2-е изд., доп. – М.: Дело и Сервис, 2000. – С. 135–138.)

5. Проаналізуйте фактори, що впливають на курс євро. (Див.: Янис Офманис. Что происходит с евро? // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 2. – С. 73–81.)

6. Розгляньте позитивні та негативні наслідки:

- а) застосування політики девальвації обмінного курсу грошової одиниці;
- б) заниження курсу національної валюти відносно паритету купівельної спроможності.

Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II: Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 62–64, 85–90; 2. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика: Учебник / Под общ. ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2-е изд., доп. – М.: Дело и Сервис, 2000. – С. 164–167; 3. Шумська С. Девальвація валюти як інструмент економічної політики // Економіст. – 2001. – № 5. – С. 18–23.

7. Охарактеризуйте умови, напрями і можливі наслідки співробітництва України з МВФ та Світовим банком. (Див.: 1. Климко Г.Н., Блешмудт П.П. Співробітництво України з міжнародними світовими організаціями // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 39–48; 2. Ковбасюк Ю. Фінансові установи Європейських інституцій в трансформації економік країн Центрально-Східної Європи // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2001. – № 4. – С. 106–111; 3. Колосова В.П. Кредитування економіки України міжнародними фінансовими інститутами // Фінанси України. – 2000. – № 2. – С. 20–29; 4. Станицький К. Загальна оцінка стратегії надання світовим банком допомоги Україні // Вісник Української Академії державного управління при Президентові України. – 2001. – № 4. – С. 168–174.)

8. Проаналізуйте наслідки політики девальвації і ревальвації в Україні. (Див.: Боринець С.Я. Міжнародні фінанси: Підручник. – К.: Знання-Прес, 2002. – С. 258–267; 2. Ливицький В. 2001 рік: до сталого економічного зростання // Банківська справа. – 2001. – № 3. – С. 3–11.)

Запитання для обговорення

1. Які аргументи «за» і які «проти» можна навести стосовно використання:
 - а) фіксованих валютних курсів;
 - б) плаваючих валютних курсів?
2. Які чинники сприяли підвищенню курсу української гривні у 2001 році?
3. За рахунок залучення яких країн можливе розширення Європейського валютного союзу в найближчій і подальшій перспективі?
4. Чи може Україна по аналогії з Китаєм реформувати економіку, не спираючись на співробітництво з МВФ?
5. Яким заходам державного впливу на величину валютного курсу в Україні слід надати перевагу, враховуючи сучасний стан економіки?
6. Які позитивні і які негативні сторони має паралельний обіг валют?
7. Реалізація яких заходів може стабілізувати курс української гривні і забезпечити її повну конвертованість?
8. Наскільки реальним є створення валютного союзу країн СНД?

Задачі і тести

1. Сукупність усіх платіжних інструментів, які можуть використовуватися в міжнародних розрахунках, – це:
 - а) міжнародні платежі;
 - б) світові гроші;
 - в) міжнародна ліквідність;
 - г) СПЗ.

2. Співвідношення обміну двох грошових одиниць – це:
- а) режим обміну валют;
 - б) валютний курс;
 - в) валютний паритет;
 - г) конвертованість валюти.
3. Фіксоване, офіційно встановлене співвідношення обміну однієї валюти на іншу – це:
- а) режим обміну валют;
 - б) валютний курс;
 - в) валютний паритет;
 - г) конвертованість валюти.
4. Бреттон-Вудська конференція оформила перехід до:
- а) золотодевізного стандарту;
 - б) золотого стандарту;
 - в) системи плаваючих курсів;
 - г) єдиної європейської валюти.
5. Паризька конференція оформила перехід до:
- а) золотодевізного стандарту;
 - б) золотого стандарту;
 - в) системи плаваючих курсів;
 - г) єдиної європейської валюти.
6. Кінгстонська конференція оформила перехід до:
- а) золотодевізного стандарту;
 - б) золотого стандарту;
 - в) системи плаваючих курсів;
 - г) єдиної європейської валюти.
7. Маастрихтські угоди оформили перехід до:
- а) золотодевізного стандарту;
 - б) золотого стандарту;
 - в) системи планування;
 - г) єдиної європейської валюти.
8. Офіційне зниження курсу національної валюти – це:
- а) інфляція;
 - б) девальвація;
 - в) ревальвація;
 - г) деномінація.
9. Офіційне підвищення курсу національної валюти – це:
- а) інфляція;
 - б) девальвація;

- в) ревальвація;
- г) деномінація.

10. Девальвація здійснюється з метою:

- а) стимулювання іноземних інвестицій;
- б) стимулювання експорту та урівноваження платіжного балансу;
- в) стимулювання імпорту та урівноваження платіжного балансу;
- г) підвищення купівельної спроможності національної валюти та урівноваження балансу.

11. Рішення про утворення Міжнародного валютного фонду було прийнято на:

- а) Паризькій конференції;
- б) Бреттон-Вудській конференції;
- в) Кінгстонській конференції;
- г) Нью-Йоркській конференції.

12. Золотий стандарт припинив існування у зв'язку з:

- а) економічними наслідками Першої світової війни і кризою 1929–1933 рр.;
- б) підвищенням імпортних тарифів і введенням кількісних обмежень у зовнішній торгівлі;
- в) дефіцитом платіжного балансу США;
- г) девальвацією долара і підвищенням офіційної ціни на золото.

13. Золотодевізний стандарт припинив існування у зв'язку з:

- а) економічними наслідками Першої світової війни і кризою 1929–1933 рр.;
- б) підвищенням імпортних тарифів і введенням кількісних обмежень у зовнішній торгівлі;
- в) дефіцитом платіжного балансу США;
- г) девальвацією долара і підвищенням офіційної ціни на золото.

14. СПЗ як головний резервний засіб міжнародної валютної системи існує відповідно до рішень:

- а) Паризької конференції;
- б) Бреттон-Вудської конференції;
- в) Кінгстонської конференції;
- г) Маастрихтських угод.

15. ЄВРО вводиться в обіг відповідно до рішень:
- а) Паризької конференції;
 - б) Бреттон-Вудської конференції;
 - в) Кінгстонської конференції;
 - г) Маастрихтських угод.
16. Умови зближення національних господарств відповідно до Маастрихтських угод передбачають, що бюджетний дефіцит відносно ВВП не повинен перевищувати:
- а) 3%;
 - б) 5%;
 - в) 7%;
 - с) 9%.
17. Умови зближення національних господарств відповідно до Маастрихтських угод передбачають, що загальний державний борг відносно ВВП не повинен перевищувати:
- а) 20%;
 - б) 40%;
 - в) 60%;
 - г) 80%.
18. Умови зближення національних господарств відповідно до Маастрихтських угод передбачають, що інфляція на споживчі товари не має перевищувати інфляцію у трьох країнах – членах ЄВС з найбільш низькою інфляцією більш ніж на:
- а) 1,0 відсотковий пункт;
 - б) 1,5 відсоткових пункти;
 - в) 2,0 відсоткових пункти;
 - г) 2,5 відсоткових пункти.
19. Умови зближення національних господарств відповідно до Маастрихтських угод передбачають, що процентні ставки за довгостроковими борговими зобов'язаннями уряду не повинні перевищувати такі ставки у трьох країнах – членах ЄВС з найбільш низькою інфляцією більше ніж на:
- а) 1,0 відсотковий пункт;
 - б) 1,5 відсоткових пункти;
 - в) 2,0 відсоткових пункти;
 - г) 2,5 відсоткових пункти.

20. З 15 країн – членів ЄС євро знаходиться в обігу в:

- а) 9 країнах;
- б) 11 країнах;
- в) 12 країнах;
- г) 14 країнах.

21. Перший міждержавний банк було організовано в:

- а) 1860 р.;
- б) 1910 р.;
- в) 1930 р.;
- г) 1944 р.

22. Міжнародний валютний фонд створено у:

- а) 1930 р.;
- б) 1944 р.;
- в) 1957 р.;
- г) 1967 р.

23. Україна стала членом МВФ у:

- а) 1992 р.;
- б) 1993 р.;
- в) 1994 р.;
- г) 1995 р.

24. Метою діяльності МВФ є надання:

- а) державам-членам кредитів у іноземній валюті з метою урівноваження платіжних балансів;
- б) країнам-членам довгострокових кредитів під гарантію їх урядів та гарантування приватних інвестицій;
- в) пільгових кредитів найбільш біднішим з країн, що розвиваються;
- г) кредитів приватним підприємствам без гарантії уряду.

25. Метою діяльності МБРР є надання:

- а) державам-членам кредитів у іноземній валюті з метою урівноваження платіжних балансів;
- б) країнам-членам довгострокових кредитів під гарантію їх урядів та гарантування приватних інвестицій;
- в) пільгових кредитів найбільш біднішим з країн, що розвиваються;
- г) кредитів приватним підприємствам без гарантії уряду.

26. Метою діяльності МФК є надання:

- а) державам-членам кредитів у іноземній валюті з метою урівноваження платіжних балансів;
- б) країнам-членам довгострокових кредитів під гарантію їх урядів та гарантування приватних інвестицій;

- в) пільгових кредитів найбільш біднішим з країн, що розвиваються;
- г) кредитів приватним підприємствам без гарантії уряду.

27. Метою діяльності МАР є надання:

- а) державам-членам кредитів у іноземній валюті з метою урівноваження платіжних балансів;
- б) країнам-членам довгострокових кредитів під гарантію їх урядів та гарантування приватних інвестицій;
- в) пільгових кредитів найбільш біднішим з країн, що розвиваються;
- г) кредитів приватним підприємствам без гарантії уряду.

28. Надання кредитів на 20–25 років під найнижчу з можливих процентних ставок для освоєння відсталих регіонів, здійснення міждержавних проектів, модернізації галузевої структури виробництва, для поліпшення систем зв'язку та охорони довкілля є метою діяльності:

- а) Європейського інвестиційного банку;
- б) Європейського фонду валютного співробітництва;
- в) Європейського банку реконструкції і розвитку;
- г) Організації економічного співробітництва і розвитку.

29. Надання кредитів для покриття дефіциту платіжного балансу є метою діяльності:

- а) Європейського інвестиційного банку;
- б) Європейського фонду валютного співробітництва;
- в) Європейського банку реконструкції і розвитку;
- г) Організації економічного співробітництва і розвитку.

30. Кредитна підтримка країн Східної і Центральної Європи при переході до ринкової економіки є метою діяльності:

- а) Європейського інвестиційного банку;
- б) Європейського фонду валютного співробітництва;
- в) Європейського банку реконструкції і розвитку;
- г) Організації економічного співробітництва і розвитку.

31. Сприяння економічному розвитку і фінансовій стабілізації країн – членів ЄС, вільній торгівлі, розвитку молодих держав є метою діяльності:

- а) Європейського інвестиційного банку;
- б) Європейського фонду валютного співробітництва;
- в) Європейського банку реконструкції і розвитку;
- г) Організації економічного співробітництва і розвитку.

32. Проблеми урегулювання, відстрочки платежів за державними боргами країн вирішує:
- а) Європейський інвестиційний банк;
 - б) Європейський банк реконструкції і розвитку;
 - в) Паризький клуб кредиторів;
 - г) Лондонський клуб кредиторів.
33. Питання заборгованості перед приватними комерційними банками вирішує:
- а) Європейський інвестиційний банк;
 - б) Європейський банк реконструкції і розвитку;
 - в) Паризький клуб кредиторів;
 - г) Лондонський клуб кредиторів.
34. Угоди між країнами про обов'язковий залік взаємних вимог і зобов'язань – це:
- а) реструктуризація боргу;
 - б) кліринг;
 - в) паушальні платежі;
 - г) опціони.
35. Дії компенсаційного характеру, що застосовуються покупцями чи продавцями на валютному ринку з метою недопущення втрат у майбутньому від зміни валютного курсу – це:
- а) валютні платежі;
 - б) кліринг;
 - в) хеджування;
 - г) опціони.
36. Операції банківських закладів, фірм, юридичних та фізичних осіб для отримання прибутку від зміни валютних курсів у часі або на різних ринках – це:
- а) валютні інтервенції;
 - б) валютні спекуляції;
 - в) валютне котирування;
 - г) валютні ризики.
37. Розрахунок у момент укладання угоди або не пізніше ніж на другий робочий день після здійснення угоди за курсом, зафіксованим у момент її укладання, передбачають:
- а) СПОТ-операції;
 - б) форвардні операції;

- в) ф'ючерсні операції;
 - г) СВОП-операції.
38. Угоди про поставку обумовленої суми іноземної валюти через певний строк після здійснення угоди за курсом, зафіксованим у момент її укладення, передбачають:
- а) СПОТ-операції;
 - б) форвардні операції;
 - в) ф'ючерсні операції;
 - г) СВОП-операції.
39. Стандартні строкові контракти купівлі-продажу валюти, в яких детально регламентовані всі умови (сума, термін, метод розрахунку тощо), а також застосовується хеджування, передбачають:
- а) СПОТ-угоди;
 - б) форвардні угоди;
 - в) ф'ючерсні угоди;
 - г) СВОП-угоди.
40. Купівлю-продаж двох валют на умовах негайної поставки з одночасною контругодою на визначений строк з тими ж валютами передбачають:
- а) СПОТ-угоди;
 - б) форвардні угоди;
 - в) опціони;
 - г) СВОП-угоди.
41. Надання за визначену плату права, яке не є зобов'язанням, купити або продати валюту на основі стандартної угоди в майбутньому у визначений день за курсом, зафіксованим у момент укладання контракту, передбачають:
- а) СПОТ-угоди;
 - б) форвардні угоди;
 - в) ф'ючерсні угоди;
 - г) опціони.
42. Плюсова різниця форвардного курсу має назву:
- а) ажю;
 - б) дисконт;
 - в) позитив;
 - г) позитивне сальдо.
43. Мінусова різниця форвардного курсу має назву:
- а) ажю;

- б) дисконт;
- в) валютний дефіцит;
- г) негативне сальдо.

44. Найбільший обсяг торгівлі американським доларом має валютна біржа у:

- а) Нью-Йорку;
- б) Франкфурті;
- в) Токіо;
- г) Лондоні.

45. Фіксування курсу національної грошової одиниці – це:

- а) фіксинг;
- б) валютне котирування;
- в) валютне обмеження;
- г) валютне заміщення.

46. Визначення міжбанківського курсу послідовним порівнянням попиту та пропозиції по кожній з валют, а потім на цій основі встановлення курсів продавця і покупця, називається:

- а) фіксингом;
- б) валютним котируванням;
- в) коректуванням валютних курсів;
- г) індексуванням валютних курсів.

47. Котирування двох іноземних валют, жодна з яких не є національною валютою учасника угоди, який встановлює курс, називається:

- а) фіксингом;
- б) валютним котируванням;
- в) крос-курсом;
- г) коректуванням валютних курсів.

48. Цільові операції з купівлі-продажу іноземної валюти для обмеження динаміки курсу національної валюти певними межами підвищення або пониження називається:

- а) фіксингом;
- б) валютними інтервенціями;
- в) валютними обмеженнями;
- г) валютним коректуванням.

49. Зміна Центральним банком облікової ставки з метою регулювання валютного курсу шляхом впливу на вартість

кредиту на внутрішньому ринку і тим самим на міжнародний рух капіталу – це:

- а) фіксинг;
- б) дисконтне фінансування;
- в) дисконтна політика;
- г) диверсифікація облікової ставки.

50. Німецька компанія експортує до США автомобілі по ціні 10 000 дол. Витрати виробництва дорівнюють 5 000 EURO. Поточний валютний курс 1 дол. = 1,1765 EURO. Як зміниться прибуток експортера в EURO при:

- а) підвищенні курсу європейської валюти на 10%;
- б) зниженні курсу європейської валюти на 10%?

51. Італійська компанія імпортує із США комп'ютери по ціні 1000 дол. В Італії комп'ютер коштує 1500 EURO. Поточний валютний курс 1 дол. = 1,1765 EURO. Як зміниться прибуток імпортера в EURO при:

- а) підвищенні курсу європейської валюти на 10%;
- б) зниженні курсу європейської валюти на 10%?

52. Курс британського фунта стерлінгів офіційно змінився з 2,4 до 1,8 дол. США. Курс швейцарського франка офіційно змінився з 0,5263 до 0,06310 дол. США. Визначте процент девальвації та ревальвації кожної з валют. Як вплине на англійських і швейцарських експортерів та імпортерів зміна валютних курсів?

53. Використовуючи наведені в таблиці дані обмінних курсів долара США,

Іноземна валюта	Пряме котирування	Обернене котирування
Британський фунт стерлінгів	1,8	
Південнокорейська вона		700,0
Канадський долар	0,86	
Швейцарський франк		1,9
Ріал Саудівської Аравії		3,5
Японська єна	0,0052	
Мексиканське песо	0,042	
Шведська крона		6,5
Венесуельський болівар		4,5

1) визначте пряме та обернене котирування;

2) наведіть розрахунки крос-курсу:

а) британського фунта стерлінгів до південнокорейської вони;

б) японської єни до ріалу Саудівської Аравії.

54. Співвідношення попиту (Q_d) та пропозиції (Q_s) фунтів стерлінгів на американському ринку характеризується такими даними:

Ціна фунта стерлінгів (у дол.)	2,00	2,10	2,20	2,30	2,40	2,50
Q_s (млн. ф. ст.)	200	220	240	260	280	300
Q_d (млн. ф. ст.)	360	320	280	240	220	200

Якщо Федеральна резервна система США встановила валютний курс на рівні 1 ф. ст. = 2,20 дол., якими будуть її подальші дії на валютному ринку? Як ці дії вплинуть на офіційні валютні резерви США?

55. Курс СПОТ (*spot*) 1 дол. = 1,15 EURO. Процентна ставка по депозиту на три місяці в американських доларах – 2%, в EURO – 3%. Необхідно визначити форвардний (*forward*) курс EURO на термін три місяці.

Платіжний баланс

8.1. Основні поняття і структура платіжного балансу. Класифікація статей платіжного балансу за методикою МВФ.

8.1.1. Сутність платіжного балансу, його кредитові та дебетові операції.

8.1.2. Сальдо платіжного балансу.

8.1.3. Статті платіжного балансу відповідно до стандартної класифікації МВФ.

8.2. Методи зрівноваження платіжного балансу.

8.2.1. Балансувальні статті платіжного балансу.

8.2.2. Джерела регулювання сальдо платіжного балансу.

8.3. Національне та міжнародне регулювання платіжного балансу.

8.3.1. Значення зрівноваження балансу міжнародних розрахунків.

8.3.2. Застосування державою заходів щодо усунення дефіциту платіжного балансу.

8.3.3. Державне регулювання надлишку активного сальдо платіжного балансу.

8.3.4. Міждержавне регулювання балансу міжнародних розрахунків.

8.4. Теорії платіжного балансу.

8.4.1. Теорія автоматичного саморегулювання балансу.

8.4.2. Кейнсіанські теорії регулювання платіжного балансу.

8.4.3. Теорія внутрішньої та зовнішньої рівноваги.

8.4.4. Інструментально-цільовий метод регулювання платіжного балансу.

8.4.5. Монетаристські теорії регулювання платіжного балансу.

8.4.6. Теорії міждержавного регулювання платіжного балансу.

Основні поняття і категорії

Платіжний баланс (balance of payments) – систематизований запис співвідношення сум платежів, здійснених даною країною за кордоном, та надходжень, отриманих нею з-за кордону за певний період (рік, квартал, місяць).

Торговий баланс (trade balance) – частина платіжного балансу, що відображає торговельні зв'язки країни з іншими країнами, розраховується як різниця між експортом та імпортом товарів.

Баланс поточних розрахунків (current account) – частина платіжного балансу, що відображає співвідношення руху за кордон та з-за кордону товарів, послуг, доходів і поточних трансфертів.

Поточні трансферти (current transfers) – грошові перекази органам державного управління, приватним особам та недержавним організаціям, а також безкоштовна передача міждержавної допомоги.

Баланс офіційних розрахунків (official settlements balance) – частина платіжного балансу, що не включає зміни офіційних резервів іноземної валюти.

Офіційні резерви іноземної валюти (official international reserves) – міжнародні валютні резерви країни, що знаходяться у розпорядженні Національного (Центрального) банку.

СПЗ (спеціальні права запозичення) (SDR – special drawing rights) – створені Міжнародним валютним фондом активи, що приносять проценти, виступають як джерело додаткової ліквідності, розподіляються між державами пропорційно до їх квот.

Схема 8.1. Структура платіжного балансу

Структура балансу послуг і некомерційних платежів

Структура балансу послуг

- транспортні перевезення; страхування
- фінансові послуги
- будівельні послуги
- електронний, телекосмічний, телеграфний, телефонний, поштовий та інші види зв'язку
- міжнародний туризм
- ділові поїздки
- обмін науково-технічним і виробничим досвідом
- експертні послуги
- утримання дипломатичних, торгових та інших представництв за кордоном
- комп'ютерні та інформаційні послуги
- культурні та наукові обміни
- ярмарки, реклама, різні комісійні збори тощо

Чисті факторні доходи з-за кордону

- доходи по інвестиціях з-за кордону
- проценти по міжнародних кредитах

Баланс поточних міжнародних трансферів

- державні операції (субсидії іншим країнам по лінії економічної допомоги, державні пенсії, внески до міжнародних організацій)
- приватні операції (перекази іноземних робітників, спеціалістів, родичів на батьківщину)

Схема 8.2. Структура балансу послуг і некомерційних платежів

**Класифікація статей платіжного балансу
за методикою МВФ**

А. Поточні операції

Товари

Послуги

Доходи від інвестицій

Інші послуги та доходи

Приватні односторонні перекази

Державні односторонні перекази

Разом А: Баланс поточних операцій

В. Прямі інвестиції та інший довгостроковий капітал

Прямі інвестиції

Портфельні інвестиції

Інший довгостроковий капітал

Разом А + В: Базисний баланс

С. Інший короткостроковий капітал

Національний держсектор

Банківський сектор

Інші сектори

Д. Помилки та пропуски

Разом А + В + С + Д

Е. Балансувальні статті

Переоцінка золотого запасу

Розподіл та використання СПЗ (SDR)

Переоцінка валютних резервів

Разом А + В + С + Д + Е

Ф. Надзвичайне фінансування

Разом А + В + С + Д + Е + Ф

Г. Зобов'язання, які утворюють валютні резерви іноземних офіційних органів

Разом А + В + С + Д + Е + Ф + Г: Баланс офіційних розрахунків (підсумковий баланс)

Н. Підсумкова зміна резервів

Монетарне золото (державний золотий запас)

СПЗ (SDR)

Резервна позиція в МВФ

Іноземна валюта

Інші вимоги

Кредити МВФ

Схема 8.3. Класифікація статей платіжного балансу за методикою МВФ

Методи зрівноваження платіжного балансу			
Національні			
адміністративний	фінансовий	кредитний	валютний
використання національного митно-тарифного законодавства	регулювання експорту та імпорту товарів і послуг	застосування важелів грошово-кредитної політики	операції по зміні курсу національної валюти
Міждержавні			
узгодження умов експортних кредитів	двосторонні урядові кредити, короткострокові кредити національних (центральных) банків у національних валютах за угодами СВОП	кредити міжнародних валютно-кредитних та фінансових установ	

Схема 8.4. Методи зрівноваження платіжного балансу

Рекомендована література

1. Боринець С.Я. Міжнародні валютно-фінансові відносини: Підручник. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2002. – С. 155–169.
2. Вовчак В. Проблеми зовнішніх позик у контексті взаємовідносин з міжнародними фінансовими організаціями // Вісник Української академії державного управління при Президентіві України. – 2000. – № 2. – С. 149–154.
3. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II: Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учебное пособие для вузов. – М.: Международн. отношения, 2000. – С. 126–156.
4. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 105–118.
5. Кругман П.Р., Офстфельд М. Международная экономика. Теория и политика: Учебник для вузов / Пер. с англ. под ред. В.П. Колесова, М.В. Кулакова. – М.: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, 1997. – С. 310–333; 2002. – С. 223–233.
6. Макконелл Кэмпбелл Р., Брю Стенли Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика: В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992. – Т. 2. – С. 343–351, 357–364.
7. Максимова Л.М., Носкова И.Я. Международные экономические отношения: Учеб. пособие. – М.: Банки и биржи; ЮНИТИ, 1995. – С. 24–42.
8. Міжнародна економіка: Навч. посіб. / За ред. Ю.Г. Козака, В.М. Новацького. – К.: Центр навчальної літератури, Видавництво «АртЕк», 2002. – С. 190–204.
9. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика: Учебник / Под общ. ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2-е изд., доп. – М.: Дело и Сервис, 2000. – С. 128–154.

10. Мировая экономика / Под ред. Л. Тарасевича. – СПб.: Питер, 2001. – С. 118–143.
11. Михайлушкин А.И., Шимко П.Д. Международная экономика: Учебник. – М.: Высш. школа; 2002. – С. 217–304.
12. Основи економічної теорії: політекономічний аспект: Підручник / Г.Н. Климко, В.П. Нестеренко, Л.О. Каніщенко та ін.; За ред. Г.Н. Климка, В.П. Нестеренка. – К.: Вища школа; Знання, 1997. – С. 539–541.
13. Савельев Є.В. Міжнародна економіка: теорія міжнародної торгівлі і фінансів: Підручник для магістрантів з міжнародної економіки і державної служби. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – С. 294–333, 346–360.
14. Самуэльсон П. Экономика: В 2 т. – М.: НПО «АЛГОН», 1992. – Т. II. – С. 297–314.
15. Толкачев С.А. Международная экономика: теория и практика. – М.: Компания Спутник+, 2001. – С. 105–119.
16. Тэор Т.Р. Мировая экономика. – СПб.: Питер, 2001. – С. 187–193.
17. Экономика: Учебник / Под ред. А.С. Булатова. – М.: Издательство БЕК, 1994. – С. 535–557.

Завдання для самостійної роботи

1. Назвіть показники, які характеризують офіційні валютні резерви, та розкрийте їх значення. (Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II: Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учебное пособие для вузов. – М.: Международн. отношения, 2000. – С. 441–443; 2. Миклашевская Н.А., Холопов А.В. Международная экономика: Учебник / Под общ. ред. А.В. Сидоровича; МГУ им. М.В. Ломоносова. – 2-е изд., доп. – М.: Дело и Сервис, 2000. – С. 135–138.)
2. Розгляньте чинники, що впливають на формування платіжного балансу США. (Див.: 1. Кругман П.Р., Офстфельд М.

Международная экономика. Теория и политика: Учебник для вузов / Пер. с англ. под ред. В.П. Колесова, М.В. Кулакова. – М.: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, 1997. – С. 318–329; 2. Макконелл Кэмпбелл Р., Брю Стенли Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика: В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992. – Т. 2. – С. 359–361; 3. Экономика: Учебник / Под ред. А.С. Булатова. – М.: Издательство БЕК, 1994. – С. 537–544; 4. Самуэльсон П. Экономика: В 2 т. – М.: НПО «АЛГОН», 1992. – Т. II. – С. 297–314.)

3. Проаналізуйте структуру платіжного балансу Європейського Союзу. (Див.: Мировая экономика / Под ред. Л. Тарасевича. – СПб.: Питер, 2001. – С. 133–134.)
4. Охарактеризуйте заходи, які необхідно впроваджувати в умовах нерівноваги платіжного балансу. (Див.: 1. Киреев А.П. Международная экономика: В 2 ч. Ч. II: Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование: Учебное пособие для вузов. – М.: Международные отношения, 2000. – С. 148–150; 2. Шемет Т.С. Коригування зовнішніх платіжних дисбалансів у системі економічної безпеки держави // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 53–59.)
5. Висвітліть шляхи підвищення ефективності обслуговування зовнішнього боргу. (Див.: 1. Башинська О.М. Формування та обслуговування зовнішнього боргу // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 67–77; 2. Кравчук Н.Я. Реструктуризація зовнішнього боргу // Фінанси України. – 2001. – № 10. – С. 63–71; 3. Лісовенко В.В. Кредитний рейтинг у системі управління державним зовнішнім боргом // Фінанси України. – 2000. – № 11. – С. 30–38; 4. Лютий І.О. Проблеми реструктуризації зовнішнього державного боргу України // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 67–77.)

Запитання для обговорення

1. Як можна охарактеризувати економічний стан і впровадження необхідних заходів у країні, що має:

- а) негативне сальдо торгового балансу і позитивне сальдо балансу поточних операцій;
 - б) негативне сальдо балансу поточних операцій і позитивне сальдо базисного балансу;
 - в) негативне сальдо капітальних і фінансових операцій та позитивне сальдо базисного балансу;
 - г) негативне сальдо базисного балансу?
2. Які можна зробити висновки, якщо стаття «чисті поточні трансферти» має:
- а) позитивне значення;
 - б) негативне значення?
3. У яких межах можна використовувати кошти МВФ для подолання дефіциту платіжного балансу?
4. Які резервні активи дають більші можливості при урівноваженні платіжного балансу?
5. Якими можуть бути наслідки, якщо США протягом багатьох років матимуть значне (незначне) негативне сальдо платіжного балансу?
6. Яких змін у формуванні платіжних балансів можна чекати від впровадження євро?

Задачі і тести

1. Кредитові операції платіжного балансу – це:
- а) всі різновиди угод, які забезпечують надходження іноземної валюти в країну;
 - б) всі різновиди угод, які пов'язані з виплатами за кордон іноземної валюти;
 - в) всі різновиди угод, які охоплюють експорт товарів і послуг;
 - г) всі різновиди угод, які охоплюють імпорт товарів і послуг.
2. Дебетові операції платіжного балансу – це:
- а) всі різновиди угод, які забезпечують надходження іноземної валюти в країну;
 - б) всі різновиди угод, які пов'язані з виплатами за кордон іноземної валюти;
 - в) всі різновиди угод, що охоплюють експорт товарів і послуг;
 - г) всі різновиди угод, що охоплюють імпорт товарів і послуг.

3. Розділ поточних операцій платіжного балансу включає всі статті, за винятком:
- а) товарного експорту;
 - б) чистих доходів від інвестицій;
 - в) чистих поточних трансфертів;
 - г) короткострокового капіталу.
4. Розділ капітальних та фінансових операцій платіжного балансу включає всі статті, за винятком:
- а) чистих доходів від інвестицій;
 - б) прямих інвестицій;
 - в) портфельних інвестицій;
 - г) довгострокових кредитів.
5. Розділ балансувальних операцій платіжного балансу включає всі статті, за винятком:
- а) переоцінки золотовалютних резервів;
 - б) довгострокових кредитів;
 - в) руху золотовалютного резерву;
 - г) зобов'язань, які утворюють валютні резерви іноземних офіційних органів.
6. До офіційних валютних резервів відносять все, за винятком:
- а) монетарного золота;
 - б) іноземної валюти;
 - в) національної валюти;
 - г) резервної позиції у МВФ.
7. Джерелами регулювання сальдо платіжного балансу може бути все, за винятком:
- а) зовнішніх позик та ввезення підприємницького капіталу;
 - б) внутрішніх позик;
 - в) резервних кредитів МВФ;
 - г) іноземної допомоги.
8. Для покриття тимчасового дефіциту платіжного балансу МВФ може надавати резервні кредити країнам – членам МВФ у межах:
- а) 10% дефіциту платіжного балансу;
 - б) 25% їх золотовалютних запасів;
 - в) 10% їх експортних надходжень;
 - г) 25% їх квоти.

9. Для подолання дефіциту платіжного балансу держава застосовує всі заходи, за винятком:
- а) дефляційної політики;
 - б) девальвації;
 - в) ревальвації;
 - г) валютних обмежень.
10. Для регулювання надлишку активного сальдо платіжного балансу держава застосовує всі заходи, за винятком:
- а) погашення зовнішньої заборгованості;
 - б) надання кредитів іноземним державам;
 - в) ревальвації;
 - г) валютних обмежень.
11. До заходів міждержавного регулювання платіжних балансів належить все, за винятком:
- а) координації виконання державних бюджетів;
 - б) узгодження умов експортних кредитів;
 - в) двосторонніх урядових кредитів;
 - г) кредитів міжнародних фінансових організацій.
12. Теорію автоматичного саморегулювання платіжного балансу розробили:
- а) Дж. М. Кейнс та Г. Уайт;
 - б) Дж. Мід та Я. Тінберген;
 - в) Р. Харрод, Т. Сцитовський і Р. Мандел;
 - г) Д. Юм та Д. Рікардо.
13. Теорію внутрішньої та зовнішньої рівноваги розробили:
- а) Дж. М. Кейнс та Г. Уайт;
 - б) Дж. Мід та Я. Тінберген;
 - в) Р. Харрод, Т. Сцитовський і Р. Мандел;
 - г) Д. Юм та Д. Рікардо.
14. Інструментально-цільовий метод регулювання платіжного балансу розробили:
- а) Дж. М. Кейнс та Г. Уайт;
 - б) Дж. Мід та Я. Тінберген;
 - в) Р. Харрод, Т. Сцитовський і Р. Мандел;
 - г) Д. Юм та Д. Рікардо.
15. Теорії міждержавного регулювання платіжного балансу розробили:
- а) Дж. М. Кейнс та Г. Уайт;
 - б) Дж. Мід та Я. Тінберген;

- в) Р. Харрод, Т. Сцитовський і Р. Мандел;
г) Д. Юм та Д. Рікардо.

16. Платіжний баланс країни має такі дані (млн. у.г.о.):

1. Товарний експорт	+ 120
2. Товарний імпорт	- 100
3. Експорт послуг	+ 40
4. Імпорт послуг	- 30
5. Чисті доходи від інвестицій	+ 20
6. Чисті трансферти	- 10
7. Приплив капіталу	+ 40
8. Відплив капіталу	- 60
9. Офіційні резерви	+ 15

Необхідно:

1) визначити величину:

- а) торгового балансу;
б) балансу поточних операцій;
в) балансу руху капіталів;
г) сальдо базисного балансу;

2) охарактеризувати стан платіжного балансу і назвати заходи з боку держави, впровадження яких сприятиме зрівноваженню балансу міжнародних розрахунків.

17. Визначте, до яких статей платіжного балансу необхідно віднести наведені операції:

- а) голландська компанія побудувала теплиці в Україні;
б) український філіал голландської компанії отримав за свою продукцію кошти від реалізації в Росії;
в) українська приватна фірма погасила кредит, наданий МФК;
г) Росія надала Україні кредит для оплати поставок газу;
д) український громадянин вніс плату за навчання в Англії;
е) Україна отримала від російського «Газпрому» плату за користування українським газопроводом;
є) українське відділення «Тюменської нафтової компанії» реінвестувало отриманий в Україні прибуток.

Які з цих операцій будуть збільшувати:

- 1) позитивне сальдо;
2) дефіцит платіжного балансу України?

18. Визначте, до яких статей платіжного балансу необхідно віднести наведені операції:

- а) Національний банк України продав на міжбанківській валютній біржі долари;
- б) Українське посольство у Німеччині розрахувалося з місцевою енергетичною компанією за спожиту електроенергію;
- в) мешканець міста Суми отримав через банк «Аваль» грошовий переказ з Канади від свого родича;
- г) концерн «Деу» здійснив репатріацію отриманих в Україні прибутків;
- д) Дніпропетровське об'єднання «Південний машинобудівний завод» отримало прибуток від участі в проекті «Морський старт»;
- е) МВФ надав Україні резервний кредит для покриття тимчасового дефіциту платіжного балансу;
- є) Україна отримала від ЄБРР кредит на 10 років для будівництва автомобільної дороги.

Які з цих операцій будуть збільшувати:

- 1) позитивне сальдо;
- 2) дефіцит платіжного балансу України?

Роль і значення окремих країн і регіонів у міжнародній економіці

- 9.1. Класифікація країн.
 - 9.1.1. Класифікація за станом соціально-економічного розвитку, прийнята ООН.
 - 9.1.2. Класифікація за рівнем доходу, прийнята Світовим банком.
- 9.2. США у міжнародній економіці.
 - 9.2.1. Загальна характеристика економічного становища.
 - 9.2.2. Визначальні риси зовнішньоекономічної діяльності США на сучасному етапі.
- 9.3. Європейський Союз у міжнародній економіці.
 - 9.3.1. Особливості економічного розвитку.
 - 9.3.2. Стан міжнародних економічних відносин.
- 9.4. Японія в міжнародній економіці.
 - 9.4.1. Характеристика економіки та сутність японської економічної моделі.
 - 9.4.2. Зовнішньоекономічні зв'язки Японії.
- 9.5. «Нові індустріальні країни» у міжнародній економіці.
 - 9.5.1. Загальна характеристика «нових індустріальних країн».
 - 9.5.2. Особливості економічного розвитку «нових індустріальних країн» Південно-Східної Азії.
 - 9.5.3. Реформування економіки «нових індустріальних країн» Латинської Америки.
 - 9.5.4. «Нові індустріальні країни» в системі міжнародних економічних відносин.

- 9.6. Країни, що розвиваються, у міжнародній економіці.
 - 9.6.1. Зміни у класифікації та основні риси країн, що розвиваються.
 - 9.6.2. Зовнішньоекономічні зв'язки країн, що розвиваються.
- 9.7. Україна і міжнародна економіка.
 - 9.7.1. Сучасний стан участі України у міжнародних економічних відносинах.
 - 9.7.2. Шляхи активізації зовнішньоекономічної діяльності України.

Рекомендована література

1. Економіка зарубіжних країн: Підручник / А.С. Філіпенко, В.А. Вергун, І.В. Бураківський та ін. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 1998. – С. 141–405.
2. Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 199–257.
3. Ломакин В.К. Мировая экономика: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2000 – С. 433–718.
4. Мировая экономика. Экономика зарубежных стран: Учебник / Под ред. В.П. Колесова, М.Н. Осьмовой. – М.: Флинта: Московский психолого-социальный институт, 2001. – С. 15–37; 214–465.
5. Мировая экономика в XX веке: потрясающие достижения и серьезные проблемы // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 1. – С. 3–15.
6. Мировая экономика: Учебник // Под ред. А.С. Булатова. – М.: Юристъ, 1999. – С. 421–689.
7. Погорлецкий А.И. Экономика зарубежных стран: Учебник. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2000. – С. 137–461.
8. Прилисов В. Основные сдвиги в мировой хозяйственной конъюнктуре // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 3–8.
9. Світова економіка: Підручник / А.С. Філіпенко, О.І. Рогач, О.І. Шнирков та ін. – К.: Либідь, 2000. – С. 388–446.
10. Сергеев П.В. Мировая экономика: Вопросы и ответы. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Юриспруденция, 2000. – С. 26–53.
11. Сіденко В.Р. Політика підтримки національного виробництва в контексті інтеграції України у світове господарство // Економіка і прогнозування. – 2002. – № 1. – С. 45–54.
12. Тодаро М.П. Экономическое развитие: Учебник / Пер. с англ. под ред. С.М. Яковлева, Л.В. Зевина. – М.: Экономический факультет МГУ, ЮНИТИ, 1997. – С. 373–524.

13. Халевинская Е.Д., Крозе И. Мировая экономика: Учебник / Под ред. Е.Д. Халевинской. – М.: Юристъ, 1999. – С. 19–154.
14. Эльянов А. Развивающиеся страны накануне третьего тысячелетия: тенденции и проблемы // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 9–16.
15. Юрківський В.М. Країни світу: Довідник. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 2001.

Основні поняття і категорії

Класифікація за станом соціально-економічного розвитку, прийнята ООН, поділяє всі країни на:

1) *промислово розвинені, або індустріальні країни (industrial countries)* – країни з ринковою економікою і високим рівнем соціально-економічного розвитку, у яких ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності (ПКС) складає не менше 12 тис. дол.; тривалий час до цієї групи відносили 24 країни (Австрія, Австралія, Бельгія, Великобританія, Данія, Греція, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Норвегія, Португалія, Сан-Марино, США, Фінляндія, Франція, Швейцарія, Швеція, Японія), у 1995 р. до них приєдналися Сінгапур і Мексика, а у 1997 р. – Ізраїль, Південна Корея, Гонконг, Тайвань і Чехія;

2) *країни з перехідною економікою (economies countries in transition)* – 27 країн Центральної та Східної Європи і колишнього СРСР, що переходять від адміністративно-командної системи до ринкової економіки (Албанія, Азербайджан, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Болгарія, Вірменія, Грузія, Естонія, Казахстан, Киргизстан, Латвія, Литва, Македонія, Молдова, Монголія, Польща, Росія, Румунія, Словаччина, Словенія, Таджикистан, Туркменістан, Хорватія, Угорщина, Узбекистан, Україна, Югославія); до 1997 р. в цю групу країн входила також Чехія;

3) *країни, що розвиваються (developing countries)* – 132 країни Азії, Африки, Латинської Америки; враховуючи різноманітність національних економік, серед них виділяють:

- а) *країни – експортери нафти*, для яких експорт нафти та газу включно з реекспортом становить щонайменше 50% експорту товарів і послуг (Народна Республіка Конго, Іран, Ірак, Лівія, Нігерія, Оман, Саудівська Аравія, Тринідад і Тобаго, Об'єднані Арабські Емірати та Венесуела);
- б) *«нові індустріальні країни» (НІК)*. Критерії зарахування до групи: питома вага промислової продукції у ВВП становить 30% і більше; готові вироби в експорті – не менше 50%; ВВП на душу населення за ПКС – як мінімум, 10 тис. дол. Належать Південна Корея, Гонконг, Сінгапур, Тайвань (країни «першої хвилі», або країни – «дракони»); Малайзія, Індонезія, Таїланд, Філіппіни (країни «другої хвилі», або країни – «тигри»); а також країни Латинської Америки – Мексика, Бразилія, Аргентина, Чилі. У 1995 р. Сінгапур і Мексика, а у 1997 р. – решта країн «першої хвилі» перейшли до групи промислово розвинених країн;
- в) *проміжну групу країн* з середнім рівнем розвитку (в основному – це країни Близького Сходу, Північної Африки та Латинської Америки);
- г) *групу «найменш розвинених» країн*. Критерії віднесення до групи: частка ВВП на душу населення не перевищує 350 дол., питома вага дорослого письменого населення – не більше 20%, частка обробної промисловості у ВВП – не більше 10% (в основному це країни тропічної Африки та деякі з країн Східної Азії та Латинської Америки).

Класифікація країн за рівнем доходу (ВВП на душу населення за атласною методикою), прийнята Світовим банком, станом на 2001 р. охоплює 181 країну, що входять до Світового банку, і всі інші країни з населенням понад 30 тисяч чоловік (загалом 208 країн); ці країни поділяються на такі групи:

1) країни з низьким доходом (*low-income countries*) – 66 країн, у яких ВВП на душу населення становить 745 дол. чи менше;

2) країни з середнім доходом (*middle-income countries*), які діляться на:

- а) країни з нижчим середнім доходом (*lower middle-income countries*) – 52 країни, у яких ВВП на душу населення знаходиться у межах від 746 до 2975 дол.;

- б) країни з вищим середнім доходом (*upper middle-income countries*) – 38 країн, у яких ВВП на душу населення – 2976–9205 дол.;
- 3) країни з високим доходом (*high-income countries*) – 52 країни, у яких ВВП на душу населення складає 9206 дол. і вище.

Завдання для самостійної роботи

1. Які зміни у класифікації країн відбулися в кінці 80-х – у 90-х роках ХХ століття? (Див.: 1. Економіка зарубіжних країн: Підручник / А.С. Філіпенко, В.А. Вергун, І.В. Бураківський та ін. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 1998. – С. 69–87; 2. Погорлецкий А.И. Экономика зарубежных стран: Учебник. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2000. – С. 25–31.)
2. Проаналізуйте можливі тенденції впливу економіки США на розвиток світогосподарських зв'язків. (Див.: 1. Ломакин В.К. Мировая экономика: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2000. – С. 442–450; 2. Марцинкевич В. США в процессе трансформации // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – С. 82–88.)
3. Визначте перспективи участі Німеччини в міжнародних економічних відносинах. (Див.: 1. Гутник В. Германия: дорога к подъему // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 95–97; 2. Ломакин В.К. Мировая экономика: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2000. – С. 523–528.)
4. Охарактеризуйте можливі напрями розвитку зовнішньо-економічної діяльності Франції на початку ХХІ століття. (Див.: Островская Е. Франция – тенденции роста сохраняются // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 8. – С. 101–102.)
5. Які особливості має інвестиційна діяльність Японії на світових ринках? (Див.: 1. Ломакин В.К. Мировая экономика: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2000. – С. 478–482; 2. Економіка зарубіжних країн: Підручник / А.С. Філіпенко, В.А. Вергун, І.В. Бураківський та ін. – 2-ге вид. – К.: Либідь, 1998. – С. 403–404.)

6. Які зроблено висновки з фінансової кризи азіатських країн кінця 1990-х років? (Див.: Козик В.В., Панкова Л.А., Даниленко Н.Б. Міжнародні економічні відносини: Навч. посіб. – К.: Знання-Прес, 2000. – С. 252–254.)
7. Визначте на прикладі Саудівської Аравії участь нафтодобувних країн у міжнародних економічних відносинах. (Див.: Яковлев А. Саудовская Аравия: достижения и противоречия реформ // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 1. – С. 97–104.)
8. Проаналізуйте умови виходу України на світові ринки. (Див.: Кваша С., Патица Н. Напрями та проблеми інтеграції України у світовий економічний простір // Економіка України. – 2001. – № 9. – С. 77–81.)

Запитання для обговорення

1. Якими можуть бути для України перспективи стосовно зміни її місця в класифікації країн?
2. Як можна оцінити сучасний стан торгового балансу США та його місце в балансі міжнародних розрахунків?
3. Які наслідки від розширення Європейського Союзу на схід впливають для економіки України в цілому та для її зовнішньоекономічної діяльності?
4. Які висновки для перспектив розвитку України можна зробити з аналізу структури торгового балансу Японії?
5. Які чинники посилення позицій «нових індустріальних країн» на світових ринках можна використати Україні?
6. Які заходи економічних перетворень у Чилі в 70–80-х роках ХХ ст. можна впровадити в процесі сучасного реформування економіки України?

Задачі і тести

1. Класифікація країн за станом соціально-економічного розвитку, прийнята:
 - а) ООН;
 - б) Світовим банком;

- в) МВФ;
- г) СОТ.

2. Класифікація країн за рівнем доходу, прийнята:

- а) ООН;
- б) Світовим банком;
- в) МВФ;
- г) СОТ.

3. Кількість промислово розвинених країн дорівнює:

- а) 24;
- б) 28;
- в) 31;
- г) 33.

4. Кількість країн з перехідною економікою дорівнює:

- а) 24;
- б) 18;
- в) 27;
- г) 15.

5. Серед промислово розвинених країн найвищий ВВП на душу населення має:

- а) США;
- б) Японія;
- в) Німеччина;
- г) Люксембург.

6. Серед промислово розвинених країн найвищий рівень продуктивності праці має:

- а) США;
- б) Японія;
- в) Німеччина;
- г) Люксембург.

7. Критерії зарахування країн до групи НІК:

- а) питома вага промислової продукції у ВВП має становити 50% і більше, готові вироби в експорті – не менше ніж 30%, дохід на душу населення не менше 10 000 дол. США;
- б) питома вага промислової продукції у ВВП – 40% і більше, готові вироби в експорті – не менше ніж 50%, дохід на душу населення – не менше 2000 дол. США;
- в) питома вага промислової продукції у ВВП – 30% і більше, готові вироби в експорті – не менше ніж 50%, дохід на душу населення не менше 10 000 дол. США;

г) питома вага промислової продукції у ВВП 30% і більше; готові вироби в експорті – не менше ніж 40%; дохід на душу населення не менше 2 500 дол. США.

8. Країни з низьким доходом – це ті, у яких ВВП на душу населення становить:

- а) 325 дол. США або менше;
- б) 475 дол. США або менше;
- в) 645 дол. США або менше;
- г) 745 дол. США або менше.

9. Країни з нижчим середнім доходом – це ті, у яких ВВП на душу населення становить:

- а) від 476 до 2975 дол. США;
- б) від 674 до 2975 дол. США;
- в) від 746 до 2975 дол. США;
- г) від 926 до 3295 дол. США.

10. Країни з вищим середнім доходом – це ті, у яких ВВП на душу населення становить:

- а) 2976–9205 дол. США;
- б) 2996–9005 дол. США;
- в) 3096–9105 дол. США;
- г) 3196–9205 дол. США.

11. Країни з високим доходом – це ті, у яких ВВП на душу населення перевищує:

- а) 9206 дол. США;
- б) 9105 дол. США;
- в) 9005 дол. США;
- г) 8995 дол. США.

12. Негативне сальдо зовнішньоторговельного балансу мають:

- а) США, Великобританія;
- б) Франція, Німеччина, Італія, Японія;
- в) Франція, Великобританія, Італія;
- г) Франція, Італія.

13. Позитивне сальдо зовнішньоторговельного балансу мають:

- а) США, Великобританія, Німеччина, Японія;
- б) Франція, Німеччина, Італія, Японія;
- в) Франція, Великобританія, Італія, США;
- г) Франція, Великобританія, Японія, США.

14. Найбільшим експортером наукомісткої продукції є:
- а) Японія;
 - б) Німеччина;
 - в) США;
 - г) Франція.
15. Позитивне сальдо балансу надання послуг мають:
- а) США, Великобританія, Франція, Італія;
 - б) Німеччина, Італія, Франція, Японія;
 - в) Німеччина, Японія, Канада;
 - г) США, Німеччина, Японія.
16. Негативне сальдо балансу надання послуг мають:
- а) США, Великобританія, Франція, Італія;
 - б) Німеччина, Італія, Франція, Японія;
 - в) Німеччина, Японія, Канада;
 - г) США, Німеччина, Японія.
17. Позитивне сальдо балансу руху технологій мають:
- а) США, Японія;
 - б) Японія, Німеччина;
 - в) Японія, Великобританія;
 - г) США, Швейцарія.
18. Негативне сальдо балансу руху технологій мають:
- а) США, Японія;
 - б) Японія, Німеччина, Швейцарія;
 - в) Японія, Німеччина, Великобританія;
 - г) Німеччина, Великобританія, Швейцарія.
19. Найбільшу процентну ставку по довгострокових кредитах має:
- а) США, Великобританія;
 - б) Японія;
 - в) Німеччина;
 - г) Франція.
20. Найменшу процентну ставку по довгострокових кредитах має:
- а) США, Великобританія;
 - б) Японія;
 - в) Німеччина;
 - г) Франція.

21. Найвищий рівень безробіття мають:
- а) США;
 - б) Канада;
 - в) країни ЄС;
 - г) Японія.
22. Найнижчий рівень безробіття мають:
- а) США;
 - б) Канада;
 - в) країни ЄС;
 - г) Японія.
23. За обсягом закордонних інвестицій серед західноєвропейських країн перше місце посідає:
- а) Німеччина;
 - б) Великобританія;
 - в) Франція;
 - г) Італія.
24. Найвищу інтенсивність праці має:
- а) США;
 - б) Німеччина;
 - в) Канада;
 - г) Японія.
25. Лідером на світовому ринку капіталу є:
- а) США;
 - б) Японія;
 - в) Великобританія;
 - г) Швейцарія.
26. Найбільш закритою для іноземної підприємницької діяльності вважають економіку:
- а) Канади;
 - б) Німеччини;
 - в) Японії;
 - г) Австралії.
27. Найменший рівень інфляції мають:
- а) США;
 - б) Японія;
 - в) країни ЄС;
 - г) Канада.

28. Найвищий рівень інфляції мають:
- а) США;
 - б) Японія;
 - в) країни ЄС;
 - г) Канада.
29. Найбільший у світі зовнішній борг має:
- а) Аргентина;
 - б) США;
 - в) Китай;
 - г) Мексика.
30. Найбільшу вагу державних витрат у ВВП мають:
- а) США;
 - б) Франція;
 - в) Швеція;
 - г) Італія.
31. Найменшу питому вагу державних витрат у ВВП мають:
- а) США;
 - б) Франція;
 - в) Швеція;
 - г) Італія.
32. Друге місце за питомою вагою державних витрат у ВВП посідає:
- а) Великобританія;
 - б) Франція;
 - в) Швеція;
 - г) Італія.
33. За рівнем конкурентоспроможності світовими лідерами є:
- а) США, Японія, Німеччина;
 - б) США, Японія, Сінгапур;
 - в) Японія, Німеччина, Південна Корея;
 - г) США, Сінгапур, Фінляндія.
34. Світовими лідерами у сфері інновацій є:
- а) США, Японія, Німеччина;
 - б) Японія, Швейцарія, США;
 - в) США, Японія, Швеція;
 - г) США, Японія, Франція.

35. Найвищу норму нагромадження капіталу має:
- а) США;
 - б) Японія;
 - в) Німеччина;
 - г) Італія.
36. Найнижчу норму нагромадження капіталу має:
- а) США;
 - б) Японія;
 - в) Німеччина;
 - г) Італія.
37. Визначте, яка з нових індустріальних країн Південно-Східної Азії має найвищі показники економічного розвитку:
- а) Гонконг;
 - б) Сінгапур;
 - в) Тайвань;
 - г) Республіка Корея (Південна Корея).
38. Зазначте, яка з нових індустріальних країн Латинської Америки має найвищий рівень продуктивності праці в промисловості:
- а) Мексика;
 - б) Бразилія;
 - в) Аргентина;
 - г) Чилі.
39. Найвищий ВВП на душу населення серед нових індустріальних країн Латинської Америки має:
- а) Мексика;
 - б) Бразилія;
 - в) Аргентина;
 - г) Чилі.
40. Серед нових індустріальних країн Південно-Східної Азії «другої хвилі» найвищі показники економічного розвитку має:
- а) Малайзія;
 - б) Індонезія;
 - в) Таїланд;
 - г) Філіппіни.

41. За запасами валютних резервів світовими лідерами є:
- а) Японія, Німеччина, Великобританія;
 - б) Японія, Китай, Тайвань;
 - в) Німеччина, Великобританія, Сінгапур;
 - г) Японія, Німеччина, Гонконг.
42. Модель «креольського неолібералізму» вперше було впроваджено у:
- а) Чилі;
 - б) Мексиці;
 - в) Аргентині;
 - г) Бразилії.
43. Модель «креольського неолібералізму» не передбачала:
- а) проведення антиінфляційної політики;
 - б) усунення дисбалансу в зовнішній торгівлі;
 - в) здійснення податкової реформи;
 - г) введення валютних обмежень.
44. Модель «креольського неолібералізму» не передбачала:
- а) фінансової лібералізації;
 - б) приватизації;
 - в) ревальвації національної валюти;
 - г) реформи пенсійної системи.
45. У торговому балансі України найбільшим є позитивне сальдо за такими видами продукції, як:
- а) хімічна;
 - б) чорні метали;
 - в) товари народного споживання;
 - г) продукція агропромислового комплексу.
46. У торговому балансі України найбільшим є негативне сальдо за такими видами продукції:
- а) газ;
 - б) нафта;
 - в) вугілля;
 - г) електроенергія.
47. У торговому балансі України серед транспортних послуг найбільше позитивне сальдо по:
- а) морському транспорту;
 - б) повітряному транспорту;
 - в) залізничному транспорту;
 - г) трубопровідному транспорту.

48. Проаналізуйте дані наведеної таблиці і дайте відповіді на питання:

1. Які причини обумовили зміни позицій провідних країн у світовому промисловому виробництві?
2. Яким чином зміна питомої ваги тих чи інших країн та регіонів у світовому промисловому виробництві вплинула на їх роль у міжнародній економіці?
3. Дію якого економічного закону відображають наведені дані таблиці?
4. Як може змінитися питома вага країн і регіонів у світовому промисловому виробництві у XXI столітті?

Таблиця 1. Питома вага країн і регіонів у світовому промисловому виробництві, %¹

Країни та регіони	1750	1830	1990	1997
Великобританія	1,9	9,5	18,5	3,0
Австро-Угорщина	2,9	3,2	4,7 ²	0,9 ²
Франція	4,0	5,2	6,8	3,0
Німеччина	2,9	3,5	13,2	5,4
Італія	2,4	2,3	2,5	2,9
Європа в цілому	23,2	34,2	62,0	23,3
Китай	32,8	29,8	6,2	15,3
Індія	24,5	17,6	1,7	3,2
Японія	3,8	2,8	2,4	6,9
США	0,1	2,4	23,6	16,6

Примітки:

¹ Складено на основі: В. Иноземцев. Возвращение Европы. Восставшая из пепла: европейская экономика в XXI веке // Мировая экономика и международные отношения. – 2002. – № 1. – С. 4; Сергеев П.В. Мировая экономика. – М.: Юриспруденция, 2000. – С. 115–116.

² Австрія та Угорщина.

49. Використовуючи дані наведеної таблиці, необхідно:

- 1) розрахувати сальдо торгового балансу провідних країн світу і зробити відповідні висновки;
- 2) поділити країни на нетто-експортерів та нетто-імпортерів товарів і послуг і назвати причини та наслідки такого розподілу;
- 3) визначити перспективи участі провідних країн світу в міжнародній торгівлі.

Таблиця 2. Провідні світові експортери та імпортери товарів у 1998 р.¹

	Експорт				Імпорт			
	товарів		послуг		товарів		послуг	
	Вартість; млрд. дол.	Темпи зростання, % до 1997 р.	Вартість; млрд. дол.	Темпи зростання, % до 1997 р.	Вартість; млрд. дол.	Темпи зростання, % до 1997 р.	Вартість; млрд. дол.	Темпи зростання, % до 1997 р.
США	683,0	-1	233,6	1	944,6	5	161,5	6
Німеччина	539,7	5	75,7	1	466,6	5	121,8	3
Японія	388,0	-8	60,8	-11	280,5	-17	109,5	-10
Великобританія	272,7	-3	99,5	8	316,1	3	76,1	7
Франція	307,0	6	78,6	-2	287,2	7	62,8	1
Італія	240,9	1	70,1	-2	214,0	3	69,3	-1
Канада	214,3	-1	28,8	-2	205,0	2	34,8	-3

¹ Примітка. Складено на основі: Погорлецкий А.И. Экономика зарубежных стран: Учебник. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А., 2000. – С. 460, 461.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ (умови іспиту)

Щоб отримати оцінку «задовільно», студент повинен знати визначення категорій, законів і теорій міжнародної економіки.

На оцінку «добре» студент має знати визначення категорій, вміти пояснити механізм дії законів, сутність і значення теорій міжнародної економіки, а також володіти методами і інструментами регулювання міжнародних економічних відносин.

Щоб отримати оцінку «відмінно», студент повинен показати вміння застосовувати названі знання для визначення тенденцій розвитку міжнародної економіки і шляхів ефективного залучення до неї економіки України.

Розподіл балів при рейтинговій системі оцінки навчальної роботи студентів з дисципліни МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

№ п/п	Модулі, елементи модуля	Види контролю	Сума залікових балів для встигаючого студента
МОДУЛЬ I			
1.	Тема 1. Міжнародна економіка: базові поняття, теорія і господарська практика Тема 2. Міжнародна торгівля	Усне опитування	2–4
2.	Тема 1. Міжнародна економіка: базові поняття, теорія і господарська практика Тема 2. Міжнародна торгівля	Контрольна робота	6–8
3.	Тема 1. Міжнародна економіка: базові поняття, теорія і господарська практика Тема 2. Міжнародна торгівля	Індивіду- альне письмове завдання	1–3
Разом по модулю I			9–15

МОДУЛЬ II			
1.	Тема 3. Міжнародний рух капіталу Тема 4. Світовий ринок технологій Тема 5. Міжнародна міграція робочої сили	Усне опитування	4–6
2.	Тема 3. Міжнародний рух капіталу Тема 4. Світовий ринок технологій Тема 5. Міжнародна міграція робочої сили	Контрольна робота	6–10
3.	Тема 3. Міжнародний рух капіталу Тема 4. Світовий ринок технологій Тема 5. Міжнародна міграція робочої сили	Індивідуальне письмове завдання	2-4
Разом по модулю II			9–15
МОДУЛЬ III			
1.	Тема 6. Міжнародна економічна інтеграція Тема 7. Світова валютна система	Усне опитування	2–4
2.	Тема 6. Міжнародна економічна інтеграція Тема 7. Світова валютна система	Контрольна робота	6–8
3.	Тема 6. Міжнародна економічна інтеграція Тема 7. Світова валютна система	Індивідуальне письмове завдання	1–3
Разом по модулю III			9–15
МОДУЛЬ IV			
1.	Тема 8. Платіжний баланс Тема 9. Роль і значення окремих країн і регіонів у міжнародній економіці	Усне опитування	2–4
2.	Тема 8. Платіжний баланс Тема 9. Роль і значення окремих країн і регіонів у міжнародній економіці	Контрольна робота	6–8
3.	Тема 8. Платіжний баланс Тема 9. Роль і значення окремих країн і регіонів у міжнародній економіці	Індивідуальне письмове завдання	1–3
Разом по модулю IV			9–15

	Атестація I Теми 1-4	Тестовий контроль	12-20
	Атестація II Теми 5-9	Тестовий контроль	12-20
	Разом з дисципліни у тому числі:		60-100
	модуль I		9-15
	модуль II		9-15
	модуль III		9-15
	модуль IV		9-15
	атестація I		12-20
	атестація II		12-20

НБ ПНУС

667736

Навчальне видання

Сапич Вадим Іванович
Сапич Надія Миколаївна

Міжнародна економіка

Навчальний посібник

Директор видавництва Р.В. Кочубей
Художнє оформлення В.Б. Гайдабрус
Комп'ютерна верстка В.Б. Гайдабрус
Технічний редактор Н.Ю. Курносова

Підписано до друку 02.10.03.
Формат 60x90 ¹/₁₆. Папір офсетний.
Гарнітура Скулбук. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 10. Обл.-вид. арк. 11,43.
Тираж 1000 прим. Замовлення № 2831

Видавничо-торговий дім «Університетська книга»
40030, Україна, м. Суми, вул. Кірова, 27
Тел./факс: (0542) 21-13-57
Тел: (0542) 27-51-43
E-mail: info@book.sumy.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 489 від 18.06.2001

Надруковано відповідно до якості
наданих діапозитивів у друкарні «Торнадо»
Україна, 61045, м. Харків, вул. Отакара Яроша, 18